

ACTA REGIONIS RURUM

5.

Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

A Faluszeminárium

c. kurzus

hallgatói és oktatói kutatómunkájának előtanulmányai

5. kötet.

Gödöllő
Szent István Egyetem
2011.

ACTA REGIONIS RURUM

5.

Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

A Faluszeminárium

c. kurzus

hallgatói és oktatói kutatómunkájának előtanulmányai

5. kötet.

Gödöllő
Szent István Egyetem
2011.

Fővédnök: Prof. Dr. Villányi László dékán
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Szent István Egyetem Gödöllő

Sorozat szerkesztők: Molnár Melinda egyetemi docens
Deáky Zita egyetemi docens

Műszaki szerkesztők: Molnár Melinda
Deáky Zita

A fotókat készítették:

Kozma Eszter: 4.o, 5. o. lent, 25.o., 68.o. fent, 72.o., 82. o. fent, 99.o.

Mihály Zsófia: 39.o., 40.o.

Molnár Melinda: 5.o. fent, 58.o., 68.o. lent, 82.o. lent, 90.o.

Topa Zoltán: 48.o.: 48. o.

E kötet és a tábor anyagi támogatója:
Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

ISSN 1789-5588

Készült a Szent István Egyetemi Kiadó (Gödöllő) sokszorosító üzemében

2011.

TARTALOMJEGYZÉK

BAKS, AZ ÖTÖDIK FALUKUTATÓ TÁBOR HELYSZÍNE	
<i>Molnár Melinda egyetemi docens (SZIE GTK RGVI)</i>	6
BAKS KÖZSÉG TÖRTÉNETE	
<i>Fátyolné Ménesi Ildikó, Baks</i>	9
A BAKSI MUNKAERŐPIAC HELYZETE A MÚLTBAN ÉS A JELENBEN	
<i>Vitek Alexandra egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)</i>	21
ÚT A MEGÉLHETÉS FELÉ?— BAKS, MINT AGRÁRFALU	
<i>Mihály Zsófia Margit egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)</i>	29
IDEGENFORGALOM ÉS VENDÉGLÁTÁS BAKSON	
<i>Topa Zoltán egyetemi hallgató (SZIE-GTK-VAM)</i>	44
BAKS MEGKÖZELÍTHETŐSÉGE ÉS ÉLELMISZER-ELLÁTÁSA	
<i>Murinkó Balázs egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)</i>	53
KÖZINTÉZMÉNYEK, A HELYI KÖZÖSSÉG SZÁMÁRA: MEGHATÁROZÓ INTÉZMÉNYEK BAKSON	
<i>Lankó Anita egyetemi hallgató (SZIE-GTK VAM)</i>	62
KÖZÖSSÉGEK BAKSON	
<i>Kozma Eszter egyetemi hallgató (SZIE-GTK-VAM)</i>	72
BAKS MENTÁLIS TÉRKÉPE ⁸⁶	
<i>Kistamás Tünde egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)- Molnár Melinda egyetemi docens (SZIE- GTK-RGVI)</i>	86
BAKS PROBLÉMATÉRKÉPE	
<i>Molnár Melinda egyetemi docens (SZIE GTK RGVI)</i>	94

BAKS, AZ ÖTÖDIK FALUKUTATÓ TÁBOR HELYSZÍNE

Molnár Melinda egyetemi docens (SZIE GTK RGVI)

2011 júniusában, Csongrád megyében, Szegedtől 35 km-re, **Bakson** valósult meg a SZIE Gödöllő GTK keretein belül évek óta működő falukutató tábor, immáron ötödik alkalommal. Baksot az tette izgalmassá számunkra, hogy születése, mai problémái jól mintázzák a magyar vidéki települések fejlődésének rögzös útját. Baks egyedi vonása, hogy noha az uradalmi előzmények is részét képezik a falu történeti előzményeinek, mégis az önállóság útját meglehetősen rövid ideje járja, hiszen csak 1947-ben önállósodott, azaz vált le a mai Ópusztaszernek is elődjeként megjelölhető Sövényházáról. Különösen izgalmasnak ígérkezett ennek a rövid időre visszatekintő „külön-utas” fejlődésnek a vizsgálata a helyi gazdaság és társadalom szerveződése nézőpontjából. A hallgatók igyekeztek feltérképezni a történeti hagyományokkal rendelkező agrárium helyzetét, de a jövő lehetséges alternatívájaként a turizmus kérdése is fókuszba került. És mivel a falukutatás sohasem nélkülözheti a helyi társadalom összetételének, ellátásának, civil szerveződéseinek, közösségeinek vizsgálatát, ez is a kutatásunk tárgyává lett.

2011. június 23-28 között tehát a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának alap- és mesterképzésben hallgató diákjaival néhány napig ennek a kétezres falucskának az utcáit jártuk, ismerkedtünk az itt élőkkel, feltérképeztük lehetőségeinkhez mérten a helyi társadalmi, gazdasági viszonyokat.

A tábor diákjainak egy része a gazdasági- és vidékfejlesztési agrármérnöki alapképzés (BSc), más részük a vidékfejlesztési agrármérnöki MSc képzés keretein belül részesei a Szent István Egyetem oktatási rendszerének. Olyan diákok ők, akik maguk is vallják, hogy a jövőt szolgálni tudó igazi vidék-szakemberekké csak megfelelő terepi tapasztalatokkal a tarsolyukban válhatnak. Álljon itt a falukutató tábor hallgatóinak névsora:

Gazdasági- és vidékfejlesztési agrármérnöként (BSc): *Kistamás Tünde, Mihály Zsófia, Vitek Alexandra*

Vidékfejlesztési agrármérnöki MSc-hallgatóként: *Lankó Anita, Kozma Eszter, Murinkó Balázs, Topa Zoltán, Zilai Krisztina*

Természetesen egy-egy falu megismerésére néhány nap nem lehet elég. A szakirodalmi megalapozásokkal együtt sem gondoljuk, hogy mindent megtudtunk és mindent megértettünk. De a kívülálló szemével, objektív szakmai megközelítéssel néztük a falut. Úgy vélem ebből a perspektívából hasznos és értékes anyagot tettek le a hallgatók az asztalra. Nemcsak a baksiai asztalára, hanem a vidék- és falukutató szakma számára is.

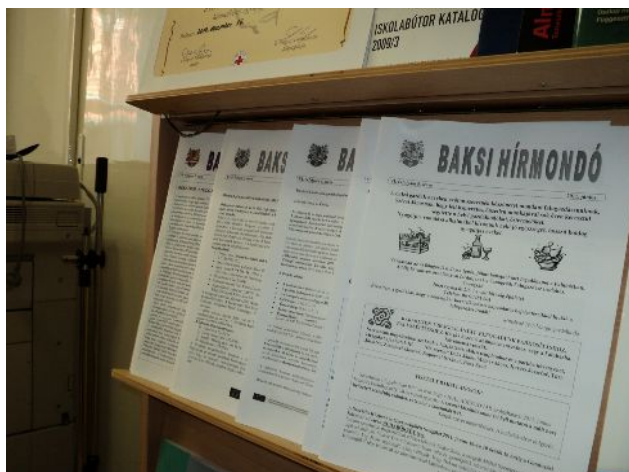
Természetesen tisztában vagyunk vele, hogy kutatásunkkal csak egy-egy pillanatképet volt módunkban rögzíteni. Ezért is szeretnénk visszatérni majd, hogy még mélyebben megismerhessük Baksot, és hogy lássuk, a nyitott kérdések milyen irányba fordultak/fordulnak. Kíváncsiak vagyunk, hogy miként alakul hosszú távon a mindennapi küzdelem a megélhetésért, a fiatalok megtartásáért, a közösségért. Kíváncsiak vagyunk arra, hogy hogyan alakul majd az emberek jövőképe Bakson. Érdeklődéssel fordulunk tehát a falu felé, hiszen kicsit mi is baksiakká lettünk az itt megtapasztalt vendégszeretet és a kiépült közösségi kapcsolatok révén.

Az *Acta Regionis Rurum* ezen 5. kötetében a Baksról szerzett tapasztalatainkat rögzítettük. Igyekeztük bemutatni, hogy honnan, hová, merre tart/ tarthat a falu néhány fontosabb perspektívából nézve. Megpróbáltuk megragadni, hogy milyennek látják az itt élők saját sorsukon keresztül a falu helyzetét, mi viszi előre a falut, milyen problémákkal küzd.

A tábor és e kötet is nagyrészt Egyetemünk támogatásával valósult meg, mely támogatásban jól kifejeződik, hogy a Szent István Egyetem elkötelezett a vidéki szakemberképzés sokoldalú támogatásában, fontosnak tartja a terepi kutatásokat a hallgatók szakmai fejlődése szempontjából. A Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának *Faluszemináriuma* és az *Acta Regionis Rurum* periodikája a jövőben is felvállalja, hogy évről évre egy-egy vidéki helyszínt megismertet a hallgatósággal, és a falukutatások mélyfűrésének eredményeit közzé is teszi.

Köszönettel tartozunk Baksnak. És nemcsak nyáron, a Baksi Hírmondóban tartottuk fontosnak mindezt kifejezni. Úgy gondolom, nem lehet eléggé kihangsúlyozni, hogy munkánk, segítők nélkül nem járt volna eredménnyel. Szeretném kiemelni a sorból *Mihályné Tóth Margitot*, aki nélkül a tábor szervezése is elképzelhetetlen lett volna. Ugyancsak kiemelem *Fátyolné Ménes Ildikót* a Faluház vezetőjét, aki a falu életébe segített jobban betekinteni, de köszönettel tartozunk a *Tóth-családnak* is, akiknek többek között a szállást köszönhetjük. *Kovács Sándor és családjának* vendéglátására is hálás szívvel gondolunk. *Antal Imre* katolikus plébános is hozzájárult a falu életének megismeréséhez. A helyi cigányönkormányzat vezetőjének, *Dimovics Antalnak* a támogatása is fontos volt nekünk. *Búza Zsolt* polgármester úr az önkormányzati adatokat biztosította számunkra, de az önkormányzat és az önkormányzati intézmények munkatársai is jelentősen támogatták a munkánkat. Nekik is köszönet. Természetesen e felsorolás nem lehet teljes. Köszönet Baks minden *vendégszerető lakójának*, mindenkinek, akik szívesen fogadtak minket, kinyitották házaikat előttünk, és megengedték, hogy betekintsünk az életükbe!

Szeretettel ajánljuk összegyűjtött gondolatainkat Baks minden lakójának!

Molnár Melinda Ph.D.
egyetemi docens
Regionális Gazdaságtani
és Vidékfejlesztési Intézet
SZIE GTK Gödöllő

BAKS KÖZSÉG TÖRTÉNETE

Fátyolné Ménesi Ildikó, Baks¹

Baks Csongrád megyében, Szegedtől 35 km-re északra helyezkedik el a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetben. A települést északon Csanytelek, délen Ópusztaszer, nyugaton Pusztaszer, keleten Mindszent, valamint 10 km hosszúságban a Tisza folyó határolja. A község másik vize a Dong-ér: „...*Ma ezt a nevet csak a Tömörkénytől délre húzódó régi vízér viseli a Nagykanális mentén. Egyik ága messze délre elhúzódik a Dongér-tóig. Régen nagy jelentőségű vízér volt, Újmajortól keletre a Tiszáig elnyúlt, és belőle ásták ki a mai Nagykanálist....*” (Inczefi G. 1958 137-139. pp.).

A falu Baks néven 1947-ben alakult meg. A dülő helyén egykor bizonyosan falu volt, amely a tatárjárás idején pusztult el. A földrajzi név eredetére vonatkozóan több elmélet is van. Némi alapot nyújt a megfejtésben például a hasonló hangzású Paks név. „*A Paks név a XV. század első feléből Pakos, Pakus alakokban ismeretes. Ennek -i képzős, pakosi származéka rövidült meg a kétnyíltszótagos tendencia következtében paksi-vá, ebből keletkezett elvonás útján a földrajzi név mai Paks alakja, s így képzelhető el a Baks földrajzi név fejlődése is.*” (Inczefi G 1958 137-139. pp.)

Egy másik elgondolás szerint a község neve a Bakos személynévből ered, amely gyakori a vidéken, s már az 1522. évi tizedlajstromban is előfordul Gerardus Bakos alakban. Ennek -i képzős, bakosi alakja rövidült meg baksi-ra, ebből meg elvonás útján lett a Baks földrajzi név.” (Inczefi G 1958. 137-139.o.).

“...*Szóba jöhet azonban a Baksa személynévből való származtatás is. Ez a név ismert a XIII. század elejétől, s ez, a fentebb említett 1522. évi tizedlajstromban Baksi is lehetett, ebből pedig elvonás útján a Baks név keletkezhetett a Paks mintájára.*” (Inczefi G 1958. 137-139.)

A Pallavicini-uradalom

A község területe régóta lakott terület. Már az őskorban is emberi település helyéül szolgált. A 3400 éves arany ékszerek, melyek bizonyítják ezt a tényt, 1960-ban szántás közben véletlenül kerültek elő.

A honfoglaló magyarok ezen a vidéken tartották első országgyűlésüket a szomszédos Sövényháza területén, mai nevén Ópusztaszeren. Anonymus leírása szerint a honfoglaló magyarok a Körtvélytóhoz (Curtueltou) értek és a Gyümölcsény nevű erdőnél 34 napot eltöltve Árpád és nemesei gyűlést tartottak, ahol megállapították az ország törvényeit; szerét ejtették az ország dolgainak, és a helyet Szer-nek nevezték. Honfoglaláskor Ond vezér és fia Ete vezér telepedett meg itt, akitől a Bor-Kalán nemzetség származik. A Bor-kalán nemzetség később itt építette fel monostorát, mely a jelentős egyházak közé tartozott, ami abból is kitűnt, hogy sőrészesedését a király 1000 kőszobában állapította meg. Bizonyos, hogy Árpád népe az országgyűlés idején és az utána következő években lakta községünk mai területét is. Századokon át palánkkal és sövényvel védett vár állt a mai Baksipart helyén. 1318-ban ez volt Károly Róbert király tartózkodási helye. A terület hosszú ideig volt királyi birtok. 1621-től Bethlen Gábor Kornis Zsigmondnak adományozta a törökök által elpusztított területet. „Új”

¹ Fátyolné Ménes Ildikó 1962-ben született. A helyi Poén Szintársulat vezetője, a Baksi Kulturális Egyesület elnökségi tagja, valamint a helyi Nyugdíjas Klub vezetője.

házak a jelenlegi területen csak az 1800-as évek elején épültek. Ezek a szomszédos Mindszent és Tömörkény községek külső birtokai voltak. Ebben az időben a terület nagy részét szőlővel és gyümölcsösrel telepítették be. Innen kapta nevét a későbbi falu is „*Baksiszőlő*” néven.

1892-ben a falu jelenlegi területét közigazgatásilag *Sövényháza* községhez csatolták. A terület ekkor már örgróf Pallavicini hitbizománya volt. A 96000 kh területű birtokból 40000 kh Sövényháza községhez tartozott. A család tulajdonát képezte az úgynevezett Mindszent-Ányási uradalom legnagyobb része is.

A Pallavicini birtokba kerülés történetéről annyit bizonyosan tudni, hogy 1728-ban ez a terület még a gróf Erdődy család birtoka volt. Az 1760-as évekre azonban annyira eladósodtak, hogy a birtokot el kellett zálogosítani és így egy itáliai bankház, a „*Genovai Társaság*” tulajdonába került. Amikor Napóleon elfoglalta Észak-Itáliát, a genovai bankház beleegyezett, hogy az Erdődy család 1803-ban eladja a Mindszent-Algyői uradalmat a bankház egyik tagjának, örgróf Pallavicini János Károly özvegyének, Zichy Leopoldinának és fiának, örgróf Pallavicini Edvárdnak. A megvásárolt területen az özvegy dohánytermesztésbe kezdett, dohánykertészeket telepítve a birtokra. 1767-68-ban 30 kertészt írtak itt össze lakóházzal és gazdasági épületekkel. 1828-ban már 55 lakóház és 452 fő élt itt.

A községi élet fejlődése és rendezése veszélyeztette volna a nagybirtok létét, ezért eszmei községeket hoztak létre. Az „*eszmei község*” azt jelentette, hogy a nagybirtok a rajta élő népességgel egy olyan közösséget alkotott, melynek keretein belül a nép külön előljáróságot alakíthatott ki. Székhelye a sövényházi uradalmi major lett. Az uradalom élén az intéző állt, aki közvetlen kapcsolatban volt a gróffal. Tulajdonképpen a gróft helyettesítette, és szinte korlátlan hatalmat gyakorolt.

Az idős emberek – akik az uradalom tulajdonosaként örgróf Pallavicini Alfonz Károlyt nevezték meg – elmondták, hogy a gróf csak vadászat alkalmával mutatkozott és használta az itteni kastélyát, nagyon ritkán érintkezett az itt élő emberekkel. Ami az uradalom működését illeti, az intéző „*jobb keze*” – mint nevéből is kiderül – a segédtsízt volt, akit a ranglétrán lefelé haladva a gyakornok követett. A sort a pallérok és a csőszök zárták. A pallérok az acatolókra, a csőszök a terményre ügyeltek.

Amikor a Pallavicini család tulajdonába került a birtok, *kuriális*² jobbágyok népesítették be a területet. Így 1848-ban az uraságnak aránylag csak kis területről kellett lemondania. A szabadságharc után a jobbágyok egy része továbbra is kisbérletet kapott az uradalomtól, melyen házat és gazdasági épületet építhetett. A házépítéshez az uradalom eleinte 80 forint értékű anyagot, később pedig ugyanennyi értékű pénzsegélyt adott. Az elkészült házak után viszont évi 10 forint lakbért kellett fizetni. Az építkezés 300 forintba került, a házak élettartama legalább 50-60 év volt, így lakbér címén a ház értékének kétszeresét szedték be.

1853-ben az uradalom a faluvá fejlődött dohánykertészetet fölszámolta, a kertészeket elűzte házaikból. A felszámolt kertésztelep helyén jött létre a Baksimajor épületegyüttese. Mind többen építkeztek. 1910-ben az akkor Baksiszőlőnek nevezett területen 936, 1930-ban már 947 ember élt. Az 1920-as években a Baksiszőlő a Pallavicini uradalom új központjának választott Sövényháza legnépesebb külterületi lakott helye volt: hét-nyolc utcás, szalagtelkes, fűrészfogas beépítésű kisközség. 1920-ban az uradalom a kisközség szomszédságában 500

² *kuriális jobbágy*: majorsági földön vagy nemesi telken élő és gazdálkodó jobbágy. Az uraság tulajdonában lévő földet művelték, így a földesúrnak fizettek adót. Állami adót viszont nem kellett fizetniük.

négyszögöles házhelyeket parcellázott ki a túlnépesedett szegénység számára. Így jött létre a Mária-telep, melynek lakossága 1930-ra elérte az 597 főt. (Juhász A. 1989. 167-175)

A megélhetés alakulása

Ami a megélhetést illeti, a falu zsellér - cseléd - kubikos³ település volt. Az itt élők gyermekeinek sem volt más választása, követték szüleik tevékenységét. A 9-10 éves gyerekek kora tavasztól acatolni és gyomlálni jártak az uradalomba, sokszor 5-8 km távolságra. A 10-15 éves suhancokat a vásárhelyi tanyavilágba vitték szolgálni ellátásért és csekélyke bérért. 16 éves kortól a fiúk béresnek,⁴ vagy hónapszámosnak álltak, vagy kubikos munkára mentek. A férfiaknak akadt munka bőven, különösen aratás idején, hiszen úgy mondják, a gróf nem sokat törődött a gépesítéssel, olcsóbb volt a helyben használható fizikai munkaerő. A fizetség éppen csak a szűkös megélhetést, a létfenntartást biztosította. A fizetést a munkások természetben kapták aratáskor a következőképpen: 90 kg gabonát holdanként, napszámért 3 kg krumplit, vagy 10 kéve cirokszárat, vagy 2 kg lisztet, vagy néhány kilogramm szalonnát. Pénzjárandóság ekkortájt nem létezett. A gyerekek csupán a napi ellátásért dolgoztak. (Csongrád Vármegye.1938. 66-73.)

Az első komolyabb mezőgazdasági innovációt a dohány megjelenése jelentette. Ennek az új növénykultúrának a termesztése olyan fontossá vált, hogy a többi mezőgazdasági ágat idővel jelentősen visszazorította.

Az 1930-as évek végén a község férfi lakossága azonban nehéz helyzetbe került, mert a környéken nem akadt elegendő munkalehetőség. A családtól távol voltak kénytelenek munkát vállalni. Ezért talicskával, lapáttal kubikosként bejárták az ország egész területét, sőt határainkon túl is megpróbálták megélhetést találni. 1941-42-ben így kerültek baksi munkások például Erdélybe, ahol a dévai vasút építésében vettek részt, amely háborús célokra készült.

Gyermekélet Sövényházán, a falu önállóvá válása előtt

Baks 1947-ig közigazgatásilag Sövényházához tartozott. A nehéz fizikai munkát végző, és sokszor éhbérért dolgozó gyerekek iskolai oktatása a lehetőségekhez mérten biztosított volt. Bár volt, hogy iskola helyett dologidőben otthon maradtak, a ház körül vagy a mezőgazdasági munkák idején a földeken dolgoztak a szüleikkel. Téli időszakban sokszor azért maradtak ki a gyerekek az iskolából – különösen a sokgyermekes családok esetében – mert annyira szegények voltak, hogy a gyerekeknek nem volt cipője.

Az iskolák községi kezelésben lévő, elemi népiskolák voltak. A mezőgazdasági munkák szünetelése miatt viszonylag teljes létszámmal csak a téli időszakban tanítottak. Az iskolák igazgatója Sövényházán székel. A falu első iskolája, a II. Rákóczi iskola a XIX. század elején épült, Eötvös reformtörekvéseinek hatására. Az egytantermes iskola neve később az ott tanító Halmos Gézáról Halmos-iskolára változott. A második iskola a Petőfi-iskola nevet viselte,

³ *zsellér*: a jobbágyság alsó rétege. Voltak házzal rendelkező ill. házzal nem rendelkező zsellérek. A földesúrnak gyalogrobottal tartoztak, igaerő hiányában.

cseléd: kikötött bérért mezőgazdasági vagy háztartási munkára, egész évre szegődött el. Általános paraszti tevékenységet kívántak meg tőle.

kubikos: vándormunkás, aki az ármentesítési, folyószabályozási, út- és vasútépítési, továbbá építkezési földmunkákat végezte.

⁴ *béres*: egész évre elszegődött mezőgazdasági munkás. Az uradalmi cselédek ranglistáján legalul volt, családjukkal együtt cselédlakásokban éltek.

amely a Baksimajorban, a grófi birtokon működött. Egyetlen tantermében 1-6 osztályos összevont oktatás folyt. 1925-ben készült el a gróf Klebelsberg Kunó-féle harmadik iskola, a Kossuth-iskola két tanteremmel. Neve később az ott tanító Szilvási Józsefről Szilvási-iskolaként vált ismertté. Az iskolák nagyon zsúfoltak voltak, egy-egy tanterembe 50-60 gyerek járt. Az oktatás – mint azt az idősebbek mesélték – az alaptantárgyakon kívül az alkotmánytanra, földrajzra, hittanra korlátozódott.

Jelentős változás a közoktatásban 1946. szeptember 1-vel következett be, az iskolák államosításával, az általános iskolák megszervezésével. A községben megindult az egységes általános iskolai oktatás, s lehetőség nyílt a paraszti származású gyermekek továbbtanulására is.

Az egyházi élet jelentősége az uradalmi időkben

A I. világháború után lassan indult meg az élet a faluban. Kezdték visszatérni azok is, akik elmenekültek a községből. Az élet beindulását a térségben jól jelezte például a katolikus templom megépülése. A templom Sövényházán épült meg 1925-ben annak reményével, hogy körülötte faluközpont fejlődik ki. Mivel Baks közigazgatásilag Sövényházához tartozott, a település külön, saját templom építésébe nem kezdett. A plébános hetente egyszer járt át az iskolába misét tartani. Házasságkötéskor, születéskor és halálozáskor is Sövényházára kellett menni. Ebből adódott, hogy előfordult, a szülők születéskor jóval később – néhány nap, esetleg hét múlva – jelentették be gyermekük születését, s a pap a bejelentés napját vette alapul a keresztlevel kiállításakor. Sok idős ember mesélte, hogy keresztlevelének bejegyzése és a tényleges születési dátuma nem egyezik meg. Az a tény, hogy Baksnak nem volt saját temploma gátat vetett annak, hogy komolyabb helyi egyházközösség alakuljon ki.

Baks születése

Baks születésének közvetlen politikai előzménye volt, hogy az itt élő 1919-es veteránok és illegális kommunisták megalakították a pártot, s az ún. Ötös Bizottságot. Ezek a szervezetek azonban jórészt a környező városokban, elsősorban a Szegeden létrejött bizottságok hatására alakultak meg. 1944 novemberében jött létre a községben a Szociáldemokrata Párt, nem sokkal később pedig a Nemzeti Parasztpárt is. Ezen kívül 70-80 fős tagsággal megalakult a Független Kisgazdapárt is. 1945 februárjában a községben megszervezték a Földosztó Bizottságot, melynek feladata az örgróf Pallavicini-féle földbirtok felosztása volt. Az uradalom területéből a 2142 lélekszámú Baks község 7500 kh-t kapott. A községben működő Kommunista Párt az arra legalkalmasabb területeket házhelynek osztotta ki, így sok családnak nyílt lehetősége saját ház építésére. 1947. augusztus 1-én Baks önálló községgé alakult. Valójában 1950-től kezdve számíthatjuk a tanácsrendszer helyi kezdetét, mivel ez év őszén voltak a tanácsválasztások Bakson. 38 fővel alakult meg a Tanács. A Tanács a megalakulásakor négy állandó bizottságot hozott létre: Pénzügyi, Mezőgazdasági, Oktatási és Egészségügyi Bizottság. A Végrehajtó Bizottság 1955-től vett részt a tanács munkájában.

Politikai viszonyok a pártállami időkben

A Kommunista Párt helyi aktív működését jól jelzi, hogy a 80-as években már három alapszervezete működött 70 fővel a községben. 1945 elején alakították meg a MADISZ-t, amely ebben az időben, mint egyedüli ifjúsági szervezet, összefogta a község fiataljait. A

szervezet tevékenysége főleg az ifjúság „szórakoztató-nevelésére” irányult. Később az ifjúsági szervezet tevékenységében a pedagógusok is aktívan részt vettek. Bakson két KISZ alapszervezet működött közel 50 fős taglétszámmal. Az egyik a termelőszövetkezetnek, a másik a községnek az alapszervezete volt. A Hazafias Népfront szintén meghatározója volt a község társadalmi életének.

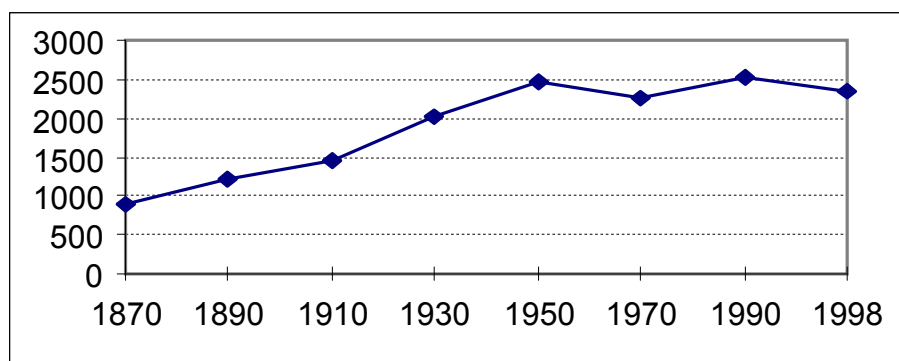
Gazdasági viszonyok a pártállami időkben

A negyvenes évek végétől termelőszövetkezetek alakultak az ország egész területén. Ennek a mozgalomnak a hatására jött létre 1949-ben Bakson a Micsurin Termelőszövetkezet. Baks-Levelényen ugyanebben az évben alakult, és önállóan működött egy állami gazdaság, valamint a Vörös Csillag Tsz. A Vörös Csillag Tsz később beolvadt az állami gazdaságba, amely a hatvanas évektől a Felgyői Állami Gazdaság kihelyezett üzemágaként működött. A Micsurin Termelőszövetkezet 1956-tól Termelőszövetkezeti Csoportként működött tovább. 1960-ban a mezőgazdaság szocialista átszervezésekor a termelőszövetkezet az Új Élet nevet kapta. Ugyanebben az évben a Tanácsülés a községet „szocialista szövetkezeti” községgé nyilvánította. A termelőszövetkezet, melynek jogelődje a Micsurin Termelőszövetkezet volt, 1967-ben a Magyar-Bolgár Barátság Termelőszövetkezet nevet vette fel. 2517 ha területen gazdálkodott, melyből 1468 ha szántóföld, a többi rét, legelő és erdő volt. A háztáji gazdaságok területe összesen 210 ha volt. Gabonaféléket 58 ha-on, kukoricát 60 ha-on, közös művelésű kukoricát 25 ha-on termesztettek. A termelőszövetkezetnek megalakulásakor 230, fénykorában 468 tagja volt. Gépparkja 20 év alatt nagyon sokat gyarapodott, a gépek értéke meghaladta a 22 millió forintot. A termelőszövetkezet kiemelt ágazata az állattenyésztés, elsősorban a szarvasmarha-tenyésztés volt, azon belül a tejtermelő állattenyésztésre rendezkedtek be. Ezen kívül próbálkoztak még pecsenyejuh tenyésztésével és baromfíneléssel is. A növénytermesztés nem volt egyértelműen kiemelt ágazat, de voltak kísérletek. Volt egy időszak például, amikor gombatermesztéssel is foglalkoztak a termelőszövetkezet tulajdonában lévő egyik épületben, az ú.n. Gombaházban.

Társadalmi viszonyok a pártállami időkben

1950-ben, az akkori népszámlálási adatok alapján, 2142 ember, a nyolcvanas években pedig 2665 ember élt Bakson. (1. ábra) Ez volt a település népesedésének csúcspontja. 2010-ben ugyanis már csak 2095 fő lakta.

1.ábra A lélekszám alakulása Bakson 1871 és 1998 között

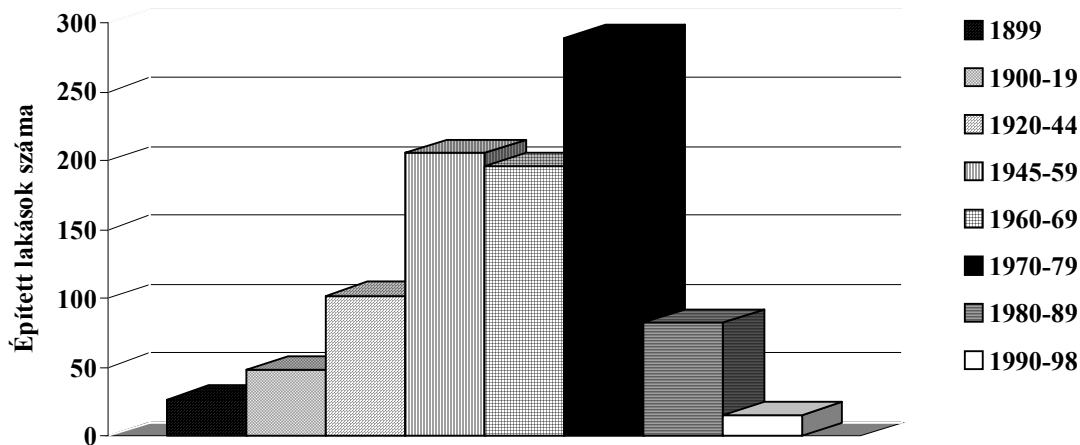

Forrás: statisztikai adatok alapján készítette a szerző

A település pártállami időkben tapasztalt növekvő népességével összecseng a lakásépítések alakulása. Kiugróan magas a 70-es években épült házak aránya. Ez a 60-as évek végén

bevezetett szociálpolitikai intézkedéseknek volt köszönhető. 1945 és 69' között is nagyon sok ház épült. Ennek egyik oka az volt, hogy a háború befejeztével a károk helyreállítása, az újjáépítés lett az elsődleges feladat, ill. kedvezőbb feltételek kínálkoztak a lakásépítésre. Az utóbbi időben azonban nagyon kevés az új lakások építési aránya. (2. ábra)

2. ábra: A lakások száma építési év szerint

Forrás: statisztikai adatok alapján készítette a szerző

A helyi társadalom sajátos vonása volt már a pártállami időkben is a cigányság magas aránya a faluban. A nyolcvanas években arányuk 8 % körül volt. Ekkoriban a 31 tanácsstaggal működő tanácsban már volt egy cigány származású tag is. Bár a falu számottevő fejlődésen ment keresztül, mégsem kisebbedett egyértelműen a különbség a faluban élő magyar és cigány lakosok között. Bakson 1960-ban kezdődött és 1972-ben fejeződött be a cigánytelepek felszámolása. Ezzel párhuzamosan lakásépítési támogatást kaptak a cigánycsaládok, és szociális segítyt biztosítottak az arra rászorulóknak. Tartósabb, nehezebben kezelhető problémának bizonyult azonban a cigányság körében az analfabétizmus felszámolása. Bár a cigány lakosság felzárkóztatására folyamatosan voltak törekvések, mégis mindig voltak olyan cigány családok, akiknél különféle okokból eredően nagyon rossz volt a szociális helyzet. Főleg igaz volt ez azok esetében, akik nehezen, vagy egyáltalán nem tudtak beilleszkedni a település életébe. A pártállami időkben fontos kihangsúlyozni, hogy nem volt munkavállalási probléma a cigányság körében: a cigányok jelentős része munkát vállalt az iparban és a mezőgazdaságban.

A pártállami idők társadalmi jólétét mutatja, hogy a nyolcvanas években a településen már 130 gépkocsit tartottak nyilván. Ha a 900 itt élő családot vesszük alapul, ez a szám igen soknak tűnik. Megközelítőleg minden hetedik családnak volt autója. Ami az aszfalt utat illeti, a falut Sövényházával és Kistelekkel már az 1920-as évek végén műút kötötte össze. 1945 után az utakat portalanították, aszfaltozták és szélesítették. A gyalogosoknak sem kellett többé sárban közlekedniük. A lakosság több ezer társadalmi munkaórában megépítette a település utcáin a járdákat, amelynek hossza 20 km. Mindössze három utcában nem készült járda. Az utcák végén úgynevezett sárrázók készültek. A járdák és a sárrázók a Községfejlesztési Alapból /KÖFA / épültek meg, amelyet a lakosság már 1955 óta fizetett.

Ellátórendszerek a pártállami időkben

Kezdetben a településen egyetlen kis vegyesbolt működött Máriatelepen, kevés forgótőkével, kis szakértelemmel, szűk üzlethelyiségben. Nem sokkal később a Baksiszőlőben épült meg egy kiskereskedés, amelyben közhasználati cikkeket árusított a tulajdonos.

1960-ban a Tanácsülés egy üzletház megépítését tervezte. A községben ekkor két italbolt és három üzlet működött csupán. A fejlődés eredményeként a Földműves Szövetkezet a hatvanas évek elején (1963) Kistelekkel egyesült, majd tíz év múlva névváltoztatás után, Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezetként működött tovább. 1963-ban megépült a presszó, amelyet pár év múlva kibővítettek és felújítottak. Felépült a Tisza Vendéglő is, és egy újabb italbolt a Máriatelepen. Bővítették az önkiszolgáló élelmiszer boltot, és egybenyitották a ruházati cikkeket árusító üzlettel.

A lakosság nagy öröme Tüzép-telep is nyílt, így a tűzifát, szenet, olajat nem kellett Kistelekről és a környező községekből beszerezni, hanem helyben is meg lehetett vásárolni. A hetvenes évek elején nyitották meg a húsboltot, amely hetente két alkalommal tartott nyitva. A húsellátás különösen nyári időszakban gyakran akadozott.

Az egészségügyi ellátás érdekében 1947-ben épült meg az orvosi rendelő, amelyet később kibővítettek. Egy-egy járvány idején áldatlan állapotok uralkodtak a rendelő várótermében. Ekkor már tervezték az új egészségház létrehozását, amelynek építésére a község lakossága társadalmi munkát és pénzt ajánlott fel. 1970-ig a faluban gyógyszertár sem volt. A recepteket a környező települések gyógyszertáraiban lehetett kiváltani. Valamennyire segített a helyzeten az orvosi rendelő épületében kialakított gyógyszertári szoba, de járványos megbetegedések idején az alapvető gyógyszerek is hiánycikké váltak. 1987-ben adták át a falu lakosságának az új egészségházat. Ezzel megszűntek a rendelési idő alatt korábban uralkodó áldatlan állapotok.

Az alapfokú oktatási rendszerben fordulat állt be 1952-ben: új, 4 tantermes iskola épült a községben. A szakosított, tervszerű oktatói munkát kezdetben a szaktárgyakat önként vállaló tanítók látták el lelkes, szakirányú önképzéssel, majd levelező úton többen tanárképző főiskolán tanári képesítést szereztek. 1974-ben a meglévő iskolai épületet kibővítették egy kétszintes, hét tantermes épületrésszel. Az itt élők összefogásának köszönhetően társadalmi munkában készült el az iskola udvarán található bitumenes sportpálya. Így 11 tantermes iskolában, délelőtt folyhatott az oktatás. A nők munkavállalását mindenképp segítette, hogy az iskolában idővel létrehoztak két tanulócsoporthoz napközi otthont is.

A pedagógusok közül 11 főiskolán szerzett tanári diplomát, valamint 1 egyetemi, 10 tanítói végzettségű volt. A 22 tagból álló nevelőtestület helyhez kötődését nemcsak a községi tanács, hanem a megyei tanács is segítette, ösztönözte és támogatta: több pedagógus házaspár vette igénybe a pedagógusok lakásépítési kölcsönét.

Idővel azonban a korszerű, szaktantermes iskola tanulói létszáma csökkenő tendenciát mutatott. Míg 1968-ban 454 volt a tanulók száma, addig 1980-ban 293-ra csökkent ez a szám.⁵ Ennek okát a születések számának csökkenésében és a fiatalabb korosztály faluról való elvándorlásában kereshetjük. Emelkedett viszont a cigánytanulók aránya. A 293 tanulóból ekkor már 34 gyerek cigány volt. Ez a szám az akkori járás összes cigánytanulójának 40 %-át

⁵ Helyi statisztikai adatok

tette ki. Az óvodában 5 csoport működött. A 135 óvodás gyerekből 22 volt cigányszármazású. (1968) A gyerekekkel tíz óvónő foglalkozott, akik közül hétnek felsőfokú, háromnak szakközépiskolai végzettsége volt. Minden kisgyerek járhatott óvodába, akinek szülei erre igényt tartottak.

Bakson 1968-ig nem volt olyan intézmény, amely az emberek szórakozási, művelődési igényeit kielégíthette volna. Az 50-es évek végén, a 60-as évek elején még a Kossuth-iskola tantermeit vették igénybe művelődési célokra. Ezek a termek voltak a báltermek, az ismeretterjesztő előadások, politikai gyűlések színhelyei, de itt lépett fel az általános iskola amatőr színjátszó csoportja, és itt tartották a filmvetítéseket is. A közművelődésről alkotott elképzeléseket tükrözi az 1974-ben kiadott helyi közművelődési határozat:

„...A közművelődés a szocialista tudat formálásának egyik fontos eszköze, tehát a közművelődési tevékenységet ideológiai, politikai munkának kell tekinteni, s ezt figyelembe véve kell biztosítani méltó megbecsülését, személyi, szervezeti és anyagi feltételeit.” (Forrás: A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai)

Községünkben 1967 decemberében avatták fel a Művelődési házat, amely 2.250 000 forintba került már akkor is. A Magyar Bolgár Barátság Művelődési Ház nevet kapta, és Vaszilij Bogdanov nagykövet avatta fel. Nagyterme az öltözőkkel színházi, zenés-táncos rendezvények lebonyolítására is alkalmas volt. Itt működött a Csongrád Megyei Mozi Üzemi Vállalat is.

1962-ig könyvtárnak nevezhető létesítmény sem volt a faluban. A lakosság örömmel nyugtázta, amikor a Művelődési ház épületén belül könyvtár kapott helyet. Néhány kötettel indult meg a kölcsönzés, majd 1968-ban bővítették a könyvállományt. Olvasóinak száma sokáig a 200 főt sem érte el. A könyvtáros is csak részfoglalkoztatású volt. Főfoglalkozású könyvtárost csupán 1975-től alkalmaztak.

Évekig mindössze ifjúsági klub és gyermekfoglalkozás létezett művelődési lehetőségként. Az előbbi egy KISZ-es vezetésével, az utóbbi pedig egy pedagógus irányításával. A 70-es években még hét, a 80-as években azonban már csak négy klub működött. Ezek egyike volt a cigánytánc-szakkör, amely 1978-ban alakult, de a 80-as évek elején fel is bomlott. 1972-ben alapították meg községünkben a Hagyományörző citerazenekart a népzenei hagyományok felelevenítése, ápolása céljából. 1990-ben asszonykórussal bővült az együttes. Nagy sikerrel léptek fel a községben, és a megye számos településén.

A tömegszervezetek közül 1975-ben jelentős szerepet töltött be a falu életében a sportkör, tagjainak száma meghaladta a 60 főt. A szervezetnek sportpályája és öltözője is volt, melyek társadalmi munkában épültek meg. A település labdarúgó csapata a megye III. osztályában játszott, a serdülők pedig külön ificsapatot alakítottak. A község sakkozói is szép sikereket értek el a különböző helyi és megyei versenyeken.

A település az idősgondozás céljával a hatvanas években létrehozta az Öregek Napközi Otthonát. A településen ebben az időben közel 600 nyugdíjas ember élt. A Napközi Otthonban az ellátottak száma 115 fő volt. A gondozás kiterjedt a mosás, takarítás, gyógyszerbeszerzés, bolti bevásárlás, ebédkihordás lebonyolítására. Az ÖNO épületében klub is működött, ahol fürdési, mosási, étkezési, szórakozási lehetőség állt az idős emberek rendelkezésére. Az Idősek Klubjában 30 férőhelyen 27-en vették igénybe a klub szolgáltatásait. Az intézményben csak az étkezésért kellett szociális alapon a nyugdíjas

tagoknak fizetniük. Amikor 1987-ben átadásra került az új egészségház, az ÖNO átköltözött a korábban orvosi rendelőként üzemelő épületbe.

Baks politikai- gazdasági átalakulása a rendszerváltás éveiben

A rendszerváltást követően a tanácsok szerepét az önkormányzatok vették át. Az első önkormányzati választások érdekes jelensége, hogy több esetben a volt tanácselnököt választották meg polgármesterré. Így volt ez Bakson is. A Baksi Önkormányzat hivatalában kilenc köztisztviselő dolgozott a faluért. A Képviselő Testületnek is kilenc tagja volt. Működő bizottságai: Szociális, Ügyrendi, Településfejlesztési, Pénzügyi és Ellenőrző Bizottság.

Az 1990. évi önkormányzati törvény alapján (amely a községi jelképek szabad megválasztását és használatát lehetővé teszi) Baks 1995-ben avatta fel a falu címerét. A címer pajzs alakú. A bal felső mezőben lévő karkötők azt jelzik, hogy itt már a honfoglaló magyarság is élt, a karikákból növekvő kecskebak pedig a helység nevére utal. Az újratelepítés időszakában a Pallavicini-uradalom kertészei laktak, s a XIX. századra tipikus dohánykertész(gányó)- településsé vált, amire a jobb felső mezőben lévő dohánylevél utal. A címer közepén lévő ezüstsáv a Tiszát szimbolizálja. Az alatta lévő, keresztrel ékesített lángoló aranyszív a község katolikus mivoltát jelzi. A pajzs felső részén egy sisak található, amely a két világháború helyi áldozatainak állít emléket.

A községben nagyarányú munkanélküliség képződött a rendszerváltás után. Ez főként a szakképzetlen munkaerőt érintette, de több mint 20 %-ot képviseltek a munkanélküliek között a szakmunkások is. A munkanélküliek megjelenéséhez a rendszerváltás utáni években megindult privatizáció, és vele együtt az elbocsátások járultak hozzá. A leépítések az innen elingázókat is érintették, így a környék településein történt leépítések problémái igazából itt csapódtak le. A változások következményeként a cigányság körében a munkanélküliség szinte 100 %-os lett. A cigány-munkanélküliséget némileg enyhítette a 90-es évek elején működött Szandra és Kompromisszum Kft. Mindkét vállalkozást cigány vállalkozó alapította: építési és földmunkálatokkal foglalkozott. Az egyik budapesti a másik helyi központtal működött. Rövid időn belül azonban felszámolásra került mindkettő. 1995-ben a cigányság egyre nehezedő szociális körülményeit jól tükrözte, hogy ekkor a gyermekvédelmi támogatásban részesülő 135 családból 72 cigány család, 302 gyermekből pedig 148 cigány gyermek. Fontos kiemelni a nem regisztrált munkanélküliek nagy számát is.

1990-től növekedett a faluban a vállalkozások száma. Közel 40 magánvállalkozás indult, jelentős részük a kereskedelem területén. 1998-ban 62 vállalkozást tartottak nyilván a faluban. Jelenleg 58 vállalkozás működik 9 féle tevékenységi körben. A Mezőgazdasági Termelőszövetkezet, az Állami Gazdaság megszűnése után a mezőgazdasági vállalkozók egy része a munkanélküliség elől menekült a kizárólag fizikai erőre támaszkodó kistermelésbe. Azok, akik mezőgazdasági termékeiket (gabona, zöldség, virág, szarvasmarha, sertés) értékesíteni kívánják, jelenleg östermelői igazolvánnyal kell, hogy rendelkezzenek. A faluban 360 östermelőt tartottak nyilván kezdetben, ma 240 körüli a számuk csupán. Ami a kisebb

mezőgazdasági vállalkozásokat illeti, a fő profillá az öntözéses paprikatermesztés vált (a mezőgazdasági terület 30 %-val). Helyben lényegében ez a szektor kínálja a legtöbb munkát. Az is igaz azonban, hogy csakúgy, mint máshol az országban a megélhetésben a feketegazdaságnak is jelentős szerepe van.

A termelőszövetkezet felbomlása után, 1995-ben, egy kuvaiti származású vállalkozó is megjelent: megvette a falu határában lévő Gagarin-major épületeit és a körülötte lévő földterületet, ahol jelenleg is szarvasmarha tenyésztéssel és egyéb mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozik.

A mezőgazdaságban alapvető probléma Bakson, hogy a termőföldek aranykorona értéke aránylag magas, de a szántóterületek művelésben tartása egyre nehezebb. Éppen ezért a kárpótlást követően létrejött földtulajdonos gazdák egyre nagyobb része hagy fel a nagyüzemi mezőgazdasági termeléssel; fokozatosan nő a parlagterületek aránya.

A kilencvenes évek elején a községben az ipari tevékenységet a mezőgazdasági termékfeldolgozás képviselte. Az APIMEX RT. által korábban mézüzemként, majd gesztenye feldolgozó üzemként működő telephelyén hűtő és fagyasztó házat üzemeltetett az ARVIT Rt., sok helyi lakosnak adva munkát. 2004-ben rövid időre újra beindult az üzem hagymaválogatással, de négy hónap után megszűnt. Azóta kisebb próbálkozások után kihasználatlanul áll.

Változások az ellátórendszerben a rendszerváltás után

A falunak mára kiépített a vízellátó hálózata, valamint a villamosenergia-ellátó rendszere. Az ivóvízhálózat hossza: 27,5 km, a rendszerbe bekapcsolt lakások száma 890, ez 100%. A villamosenergia hálózatba bekapcsolt lakások száma 890, szintén 100 %. 1992-ben a falu gázellátásának biztosítása is megoldásra került a vezetékrendszer kiépítésével. Az utóbbi időben korszerűsítették a közvilágítást, takarékos égők alkalmazásával. A fejlesztési források nagyobb hányadát a szilárd burkolatú utak kiépítésére fordították. 1997-2004-ben pályázatok útján 50 millió forintot nyert az Önkormányzat. Ezt az összeget az utak pormentesítésére használták fel, melynek eredményeként a 17 km belterületi úthálózatból 13 km pormentes.

1998-ban szilárd hulladéklerakó telepet alakítottak ki a falu határában, melynek kapacitása 11500 m³ volt. Ezt a telepet 2004-ben azonban be kellett zárni, mivel nem felelt meg az uniós szabványnak. Az Önkormányzat szerződést kötött a Szegedi Hulladékgazdálkodó és Feldolgozó Kht.-val és 2005. február 1.-étől a községben beindult a szelektív szemétyűjtés és szemétszállítás. Ugyanez a cég vállalta a volt szemételep felszámolását és rehabilitációját, valamint egy hulladékudvar létesítését a falu határában. Így megoldódni látszik az uniós szabvány szerinti kötelező szemétkezelés gondja.

A faluban a szociális ellátottság körülményeit, a megoldás módját meghatározza, hogy a piactudományi fejlődéssel együtt növekszik a társadalom egyes rétegeinek megélhetési gondja, új feszültségek keletkeznek, idősödik a helyi társadalom, rosszak az egészségügyi mutatók: nagyon magas a rokkant nyugdíjasok aránya. „*A lakosság egészségi helyzete elszomorító: a halmozott rizikófaktorok a krónikus betegségek kialakulásához (magas vérnyomás, szívbetegségek, érrendszeri betegségek, máj-emésztőszervi betegségek), a romló szociális körülmények miatti elkeseredés a depresszív kórképek halmozódásához, a fokozott stressz helyzetek miatt kialakuló akut koronária és agyi történések létrejöttéhez vezet.*”(Orosz É. 2003)

A lakosság egészségügyi ellátását két körzet biztosítja, központja az egészségház, ahol körzeti orvosi, fogászati, nőgyógyászati rendelő és gyógyszertár működik. Csecsemők és kisgyermek számára heti egy alkalommal van szakellátás, egyéb vizsgálatokra Kistelekre illetve Szegedre kell utazni az embereknek. Az egészségügy privatizációjának eredményeként sikerült vállalkozásba adnia az Önkormányzatnak mindkét körzeti orvosi állást, a fogászati rendelőt és a gyógyszertárat is.

Baks és a térségi szerveződések

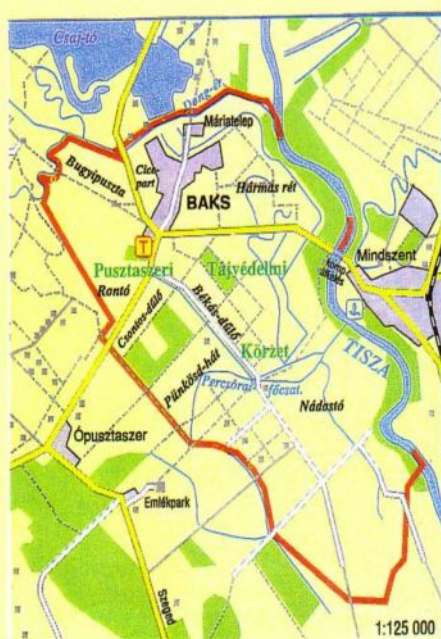
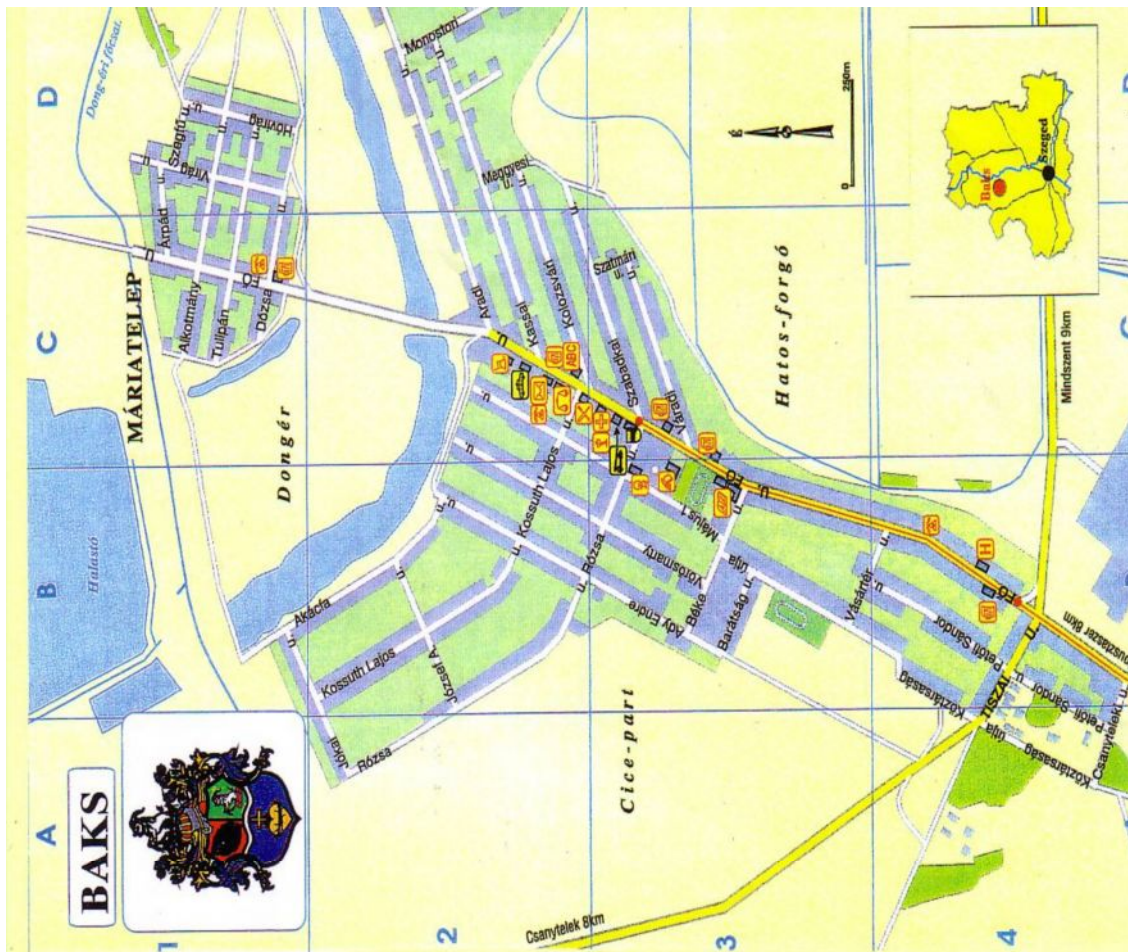
Baks és másik 12 önkormányzat a közös tervezés és fejlesztés céljával létrehozták a *“Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetért Önkormányzati Területfejlesztési Egyesület”*-et. Baks statisztikai értelemben egy másik térségnek is tagja: a *Kisteleki kistérség*nek. E térségbe Bakson kívül tartozik még: a térség központja: Kistelek, ezen kívül: Balástya, Csengele, Ópusztaszer és Pusztaszer. Kistelek kistérsége a megye legkevésbé iparosodott területei közé tartozik. A kistérség továbbfejlődésének esélye, hogy a közlekedés feltételeinek javulása esetén Kistelek *“a megye főkapuja”* lehet. Erre alapozva kívánatos Kistelek városi központi szerepkörének erősítése, és persze nem utolsósorban vonzáskörzetének fejlesztése. Ez a térségének is jó. Baks a jövőben része lehet egy nagyobb idegenforgalmi körzetnek, amelyet az ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark és a Tisza jelöl ki. Az idegenforgalmat fellendítendő, egy panzió – Park Fogadó – községünkben szintén vállalkozásban működik. Itt 100 vendég befogadására alkalmas étterem és 11 db 2-3 ágyas szoba, valamint 2 db apartman áll a vendégek rendelkezésére. Turisztikai szerepet betölteni a falu azonban csak átfogó infrastrukturális fejlődés után tud. Mivel a térség legfontosabb ágazata az intenzív mezőgazdaság, ezért a közeljövőben sürgős feladat e szektor problémáinak megoldása, valamint a térség központjaiban hagyományos iparágak telepítése.

Felhasznált irodalom:

- Inczefi Géza. 1958: Sövényháza és vidékének földrajzi nevei. Szeged 137-139.o.
Juhász Antal 1989. 167-175., 192-193 www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Baks.html)
Orosz Éva (2003): Beszámoló az egészségügy helyzetéről Baks, Kézirat 2.o.
Település-Építéstervezési és Tanácsadó iroda Baks – Ajánlások és javaslatok a község fejlesztési-rendezési elhatározásaihoz 2003. Bp.
A kisteleki kistérség középtávú területi-gazdaságfejlesztési programja. Javaslatok a kisteleki kistérség turisztikai programjának megalapozására. 2001. Bp.
A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai Én. Kn.

Adatforrások:

- Baks Települési Önkormányzat adatai (1990-2004)
A baksi Óvoda adatai
A baksi általános iskola adatai
Csongrád megye kézikönyve 1997. CEBA Kiadó 48-82.o.
Csongrád Megye Statisztikai Évkönyve 1996. KSH. Szeged 1997.
Csongrád vármegye. 1938. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Bp. 66-73.o.
Demográfiai Évkönyv 1995. KSH. 1997. Bp.

- Akácfa u. B2
- Alkotmány u. CD1
- Aradi u. CD2
- Árpád u. CD1
- Barátság u. B3
- Béke u. B3
- Csanyteleki u. AB4
- Dózsa u. C1
- Fő út B4-C1
- Hóvirág u. D1
- Jókai u. AB2
- József Attila u. B2
- Kassai u. CD2
- Kolozsvári u. CD2
- Kossuth Lajos u. BC2
- Köztársaság útja A4-B3
- Május 1. u. B3-C2
- Monostori u. D2
- Meggyesi u. D2
- Petőfi Sándor u. AB4
- Rózsa u. AB2
- Szabadkai u. C3
- Szatmári u. C3
- Szegfű u. D1
- Tiszai u. B4
- Tulipán u. CD1
- Várdi u. C3
- Vásártér u. B3-4
- Virág u. D1
- Vörösmarty u. B3-2

6768 62/... ..
 Polgármesteri hivatal (C3) Fő u. 92. 375-233
 Postahivatal (C2) Fő u. 100. 375-100
 Orvosi rendelő (C2) Fő u. 94/a 375-320
Lakosságszám: 2 430

A BAKSI MUNKAERŐPIAC HELYZETE A MÚLTBAN ÉS A JELENBEN

Vitek Alexandra egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)

Bevezetés

Dolgozatomban Baks munkaerőpiaci helyzetének feltárásával foglalkozom. Arra voltam kíváncsi elsősorban, hogyan boldogulnak ma az emberek egy hagyományosan agrárjellegű településen. Vizsgálataimban a rendszerváltozás kezdetéig visszanyúltam, hisz a település munkaerőpiacát ez a váltás gyökeresen megváltoztatta. Arra kerestem a választ, hogy vajon 1989 után, különös tekintettel napjainkra hogyan változott, mennyire vált könnyebbé illetve nehezebbé az aktív korú, különböző végzettségű helyi lakosok munkaszerzési lehetősége Bakson? Hogyan alakult a foglalkoztatottak és a munkanélküliek száma az elmúlt húsz évben? Kiemelt célom az, hogy bemutassam Baks jelenlegi munkanélküliségi helyzetét, megemlítve a munkanélküliek számára biztosított támogatásrendszert, különös tekintettel a legutóbbi átalakításokra.

Anyag és módszer

A munkanélküliségi helyzet több éves szemléltetésére a Központi Statisztikai Hivatal által rendelkezésre bocsátott adatokat használtam. A statisztikai adatokkal nem jellemezhető kérdésekre a 2011 júniusában működő falukutató táborunk által végzett kérdőíves felmérés eredményeit is segítségül hívtam. A kérdőívben különösen a megkérdezett helyiek foglalkozási aktivitására és legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozó kérdések voltak hasznosak, mely válaszokból kiderült, hogy milyen is az eltérő végzettségű baksiak jelenlegi foglalkoztatási helyzete a vizsgált mintavétel alapján. Természetesen a vizsgálat csak egy szűk megkérdezett kör véleményére épül, és bár a megkérdezettek kiválasztása véletlenszerűen történt, annak figyelembe vételével, hogy lehetőleg valamennyi falurészből legyen információnk, a megállapítások a falu egészére nem minden tekintetben vonatkoztathatóak. A statisztikákból nyerhető adatok kiegészítésére Bakson részben interjúkkal, személyes megfigyeléssel további információkat gyűjtöttem. Ennek során célzottan, egy-egy munkaerőpiaci problematikát jól megjelenítő helyi családot is megkerestem, ahol részletesebben is tájékoztam az élethelyzetükről. Így több munkanélküli baksival készítettem interjút. Munkám során 12 munkanélküli személy válaszolt a számukra feltett kérdéseire. Őket kategorizáltam az 1. táblázatban származás, végzettség és kor alapján.

A részletező interjúkban a főbb kérdéseim a következők voltak:

- részesülnek-e munkanélküli segélyben,
- dolgoznak-e közfoglalkoztatás keretében,
- mi a véleményük Bakson a munkaszerzés lehetőségéről?

1. táblázat: Az általam megkérdezett baksi munkanélküliek száma végzettség, kor és származás szerint (2011 június)

	Magyar			Cigány		
	Alapfokú végzettségű	Középfokú végzettségű	Felsőfokú végzettségű	Alapfokú végzettségű	Középfokú végzettségű	Felsőfokú végzettségű
30 alatti	2	2	2	1		
30-50 közötti	2	1		1	1	
50 fölötti						
Végösszeg	4	3	2	2	1	0

Forrás: Bakson készített interjúk alapján készítette a szerző

Természetesen sokat segített az önkormányzatnál kapott információ is a munkanélküliek helyi foglalkoztatásával kapcsolatban, különös tekintettel a nemzeti foglalkoztatási rendszerre. Az itt szerzett ismereteimet az interneten megtalálható forrásokból pontosítottam, hogy képet kapjak arról, pontosan milyenné alakult át a közfoglalkoztatás rendszere.

Megélhetés az egyes szektorokban

A megélhetés vizsgálatában az aktív kereső korú munkavállalókat heterogén csoportnak kell tekintenünk. Világosan elkülöníthetőek a helyben dolgozók az eljáró ingázóktól. Természetesen szektorálisan is különböző csoportokról beszélünk: vannak, akik a mezőgazdasági, vannak, akik az ipari és megint mások a terciér szektorhoz kötődnek.

Bakson történetileg a fő megélhetési forrást mindig is a *mezőgazdaság* jelentette. Korábban kiemelkedő volt a szőlő és a szántóföldi növénytermesztés, valamint az állattenyésztés is, melyeknek szerepe mára már csekélynek mondható. Ami a munkavállalást illeti a mezőgazdasági szektorban, a XX. század közepéig a baksi emberek egy része az uradalmi birtokon volt cseléd, summás, napszámos, másik része kubikus munkával kereste kenyerét. Az időközben (1947-ben) önállóvá vált Bakson, a pártállami gazdasági átalakításoknak is köszönhetően 1949-ben a mezőgazdasági megélhetést már nem az uradalom, hanem a megalakult termelészövetkezet biztosította. A hetvenes évektől a mezőgazdaságból való megélhetés új alternatívája jött létre: a „háztájizás”. A háztáji gazdálkodásban elterjedt a zöldségtermesztés. Főleg étkezési és piritaminpaprika, valamint korai karalábé termesztésével foglalkoztak. (Molnár B. 2003) A háztáji rendszere azonban erősen kötődött a termelészövetkezetek működéséhez, hiszen minden technológiai és piaci elemét a nagyüzemi szervezetrendszer biztosította. Ebből adódik, hogy bár sikeres, és ebben a korban a falu házain is megmutatkozó látványos életszínvonal-emelkedést hozott a háztáji rendszere, de mivel szimbiózisban működött a termelészövetkezeti rendszerrel, ezért annak felszámolásával a háztáji rendszere is leépült. (Molnár M. 2002)

A rendszerváltozást követően Bakson is felszámolásra került a termelészövetkezet. Ennek hozományaként megtörtént a kárpótlás, a birtokszerkezet pedig átalakult. A birtokok mérete törpe vagy kisbirtok méretre csökkent. A mezőgazdaság általános recessziója piaci bizonytalanságot teremtett az addig sikeresnek tekinthető helyi zöldségtermesztési területen is. A mezőgazdaságban bekövetkezett változások miatt azok a gazdák, akik az előző rendszerben jól boldogultak, most nehéz helyzetbe kerültek. Ezt mutatja az 1993-ban mért magas munkanélküliségi szint is. 380 főt regisztráltak ekkor. Ez a munkaképes lakosság 25%-

ának felelt meg. Nemcsak a mezőgazdaságból élők érezték a változást, hiszen az ipari tevékenység is visszaszorult. Az eddig munkahelyet biztosító kályhacső- és játékgyártás is felszámolásra került Bakson.

A mezőgazdasági összterület döntő részét ma szántó alkotja a településen. A kert művelési ág látszólag kis hányadot tesz ki, ellenben mind a jövedelemtermelés mind pedig a hatékonyság szempontjából a legfontosabb területnek tekinthető. Ez elsősorban a kis területen megvalósuló intenzív fóliás termelésnek köszönhető. Az őstermelők többsége 1-3 hektáron gazdálkodik. A házi kertekben elsősorban zöldségfélét, karalábét, káposztát, paprikát, paradicsomot termesztnek.

Bakson a mezőgazdasági szektorban a legmagasabb a foglalkoztatottak aránya ma is (56%-os volt 2010-ben). A mezőgazdaság, bár nem siker-szektor, mégis fontos megélhetési alternatíva. A helyi, fentiekben összegzett intenzív mezőgazdasági termelési formák ugyanis idényjelleggel, de munkát adnak a jövedelemmel nem rendelkezőknek. A Bakson tapasztalható „idénymunkázás” a munkanélküli emberek számának ingadozását okozza, melyhez a szezonális építőipari munkák is hozzájárulnak. Ennek következtében nyáron kevesebb, míg a téli időszakban magasabb a munkanélküliek száma.

Az ipari szektor 25%-ban foglalkoztatott munkaerőt 2010-ben. Az érintett foglalkoztatottak túlnyomó hányada ingázó, hiszen helyben lényegében nincs nagyobb ipari tevékenység. A településen a statisztikák szerint az építőipari vállalkozások száma kiemelkedően magas. Ez a férfiak számára jelent foglalkoztatási lehetőséget. A munkanélküli interjúalanyaim egyike is ilyen, az építőiparban érdekelt fiatalember volt. Elmondott élettörténete jól példázta azt az országos foglalkoztatási problematikát, ami a pangó piac következménye. Történetének lényege, hogy az az építőipari vállalkozó, akinél dolgozik, nem kapott megrendelést, így az ő munkájára sem volt szükség, ezért esett el a jövedelemszerzési lehetőségtől.

2010-ben a *tercier, szolgáltató szektorban* a foglalkoztatottak aránya Bakson 19% volt. Ezt magyarázza, hogy a faluban több élelmiszerüzlet, kocsmá, presszó, büfé is található, mely munkahelyet biztosít. A községben fontos munkahelyteremtő közintézmény az óvoda, az iskola, az Idősek Napközi Otthona, a Faluház és Könyvtár, és természetesen az Önkormányzat is. Azok a baksiak, akik helyben nem találnak munkát, a környező településekre járnak dolgozni. Kérdőíves felmérésünk szerint is sokan járnak Ópusztaszerre és Szegedre, a megyeszékhelyre. Az interjúalanyaim egyike is a szolgáltató szektorból került ki, Az ő élettörténete azt példázta jól, hogy mivel viszonylag korán a szolgáltató szektorban eladóként el tudott helyezkedni, ezért nem is tanult tovább. Fiatalon lett munkanélküli. Ma már tudja, hogy jelenlegi helyzetéből kiutat csak a tanulás jelenthet.

A megélhetési helyzet alakulása a rendszerváltást követően napjainkig

A 2. táblázatban a kiemelt 6 év adatait vizsgálva látható, hogy Bakson a nyilvántartott álláskereső számának alakulásában ingadozás figyelhető meg. 1993-ban regisztráltak a legtöbb nyilvántartott álláskeresőt, 315 főt. Ez a szám ugyan csökkent az évek során, de a munkanélküliségi helyzetet önmagában okozó tényezők nem szűntek meg a településen, sőt mélyültek is. 1993-ra a rendszerváltást követő nehézségek növelték a munkanélküliséget, hiszen felbomlott a tsz, üzemeket zártak be. A baksi emberek között a személyes történeteket megismerve, arra a következtésre jutottam, hogy csakúgy, mint máshol, itt is alkalmazkodni kellett a megváltozott életkörülményekhez. Muszájból sokan új megélhetési forrást kerestek.

Sokan a terciér szektorban, elsősorban a kereskedelemben, a szolgáltatóiparban és a feldolgozóiparban helyezkedtek el. A 90-es évek közepétől javult a helyzet, ami megmaradt egészen a 2000-es évek közepéig, de eközben kisebb-nagyobb ingadozás volt megfigyelhető a nyilvántartott álláskeresők számának alakulásában. A gazdasági válság tovább mélyítette a helyi problémákat, többek között növelte a munkanélküliek számát is.

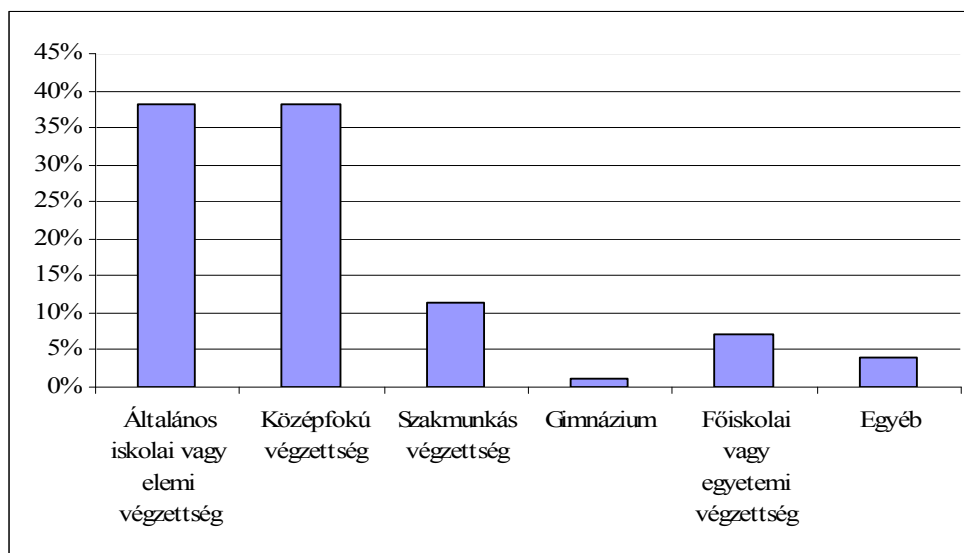
2. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők számának alakulása a vizsgált 6 évben

Időszak	Nyilvántartott álláskeresők száma	180 napon túli nyilv. tart. álláskeresők száma	Fizikai foglalkozású nyilvántartott álláskeresők száma	Szellemi foglalkozású nyilvántartott álláskeresők száma	Nyilvántartott pályakezdő álláskeresők száma
1993	315	218	297	18	n.a.
1996	114	52	103	11	n.a.
1999	134	32	126	8	n.a.
2002	166	63	157	9	19
2005	126	67	114	12	17
2008	142	66	129	13	20

Forrás: KSH alapján szerkesztette a szerző

Magyarországon általában a népesség jelentős része még mindig érettségit nem adó középfokú (16,9%) vagy annál alacsonyabb (45,6%) iskolai végzettséggel rendelkezik. (Mikrocenzus, 2005). A kérdőívre válaszoló 1950-től 1989-ig született baksi emberek 39%-ára is jellemző a középfokú illetve a felsőfokú végzettség hiánya (1. ábra).

1. ábra: Az 1950-1989-ig született válaszolók végzettségének megoszlása

Forrás: Bakson készített kérdőíves felmérés 2011.06.28. alapján szerkesztette a szerző

A munkaerő-piaci kirekesztődésnek, peremhelyzetbe kerülésnek egyik legerősebb magyarázó tényezője az alacsony iskolai végzettség és a kompetencia hiánya. A magyarországi munkaerőpiac sajtosága, hogy a képzettséget igazoló „papírok” megléte vagy hiánya jelentősebben befolyásolja a munkaerő-piaci esélyeket, mint Európa más országaiban. (ÖRY, 2005:42.) A baksi álláskeresők többsége is alacsony végzettségű (3. táblázat), emiatt nehezebben boldogulnak a munkaerőpiacon. Megélhetésük bizonytalan. Bakson legfőbb

csak a mezőgazdaság kínálhat idényjelleggel számukra megélhetést. Helyben lényegében nincs olyan jelentősebb ipari tevékenység, ami munkát adhatna az alacsony iskolai végzettségű tömegeknek. A másik lehetséges megoldás az lehet, ha nem a helyi szűkös munkaerőpiaci lehetőségekben gondolkodnak, hanem valamely közelben működő vállalkozáshoz kapcsolódnak ingázó munkavállalóként. A kistérségben Kisteleken és Csengelén található olyan ipari tevékenység, amely rendelkezésre áll és lehetőséget jelenthet. Bakson kiugróan magas tehát a fizikai foglalkozású nyilvántartott álláskeresők száma a szellemi foglalkozású emberekkel szemben. Számuk növekszik, ahogyan a nyilvántartott pályakezdő álláskeresők száma is. Ennek egyik indoka, hogy korlátozott a munkahelykínálat, a másik pedig az, hogy általában a munkatapasztalattal rendelkező munkavállalókat keresik inkább, amely feltételnek egy pályakezdő képtelen megfelelni.

Az elkészített interjúk során sikerült felsőfokú végzettséggel rendelkező 30 év alatti álláskeresőkkel is elbeszélgetnem (1. táblázat). Az egyik ilyen válaszolót mivel még nem dolgozott, nem volt megfelelő idejű munkaviszonya, ezért a pályakezdő álláskeresők közé sorolták. Segélyben nem részesült, hiszen a járadék annak jár, aki az utóbbi négy év alatt legalább 365 napi munkaviszonyt fel tud mutatni, valamint nem nappali tagozatos hallgató. Megélhetését annak köszönheti, hogy szülei támogatják, eltartják. Egy másik, felsőfokú végzettséggel rendelkező válaszoló részesült álláskeresési járadékban. Ezután bérpótlási segélyt kapott. Jelenleg közfoglalkoztatás keretében dolgozik. Férjével nehéz körülmények között élnek, de bizakodó, szavaival élve: „nem tehet mást”. A két példa jól tükrözi, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező álláskeresők számára sem egyszerű szakmájuknak megfelelő munkát találni helyben. Sajnos ez a problematika mára már túlnyúlik Baks keretein, hiszen a foglalkoztatási gondok nemcsak a térségben, hanem országos szinten is jelen vannak. A baksi fiatal pályakezdő álláskeresők nem tehetnek mást, mint hogy kívárnak, vagy végzettségüknek nem megfelelő munkát végeznek, illetve elköltöznek, mely viszont a falu humán erőforrás-adottságai szempontjából cseppet sem kívánatos.

3. táblázat: A megkérdezett aktív keresők és munkanélküliek számának alakulása Bakson nem és legmagasabb iskolai végzettség szerint

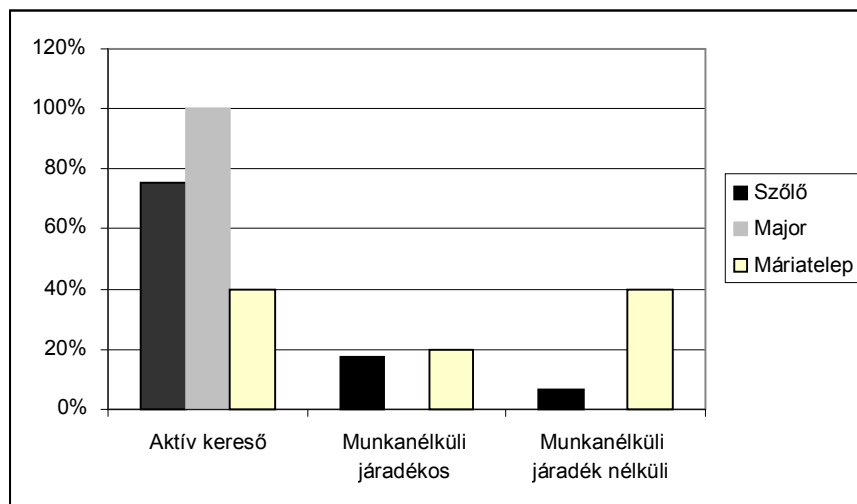
	Férfi			Nő		
	Aktív kereső	Munkanélküli, járulékos	Munkanélküli, járadék nélküli	Aktív kereső	Munkanélküli, járulékos	Munkanélküli, járadék nélküli
Nincs végzettsége						1
2 osztály			1			
3 osztály	1					
6 osztály			1	1		
7 osztály					2	
8 osztály	7	3	5	6	2	1
Középfok	12	1	2	10	3	1
Középfok (szakmai)	1			8		
Középfok (gimnázium)				1		
Felsőfok	1			4	1	1
Nincs adat					1	
Végösszeg	22	4	9	30	9	4

Forrás: Bakson készített kérdőíves felmérés 2011.06.28. alapján szerkesztette a szerző

A megkérdezett helyiek közül 52 fő aktív kereső válaszoló volt. Ők tették ki mintavételünk 33,3%-át. Az aktív kereső nők többsége középfokú végzettséggel rendelkezett, de számottevő volt a felsőfokú tanulmányt végzett válaszoló nők száma is. Az aktív kereső férfiak többsége is középfokú végzettséget szerzett. A válaszolók közül 26 fő munkanélküli személy volt. Két csoportra osztottuk őket járadékban részesülés szerint. Mintavételünk 16,6%-t alkotta a munkanélküliek tábora. A fennmaradó részt a nyugdíjasok, a diákok, a gyesen lévő anyukák illetve a rokkantnyugdíjasok tették ki. A kérdőíves mintavétel is jól jelzi, hogy a településen alacsony az aktív keresők aránya, és magas a munkanélküliek száma, valamint az is megmutatkozik, hogy nemcsak az alacsonyabb végzettségűek lesznek munkanélkülivé, hanem a magasabb iskolai végzettségűek is.

A Szőlőben válaszolók 76%-a aktív keresőnek vallotta magát, 18% munkanélküli járadékos, 7% munkanélküli járadékban nem részesülő volt. Ezzel szemben a Máriatelepen megkérdezettek 33%-a volt aktív kereső, míg 60%-a munkanélküli. Majorban mindenki aktív kereső személy volt. (2. ábra)

2. ábra: A megkérdezett aktív keresők és munkanélküliek megoszlása Baks különböző településrészei esetében

Forrás: Bakson készített kérdőíves felmérés 2011.06.28. alapján szerkesztette a szerző

Majorban és Szőlőben a kérdőíves felmérésünk alapján elfogadhatóbbnak tűnik az aktív keresők és a munkanélküliek aránya. Az adatok is jól tükrözik, hogy Máriatelep az a településrész, amelyik munkanélküliség szempontjából a legjobban sújtott. Ezen a településrészen él a falu cigányközösségének legnagyobb része. Itt fontos meg említeni, hogy a cigányság munkanélküliségének kezelését saját közösségük is oldani próbálja. Van például olyan cigány család, mely mezőgazdasági idénymunka-szervezésében közvetít, de a CKÖ keretei is segítik a cigányság továbbképzését és foglalkoztatását. A CKÖ kiemelt foglalkoztatáspolitikai ügyként kezeli a cigányemberek munkaerőpiacra jutásának támogatását, melyhez elengedhetetlen feltétel a továbbképzésük, illetve a fiatal generáció továbbtanulásra történő ösztönzése és munkavágyuk felkeltése jó példa állításával.

Közfoglalkoztatás, mint átmeneti megoldás

A nemzetközileg elfogadott statisztikai minősítési elvek szerint munkanélkülinek az a munkavállalásra alkalmas és kész állástalan egyén tekinthető, aki hiába igyekszik a hozzá

hasonló foglalkoztatottak körében jellemző feltételekkel munkaalkalomhoz jutni. (Gábor R. I. 1999.)

Összességében, az elkészített interjúk alapján megállapításom az, hogy a munkanélküli státusba került baksi emberek csak nehezen tudnak kilábalni az álláskeresési helyzetből, ugyanis az alacsony végzettségű, és sok esetben a magasabban kvalifikált munkanélküliek számára is hosszú időbe telhet Bakson állást találni. Ebben a helyzetben a kialakított segélyezési háló természetesen bizonyos időtartamra megoldást jelent, bár a juttatások mértéke sajnos csekélynek mondható. Az álláskeresési járadék nem lehet kevesebb a minimálbér 60%-ánál, valamint több annak 120%-ánál. A második szakaszban viszont összege egységesen a minimálbér 60%-a. A bérpótlási segély összege havonta egyenlő a nyugdíjminimum összegével. Jelenleg 28 500 forint.

2011-től megszűnt a közmunkaprogram, a közcélú munka, valamint a közhasznú munkavégzés, és helyükbe az egységes közfoglalkoztatás lépett. A közhasznú munkavégzés támogatása helyett hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás támogatásával a közérdekű célok programszerű támogatása valósul meg. Rövid időtartamú közfoglalkoztatásban a támogatásra/bérpótló juttatásra jogosultak napi 4 órás munkaidőben 1-4 hónap időtartamra foglalkoztatottak. A településen 59 főt alkalmazott 2011 júniusában az önkormányzat a közfoglalkoztatás ezen formájában. A hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás időtartama 2 - 12 hónap, és napi 6 - 8 órás munkaidőben történik. Bakson 8 főt alkalmaznak így. Munkájukat a Gondozási Központban végzik. Számukra a hosszabb távú foglalkoztatás nagyobb lehetőséget biztosít a későbbi végleges elhelyezkedéshez. A településen megkérdezettek véleményéből az derült ki, hogy kevésbé mondható szervezettnek és hatékornak a közérdeket szem előtt tartó közfoglalkoztatás. Jó volna, ha praktikus, aktuális és sürgető munkákra pl. parlagfű szedés, ároktisztítás a falu egészén stb. is bevethetők volnának a közmunkások.

Az interjúalanyaimmal folytatott beszélgetésből egyértelműen kiderült, hogy a segélyezés csak tünetkezelés. A megoldás a foglalkoztatásban keresendő, de ez a problematika már túlnyúlik Baks keretein, hiszen a foglalkoztatási gondok nem csak a Kisteleki kistérség, vagy a Dél-alföldi régió gondja, hanem országos méretű. Arra a kérdésre, hogy milyennek látják Baks munkaszerzési helyzetét a munkanélküli és a nem munkanélküli megkérdezettek, egyöntetű válaszok érkeztek. Negatívan értékelték, rossznak ítélték meg a munkaszerzési helyzetet és sok esetben saját sorsuk alakulását is. Úgy tűnik, hogy az itt élők változást sürgetnek. Vannak, akiknek konkrét elképzeléseik is volnának a megújításra: a mezőgazdaságra alapozva az alapanyag termelésen túl, az élelmiszeripar keretein belül megvalósuló, hozzáadott értéket növelő üzemek, gyárak létrehozását javasolták. Elsősorban zöldségfeldolgozót és csomagoló üzemet. Mindez egyébként a volt tsz keretein belül lényegében működött is, így nem abszolút újat kellene teremteni, hanem a régi működő rendszerek új piaci körülmények közötti működését kellene megvalósítani.

Összefoglalás

Megállapítható, hogy a rendszerváltozás óta az emberek megélhetési rendszere átalakult a településen. Míg régen a mezőgazdaság jelentette a fő megélhetési profilt, addig mára már csökkent a mezőgazdaságból élők száma, bár foglalkoztatási szerepe ma sem elhanyagolható.

Összességében elmondható, hogy Bakson magas a munkanélküliek aránya. A település egyes részei között jelentős különbségek mutatkoznak a probléma súlyát tekintve. Máriatelepen a legnagyobb arányú a munkanélküliség. Általában elmondható Bakson is, hogy főleg az alacsonyabb végzettségű emberek kerülnek ebbe a státusba. A munkaerőpiacra történő visszatalálásuk hosszú időt vesz igénybe. Olyan családok is vannak, akiknek ez generációk óta nem sikerül. A munkanélküli kérdésben a cigányság helyzete különösen rossz. Éppen ezért a közfoglalkoztatás lehetősége, a segélyezés és a CKÖ szerepvállalása segítséget jelent számukra, még ha átmenetit is. Ez azonban hosszú távon csak tünetkezelés.

Legalább ilyen súlyú probléma az is, hogy a fiatal pályakezdők és elsősorban a magasabban kvalifikáltak szakmájuknak megfelelő munkaszerzési lehetősége is szűk pályán mozog Bakson és a környéken.

A megélhetési problémákkal küszködő interjúalanyaim megszólalásából azonban fontosnak tartom kiemelni, hogy szinte mind a gyökereik mellett kitartó munkavállaló. Nem távol, máshol tervezik a jövőt. Ilyen értelemben nem mobil munkavállalók; hanem olyanok, akik abban érdekeltek, hogy a helyi foglalkoztatás problematikája helyben kerüljön megoldásra. Ezek között szerepelt a mezőgazdasági tevékenységre alapozott üzemek, gyárak létrehozása, mely növelné a termékek hozzáadott értékét, ezzel gazdasági növekedést generálva és fokozva a település versenyképességét.

Felhasznált irodalom

Csoba Judit (2010): A tisztos munka /A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája. L'Harmattan Kiadó

Gábor R. István (1999): Munkanélküliség-típusok, munkanélküliség-magyarzatok. Munkaügyi Szemle. 1999.április-május 18. oldal

Molnár Béla (2003): Baks község története

Molnár Melinda (2002): A nagykunsági tanyavilágról jelen időben Agroinform Kiadó Budapest 2002 ISBN 963 502 773 7

Óry M. (2005): Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerőpiacon. NFI, Budapest <http://www.afsz.hu/>

www.ksh.hu

www.munka.hu

ÚT A MEGÉLHETÉS FELÉ?— BAKS, MINT AGRÁRFALU

Mihály Zsófia Margit egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)

Bevezetés

„Az emberi településekkel kapcsolatban általános cél az emberi települések társadalmi, gazdasági és környezeti minőségének, valamint minden ember, elsősorban a városi és vidéki szegények munka-és életkörülményeinek a javítása.” (Csete L. - Láng I. 2005, 62. o.) Ezt a gondolatot azért tartottam fontosnak a dolgozatom elején idézni, mert úgy gondolom, hogy ez a tanulmány segíthet feltárni Baks község gyengeségeit, hátrányait, és ez által felismerhetőek lesznek a lehetőségek és a fejlesztési irányok. Kijelölhetőek lesznek azok a reális célok, melyek segítenek a lakosok életszínvonalának és a település népességmegtartó erejének és gazdasági helyzetének növelésében.

Baks község jól mintázza az agrárvidék nem igazán biztató jelenét és jövőjét. Alapvetően, mint oly sok helyen, a legproblémásabb a foglalkoztatás. Munkahelyi lehetőségek hiányában a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok sorban költöznek el a településről, de a középfokú végzettségűeknek sem igen van munkája. Nincs perspektívája az alacsonyabb végzettségűeknek sem. Általános probléma, hogy a jövedelmek mind szélesebb társadalmi csoportokban nem a munkából, hanem valamilyen támogatásformából jelennek meg a háztartásokban. Baks jelenlegi állapota jól mintázza Bódi Ferenc azon megállapítását, hogy *„a falvakban több munkanélküli és jövedelempótló támogatásban és rendszeres szociális segélyből részesülő él, mint a városokban, annak ellenére, hogy a városokban él a népesség kétharmada. Nem véletlenül beszél a vidékkutató szakma jónéhány hazai térségben szociális válságról. Ezekben a helyeken a népesség zöme csak az önkormányzattól remél némi „ínségmunkát”. A közmunkák és közhasznú munkák nem hoznak megoldást, csak felszíni kezelést eredményeznek. A munka hiánya ezekben a térségekben óriási és lassan kezelhetetlen. Hiszen felnő egy generáció, amely még nem látta munkába járni a szüleit, csak segélyért sorban állni.”* (Bódi F. 1999, 56-57 o.)

Ami Baksot illeti, társadalmi összetétele az utóbbi időben kedvezőtlenül alakult, amit jól jelez, hogy növekszik a szociális problémákkal sújtott társadalmi csoportok száma. A település önerejéből nehezen tudja ezeket a hátrányokat „ledolgozni”. Nagyon megnövekedett Bakson is a halmozottan hátrányos helyzetű és a hátrányos helyzetű gyermekek és családok száma. Ez nyilvánvalóan szorosan összefügg a munkaerőhiánnyal és azzal, hogy a település egyre kevésbé tudja enyhíteni a megélhetési problémákat.

Ma már nyilvánvaló, hogy a fent felvázolt rendszer fenntarthatatlan. Olyan *társadalom- és gazdaságpolitikára* van tehát szükség, amely segíti a munka világába visszavezetni az aktív keresőkorúakat. Dolgozatom középpontjába azért az agrármegélhetést tettem, mert úgy vélem, a munkahelyteremtési lehetőséget Baks adottságainak tekintetbe vételével elsősorban a mezőgazdaságban kell keresni. Ennek múltja van itt, és ez az a szektor, amelyben nem túl magas szakmai képesítéssel is lehet kenyérkereseti lehetőséget találni. Azaz az alacsony társadalmi státusú keresőkorúakat is meg tudja kötni. Ráadásul a mezőgazdasági szektor nem csupán fő megélhetési forrásként, hanem hagyományosan kiegészítő jövedelemszerzőként is jelentős, és jelentőssé teendő szektor.

Természetesen az agrárium fejlesztése csak modernizált formában lehetséges, hisz az emberek életmódjában a falusi szokások, hagyományok már együtt élnek a városi életformához való alkalmazkodás igényével.

Baks agrár jellegét úgy vélem, nem szabad veszni hagyni, hiszen a mezőgazdaság nélkülözhetetlen, és nem helyettesíthető más ágazatokkal, ahogyan erre Csete László és Láng István is figyelmeztet: „*A fejlett országok példái egyértelműen bizonyítják, hogy miközben csökkent az agrárgazdaság aránya a foglalkoztatottak körében, a GDP-ben, a külkereskedelemben stratégiai jelentősége is változott, átalakult, de továbbra is jelentős maradt. A jövőt illetően fontos annak felismerése is, hogy a hazai mező-és erdőgazdaság termelő és szolgáltató tevékenysége és léte, a szervesen összefonódó vidékkel és régiókkal együtt, semmilyen más nemzetgazdasági ággal, vagy éppen importtal nem helyettesíthető, illetve pótolható stratégiai rangú szerepkört tölt be az élelemteremtésben, a természeti környezet és a biodiverzitás hasznosításában, óvásában, sőt gazdagításában, a tájképi értékek, hagyományok őrzésében, a falusi turizmusban, az üdültetésben, a rekreációban, a falusi élet-és települési körülmények fejlesztésében, a vidékiek életnívójában, a nyugdíjasok, munkanélküliek, sokgyerekesek szociális helyzetének javításában, a választópolgárok megnyerésében és helyhez kötésében, valamint az infláció mérséklésében.*” (Csete L.- Láng I. 2005, 125. o.)

Anyag és módszer

A témában igyekeztem feldolgozni a fellelhető történeti dokumentumokat, a település-statisztikákat, szakcikkeket, önkormányzati adatokat. A jelenkori vizsgálathoz a dolgozat fő adatforrása a bemutatásra kerülő község önkormányzatától kikért adatok voltak. Ezen kívül a KSH weboldaláról, és kiadványaiból származó adatokkal, adatsorokkal is dolgoztam. Munkám során felhasználtam a község egyes gazdálkodóival készített interjúim tapasztalatait, az általuk megfogalmazott véleményeket.

Interjúalanyaim:

Mihályné Tóth Margit: östermelő, fóliás növénytermesztés és szabadföldi zöldségtermesztés

Tóth István: östermelő, fóliás- és szántóföldi növénytermesztés

Baloghné Farkas Nóra: állattenyésztés, szántóföldi növénytermesztés, szabadföldi zöldségtermesztés

Interjúalanyaim helyi gazdálkodók. Úgy vélem, gyakorlati tapasztalatuk alapján ők a leghitelesebb információforrások az agrárkérdéssel kapcsolatban. Ők ismerik a régmúlt és a jelen agrárhelyzetét, tisztában vannak a község természeti és gazdasági adottságaival, lehetőségeivel. Segítségükkel tudtam feltérképezni a helyi állapotokat, és megrajzolni a lehetséges fejlesztési irányokat.

Kérdőíveket is készítettem azzal a céllal, hogy felmérjem a lakosok véleményét a községről, hogyan látják saját falujuk agrárhelyzetét. Dolgozatomba beépítettem a kérdőívek kiértékeléséből nyert információkat, meglátásokat is. A kérdőíves felmérés a falu lakosaihoz szólt azzal a céllal, hogy felmérjem a mezőgazdaság arányát, valamint megtudjam a saját községükről alkotott véleményüket. Kiindulópontom az volt, hogy a megfogalmazott vélemények világosan rámutatnak a tényleges problémákra, hiányosságokra, valamint arra, hogy milyen úton kellene tovább haladnia a településnek.

Az agráriumra vonatkozó információkat egymással összefüggő kérdések segítségével próbáltam értékelni. A kérdőívek kitöltésénél szempont volt, hogy a település különböző részén (Mária-telep, Szőlő, Major) élő helybeliek véleménye egyaránt megjelenjen. Ez a felmérés segítséget nyújtott számomra, hogy teljes képet kaphassak a faluról, a fejlődési lehetőségekről. Az így kapott meglátások, vélemények, ötletek, kívánságok segítettek a SWOT-mátrix tartalommal való feltöltésében, a megfelelő fejlesztési elemek megfogalmazásában. A kérdőív eredményeire támaszkodva, tehát a SWOT-elemzés mátrixát felhasználva készítettem el a település mezőgazdaságára vonatkozó lehetséges problémák, a gyenge pontok valamint a lehetőségek és fejlesztési irányok feltérképezését és egy összegzést. E módszerek alkalmazásának célja az volt, hogy kijelölhessem a rövid, közép- és hosszú távú feladatokat.

A község történetéből egy „agrár szelet”

Ahhoz, hogy a település jelenét megrajzolhassam, és vizsgálni tudjam fejlődését, meg kell ismerni a történelmét, a múltját is. Baks létrejötté szorosan összefügg az 1945-ben meghirdetett földreformmal. Ennek értelmében megváltás nélkül felosztották a kétszáz hold fölötti paraszti és száz hold fölötti úri birtokokat. Az ezer holdnál nagyobb birtokokat teljes egészükben kisajátították. A „felszabadított” területek egyik legnagyobbika volt a pusztaszeri Pallavicini-uradalom. Ezt bizonyítja a Pallavicini örgróf család Mindszent-Algyői hitbizományi uradalmának térképe. 1947-ben ennek területén született meg Baks, egy új, önálló község. A külterület, ahol Baks létre jött, nem volt lakatlan, sőt az itt élők a községesedést már régóta sürgették, mivel számukra nehézséget jelentett az Ópusztaszerhez (akkor még Sövényháza) való tartozás. A lakott tér fejlődésének és a lakosok számának növekedésének köszönhetően, egyre többen követelték a település elszakadását Ópusztaszer-től. Az intézkedés tehát alulról jövő kezdeményezés hatására valósult meg. Így került sor 1947. augusztus 1-jén Baks néven az önálló községgé alakulásra. (Molnár, 2003). Minden feltételt ezután kellett megteremteni. Lakói saját erejükből próbálták a még fejletlen falut önállósítani és fejleszteni.

Az 1948-as évektől kezdődő szocialista átalakítás hatással volt a község életére is. A termelőszövetkezetek szervezése a falut is elérte. 1949-ben egyszerre két tsz is alakult a Levelényi majorban a volt uradalmi cselédekből létrehozott Vörös Szikra és Micsurin néven. A Vörös Szikra tsz csak 3 évig működött. A Micsurin ugyan hosszabb életű volt, de a tagok gazdasági tapasztalatlanságának, a szakértelem és a pénz hiányának köszönhetően, nem volt sikeres. A gazdálkodás is alacsony szintű volt. A forradalom hatására 1957-ben fel is számolták. Ezzel egyidőben megnyílt egy sajátos „szabad piac”, ami által megerősödtek a magángazdaságok. Emelkedett a gazdálkodás színvonala, így a családok anyagi helyzete is javult. Ennek a pozitív fejlődésnek véget vetett az 1960-ban kezdődő második tsz szervezés. Ez az intézkedés negatív hatással volt a mezőgazdaságra, ráadásul nem önkéntes alapon volt a tagságszerzés, hanem kényszerbeléptetés útján. A község földdel rendelkező lakosságának mintegy 90 %-a, azaz 235 fő lépett be saját földjével és mezőgazdasági felszerelésével együtt az Új Élet Termelő Szövetkezetbe, mely 1967-től Magyar-Bolgár Barátság néven működött tovább mintegy 33 évig.

A kezdeti nehézségek után a gazdálkodás színvonala javult. Az 1970-es évekre gazdaságilag megerősödött a tsz, jól működő mezőgazdasági nagyüzemmé vált. Új beruházások is megvalósultak, például üvegházi kertészetet létesítettek, termálkutat fúrtak, valamint felépítették a gombaházat. Mivel a gomba értékesítését hosszútávon nem tudták biztosítani,

pár év után abbahagyták a termesztését. Az épület a későbbi években méz- és gesztenye-feldolgozóként üzemelt. A tsz megerősödése az állattenyésztési szektor megerősödésének is köszönhető volt, melynek hatására két állattenyésztő major is kialakult. A zöldségtermesztés is tovább fejlődött. Még a háztáji földeken is öntözéses zöldségtermesztést folytattak, melynek fő növénye a paprika volt. A fűszerpaprika és a pritamin paprika jó jövedelemforrásnak bizonyult. A környező településekről ebben az időszakban sokan költöztek a faluba a meggazdagodás reményében. A települések között Baks gazdag községnek számított.

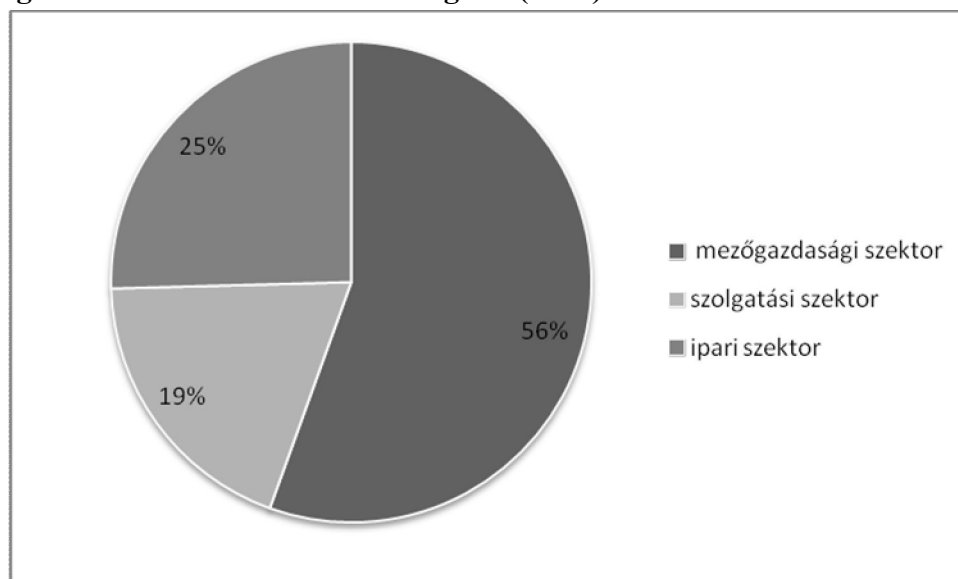
A rendszerváltás a termelőszövetkezetek végét jelentette. Ebből sajnos a Magyar-Bolgár Barátság tsz sem maradt ki. 1992-ben kezdték meg a felszámolását, ami 4 évig tartott. Minden tag visszakapta a bevitt földjét, a föld nélkül belépők pedig 30 aranykorona értékű földet kaptak végkielégítésül. 1995. december 15-én szűnt meg végleg a Termelő Szövetkezet. (Molnár, 2003)

A település tehát múltját tekintve is agrárfalu volt. Nem véletlenül, hiszen természeti adottságai a mezőgazdasági művelésre alkalmassá teszik.

A község agrárhelyzete a rendszerváltás után

„Az ágazat (mezőgazdaság-szerző megjegyzése) hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez a vidéki területeken is csökkent (7,2%), de még mindig közel kétszerese az országos (4,0%) és az EU-15 (4,1%) átlagának. A gazdasági teljesítményhez történő csökkenő hozzájárulás miatt a mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe – megegyezően az uniós tendenciákkal – mérséklődik (2004-2009 között országosan 0,6 százalékponttal csökkent) de a vidéki területeken (6,8%, 2010-ben 6,3%) majdnem másfélszerese az országos átlagnak (4,6%, 2010-ben 4,5%)”. (Fazekas S. 2011. I. kötet 116.o.) Baks esetében a mezőgazdaság foglalkoztatási súlyát az 1. ábra mutatja be.

1.ábra Foglalkozási szerkezet Baks községben (2011)

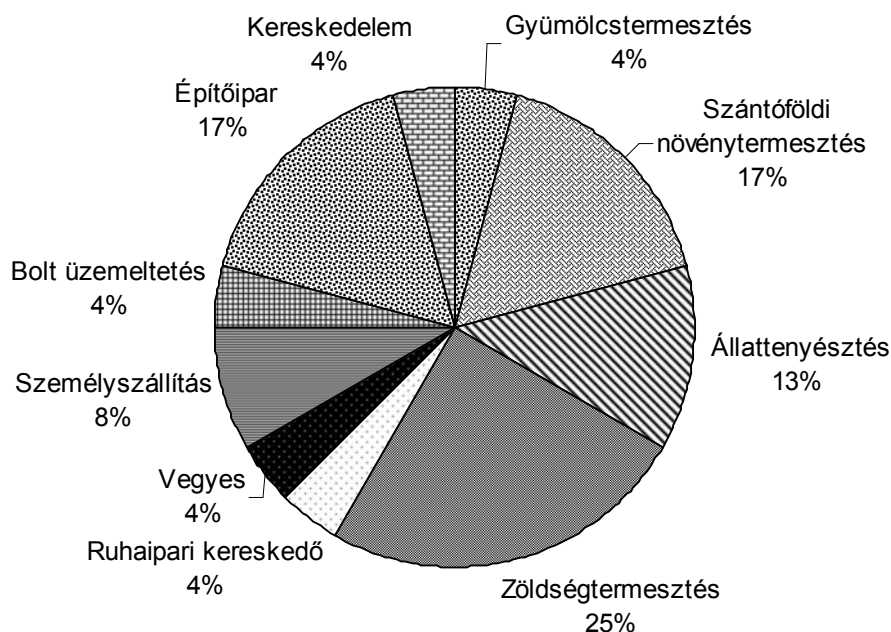

Forrás: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp?query=testquery&lang=hu>
 Letöltési idő: 2011. október 25.

Tény, hogy a foglalkoztatásban a mezőgazdasági szektor jelentősége csökken. Ehhez kapcsolódva fontos kiemelni, hogy e szektorban, csakúgy, mint az építőiparban, éves szinten a regisztrált munkanélküliek számának ingadozása figyelhető meg. Ennek oka az, hogy a téli időszakban jóval magasabb a regisztrált munkanélküliek száma. Összességében azonban nem vitatható, hogy a község nem csupán időszakos, hanem tartós munkanélküliséggel is küszködik.

A kérdőíves felmérésünk is megerősítette, hogy a mezőgazdaságból való megélhetés, azaz a település mezőgazdasági arculata, főleg a zöldségtermesztés (karalábé, pritamin paprika stb.) ma is meghatározó (2. ábra), ami a település fénykorában is így volt.

2.ábra Vállalkozások fő tevékenység szerinti megoszlása Baks községben (2011)

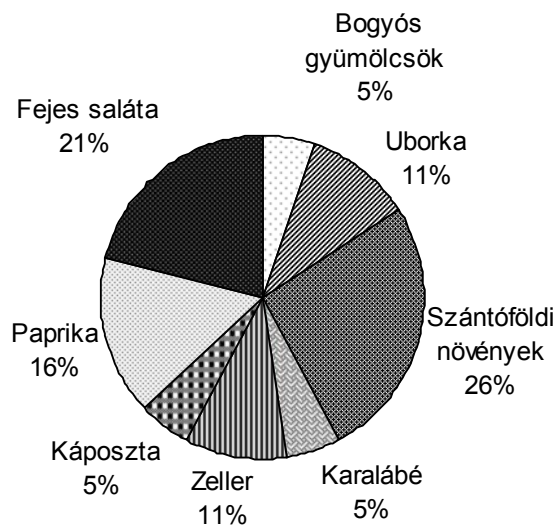
Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

Noha a XX. század első felében itt főleg a szőlőtermesztés volt jellemző, ma ennek szerepe minimális: a mezőgazdasági területek döntő része szántó. A 3. ábrán láthatjuk – kérdőíves felmérésünk alapján – a termesztett növényekről a végeredményt.

Bár a mezőgazdasági összterületnek látszólag kis hányada a kertművelési ág, a jövedelemtermelés és hatékonyság szempontjából azonban ez a legfontosabb terület. Ez a kis területen megvalósítható intenzív fóliás termelésnek köszönhető. Hagyományosan itt a szántóföldi művelés és a hajtattott zöldségtermesztés a jelentős.

A termelők a zöldség- és gyümölcsstermékeket a budapesti, a Szeged-dorozsmai nagybani piacokon és felvásároló telepeken tudják értékesíteni. A háztartási igények kielégítésére szolgáló helyi piacok a községben is megtalálhatók.

3. ábra Növénytermesztés megoszlása háztartásonként Baks községben (2011)

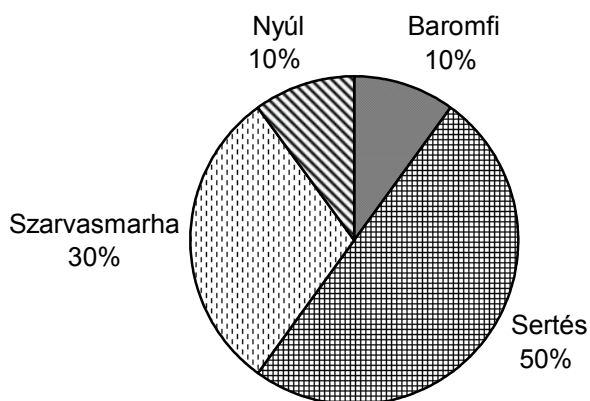

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

A településen az állattartás az elmúlt években visszaszorult, amelynek okai az alacsony felvásárlói árak és a magas takarmányárak. A 4. ábrán láthatjuk, hogy a megkérdezettek körében az állattartók fele sertés hizlalással foglalkozik, ezt követi a szarvasmarha tenyésztés. Baromfitartás inkább csak a háztáji gazdaságokra jellemző.

A mezőgazdasági növényi és állati termékfeldolgozás nincs jelen a községben, pedig ezek megléte magas foglalkoztatási arányt tudna biztosítani.

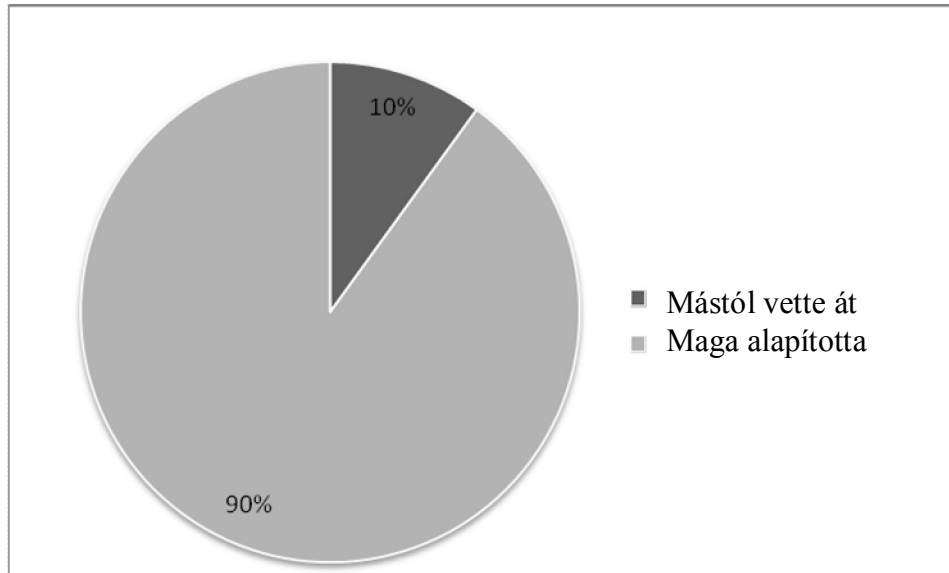
4. ábra Az állattartás megoszlása a községben (2011)

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

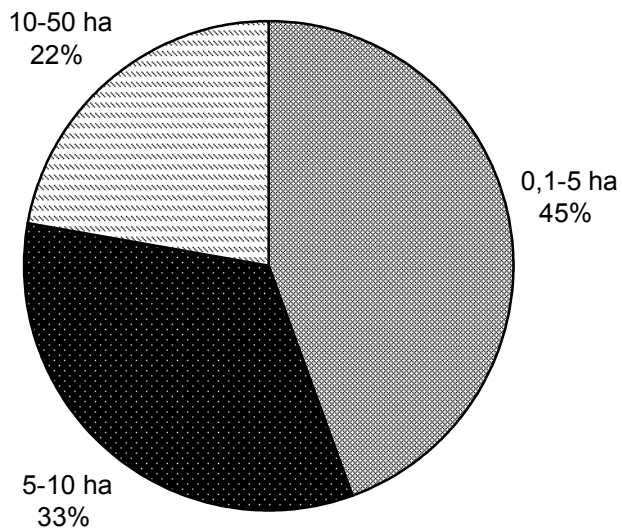
Az 1990-es években Bakson is végbement a kárpótlás és a földosztás. Ennek következtében általában a birtokok mérete törpe vagy kisbirtok méretre zsugorodott. Az 5. ábra szemlélteti, hogy a megkérdezett termelők 90 %-a saját erejéből, önállóan hozta létre gazdaságát, közülük sokan a kárpótlás és a földosztás révén jutottak földhöz.

5.ábra A földtulajdonszerzés formája a gazdálkodók körében (2011)

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

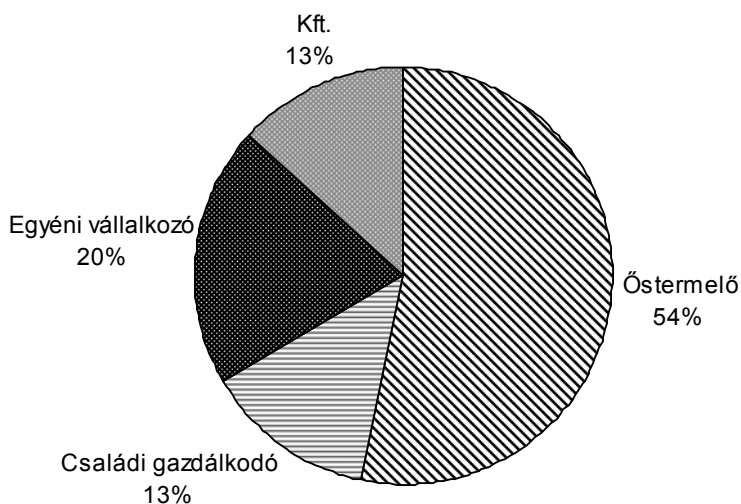
6.ábra A földterületek nagysága a községben (2011)

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

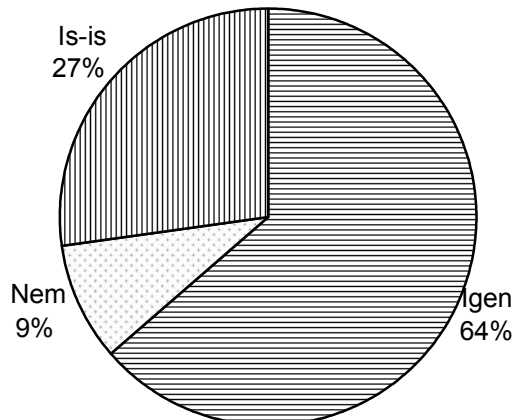
A faluban megkérdezett őstermelők átlagosan 1-5 hektáron gazdálkodnak, mint ahogyan azt a 6. ábra is mutatja. A gazdálkodók többsége őstermelőként illetve egyéni vállalkozóként folytatja tevékenységét. A községben fellelhetők még a kft. és családi gazdálkodási formák is, bár csekélyebb mértékben, mint az előző vállalkozási formák. (7. ábra)

7.ábra A községben működő vállalozási formák (2011)

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

8.ábra Bérleményen vagy saját földön gazdálkodik?

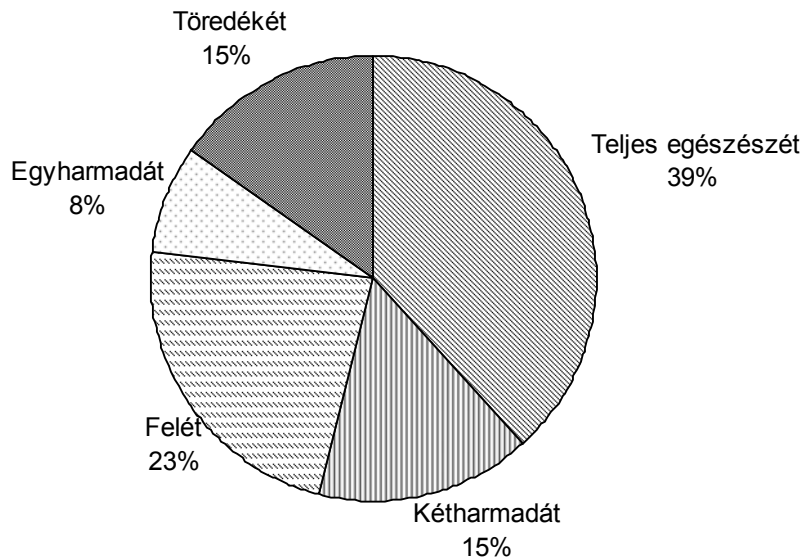
Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

A mezőgazdasági vállalkozók nagy többsége a munkanélküliség elől menekült a kizárólag fizikai erőre támaszkodó kistermelésbe, azaz kényszervállalkozóként indult el a piacgazdaság felé. Ez a tény összecseng Kovács T. (1998) következő megállapításával: „A rendszerváltással a munkahelyek és az integrátorok elvesztésével a mezőgazdasági jellegű egyéni gazdaságok egy jelentős része az önellátásra szorult vissza vagy összeomlott.” (Kovács T. 1998, 169. o.) Ez súlyos következményekkel járt, hiszen a kisgazdaságokban eluralkodott az önellátásra berendezkedés, elmaradott felszereltség, korszerűtlen technológia vált jellemzővé, és a rendelkezésre álló pénzforrás és a hitelfelvétel lehetőségei is korlátozottá váltak. Ennek következményeként a magyarországi települések zömének gazdasági önállósága meggyengült, erősen függővé vált a költségvetési forrásoktól, miközben a lakosság

szervezettsége is fejletlen maradt. (Csete L. - Láng I. 2005) A Bakson megkérdezett termelők több mint fele saját birtokon, közel fele pedig vegyesen, saját és bérelt földterületen gazdálkodik. (8. ábra)

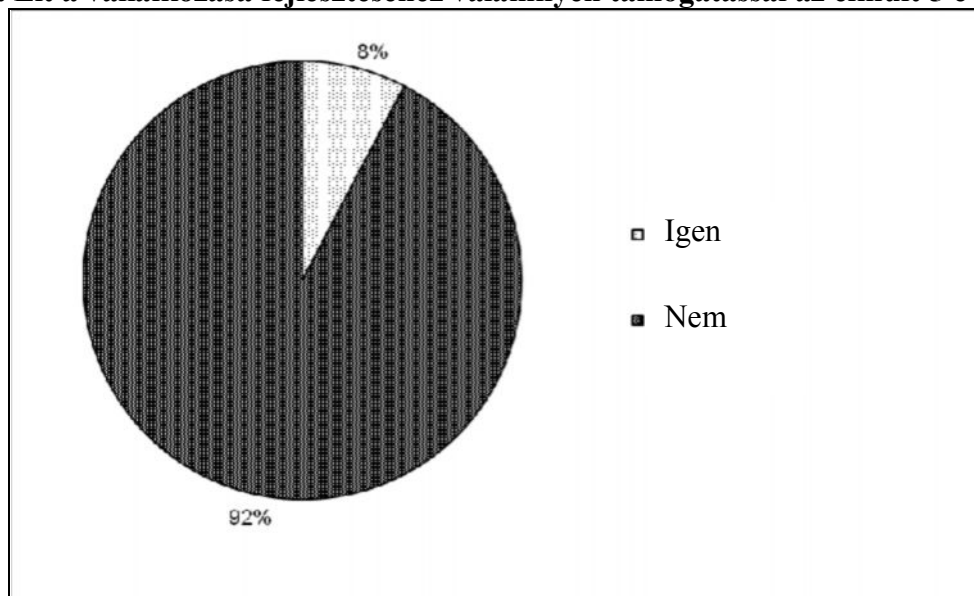
A birtokok elaprózottsága és széttagoltsága, az eszköz- és tőkehiány, a szaktudás hiánya sajnos Bakson sem tesz lehetővé hatékony termelést. Kevés a jól felszerelt és jövedelmezően termelő gazdaság, így sok gazdálkodó tönkremegy, elveszíti gazdaságát, ezáltal ő is munkanélkülivé válik, ezzel az általa foglalkoztatottak is azokká válnak. A túlélésért folytatott küzdelemben természetesen a „feketén” foglalkoztatás is rendszerszerűvé válik.

9. ábra A vállalkozásból származó jövedelem a szükségletek hányad részét fedezi

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

10. ábra Élt a vállalkozása fejlesztéséhez valamilyen támogatással az elmúlt 5 évben?

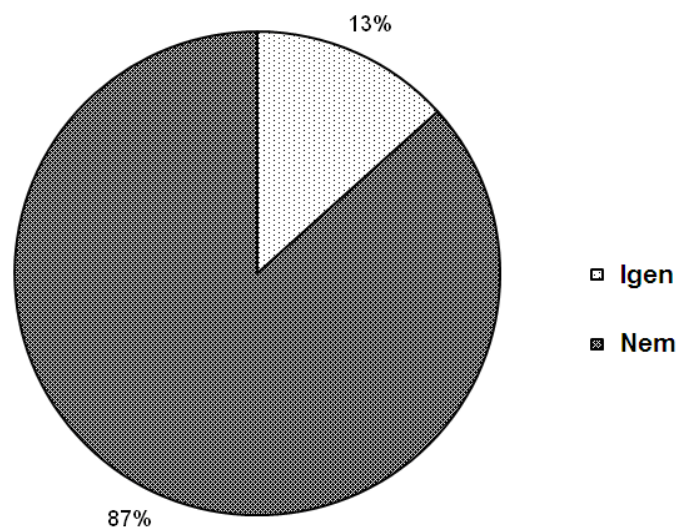

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

A 9. ábra Baks példáján keresztül igazolja, hogy a vidéki megélhetés egyik fontos forrása a mezőgazdaság, ugyanakkor a szektor szerepvesztése az elmúlt években általános tendencia volt. Az ábrából jól látszik, hogy a megkérdezett agrárvállalkozásból származó jövedelem a gazdaságok többségénél a szükségletek, és kiadások teljes egészét fedezi. Ugyanakkor vannak olyan háztartások, ahol csak kiegészítésként gazdálkodnak, hiszen főtevékenységként a mezőgazdaság nem tudná ezeket a családokat eltartani.

2007. óta az uniós források adta lehetőségekkel jelentősen nőttek a pályázati lehetőségek az agráriumban. Ennek ellenére nem jelent meg komolyabban a pályázati támogatottság a kérdőíves felmérésünkben megkérdezett érintettek körében. A kérdőívekből kiderült, hogy a megkérdezett gazdálkodók közül nagyon kevesen élnek a pályázati lehetőségekkel (10. ábra). A 10. ábra világosan rámutat arra, hogy az a gazdálkodási struktúra, amely jelenleg Baksot jellemzi, a fontolva haladás útját járja, és nem kockáztat.

11.ábra Szándékában áll pályázni?

Forrás: a 2011-ben készült kérdőíves felmérés alapján szerkesztette a szerző

A 11. ábra szerint a termelők jövőbeni céljai között sem szerepel a pályázatokon való részvétel. Ez véleményem szerint arról is üzen, hogy a termelőknek érdemben nincs nagyívű jövőstratégiája. Nem globálisan, piaci mechanizmusokban, hanem a saját lehetőségeikben gondolkodnak a terveik készítése során. A pályázatoktól való elzárkózás nyilvánvalóan sok tényezőre vezethető vissza. Ezek között a legfontosabbak a tájékoztatatlanság, az információhiány és a saját tőke hiánya. Érdemes volna végiggondolni, hogy miként lehetne Bakson is jobban kihasználni a lehetőségeket.

Úgy vélem, helyi szinten, az agrármegélhetés kérdésének tisztázásakor a cigányság társadalmi helyzetét és lehetőségét is meg kell vizsgálni. A mezőgazdasági szektor ugyanis hagyományosan fontos alternatíva volt a faluban élő jelentős cigánykisebbség megélhetésében is. A helyi cigányság leginkább idénymunkásként jelent, jelenik meg a szektorban. E kérdés fontosságára Csete L- Láng I (2005) is rámutat: „Minden olyan vidéken, ahol nagyobb arányú és lélekszámú a roma kisebbség, ajánlatos a helyi viszonyoknak megfelelő foglalkoztatási és családsegítő programot összeállítani. Sok helyütt a roma kisebbség problémáinak megoldása nélkül csak vágyalom a vidékfejlesztés. Természetesen ez esetben is veszélyes minden általánosítás, az előítéletek elhatalmasodása. Súlyosak a megélhetési problémáik, és mindennaposá váltak a „megélhetési lopások... Igaz, alacsony a képzettségük, egyetlen a munkatempójuk, megszűntek a hagyományos cigánytársadalmi formák, de újak nem jöttek

létre. A vidékfejlesztésben mindenképpen és minél többértően célszerű bevonni a helyi roma kisebbségi önkormányzatot az előkészítés, megvitatás, döntés, végrehajtás szakaszában. Ez a legitimitás mellett a felelősség hangsúlyozásának a lehetőségét is nyújtja. A vidékfejlesztési programban a mezőgazdaság nyújtotta lehetőségekre célszerű gondolni, mert a valamilyen szintű önálló tevékenység elve kiadáscsökkentő, tulajdonhoz, rendszerességhez szoktató és megélhetést javító.,” (Csete L. - Láng I. 2005, 276. o.) Baks községben mindenképp kívánatos bevonni a megélhetési alternatívák nélküli cigány lakosságot a mezőgazdaság továbbfejlesztési terveibe és a tényleges termelő tevékenységbe.

Baks község helyi gazdaságának elemzése

Következtetésem, javaslataim bemutatásához a kérdőív, a gazdálkodókkal folytatott interjúk, valamint a saját tapasztalataim alapján az alábbiakban SWOT alaptáblát készítek, és megfogalmazom a rövid-, közép- és hosszútávú célokat.

1. táblázat Helyi gazdaságra jellemző belső tényezők Baks község esetében

	Belső tényezők	
	Erősségek	Gyengeségek
Helyi gazdaság	1. Kedvezményes Helyi Iparüzési Adó (1,5 %)	1. A településen működő vállalkozások átlagos bruttó bér költsége alacsony (72 000 Ft)
	2. Ezer főre jutó vállalkozások viszonylagosan magas száma	2. Kevés a településen foglalkoztatottak száma
	3. Tájszerkezeti adottságokhoz alkalmazkodó gazdálkodás	3. Szociálisan rászorultak magas és egyre növekvő száma
	4. A hagyományos gazdálkodási ismeretek és annak gyakorlata	4. Az önkormányzatnak az innovációra költött pénz kis aránya
		5. Nincs megújuló energiával foglalkozó vállalkozás
		6. A feketegazdaság jelenléte
		7. Gazdaságok technológiai elmaradottsága

Forrás: saját forrás

2. táblázat Helyi gazdaságra jellemző külső tényezők Baks község esetében

	Külső tényezők	
	Lehetőségek	Veszélyek
Helyi gazdaság	1. Vannak külső területről érkező munkavállalók	1. Lakosság közterheinek indokolatlan emelése
	2. Területfejlesztési források bővülése	2. Magas munkanélküliség
	3. Termál kincs kihasználása	3. Támogatások csökkenése
	4. Feldolgozó tevékenység létesítése	4. Munkahelyhiány
	5. Gazdálkodók értékesítési lehetőségeinek szélesítése	5. A fekete és szürke gazdaság léte
		6. A vállalkozások számára biztosított átlagos adókedvezmények hiánya

Forrás: saját forrás

3. táblázat Agrár-környezetgazdaságra jellemző belső tényezők Baks község esetében

Agrár-környezetgazdaság	Belső tényezők	
	Erősségek	Gyengeségek
	<ol style="list-style-type: none"> 1. A terület alapú támogatást igénylők magas aránya 2. A Natura 2000-es területhez való tartozás 3. Jelentős természeti, épített környezeti 	<ol style="list-style-type: none"> 1. TÉSZ- ekhez csatlakozó termelők kis aránya 2. Nincsenek helyben hozzáadott értéket előállító vállalkozások 3. A mezőgazdasági géppark magas átlag életkora 4. Közép és felsőfokú végzettséggel rendelkező agrárszakemberek kis aránya 5. A korszerű technológiát alkalmazó területek kis aránya 6. Az ÁKG támogatásra jogosult területek kis aránya 7. Idősödő termelői réteg

Forrás: saját forrás

4. táblázat Agrár-környezetgazdaságra jellemző külső tényezők Baks község esetében

Agrár-környezetgazdaság	Külső tényezők	
	Lehetőségek	Veszélyek
	<ol style="list-style-type: none"> 1. A helyes mezőgazdasági gyakorlat alkalmazása 2. Vidékfejlesztési támogatások kihasználása 3. Jó természeti körülmények 4. Bio és ökológiai termesztés megvalósítása 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Az agrár-vállalkozásokat sújtó átlagos adóterhek 2. Felvásárlói érdekek dominanciája 3. Környezettudatosság hiánya 4. Termelési költségek növekedése 5. Hatékonyság csökkenése 6. A mezőgazdasági szaktanácsadási rendszer hiánya 7. Időjárási szélsőségek

Forrás: saját forrás

Célrendszer

A táblázatokban látható következtetések alapján úgy vélem, hogy Baks fő profilja még mindig a mezőgazdaság, ezért ezt felkarolva, erre építve kellene a település jövőjét, az emberek jövedelemszerzését illetve megélhetését biztosítani. Ez valószínűleg csökkenthetné a belső társadalmi konfliktusokat is. Az erre a célrendszerre épülő rövid- közép- hosszú távú feladatokat mutatja meg az 5. táblázat.

5. táblázat A helyi gazdaságra, valamint az agrár-környezetgazdaságra vonatkozó célok Baks községben

Távlat	Helyi gazdaság	Agrár-környezetgazdaság
Rövid	Önkormányzati megbízások helyi vállalkozások számára	A helyi mezőgazdasági vállalkozók továbbképzése
	Kedvezményes telekvásárlás biztosítása	Környezettudatosság növelése
	Megújuló energiaforrások felmérése	Biogazdálkodásra való átállás előremozdítása
Közép	Gazdaságok technológiai elmaradottságának csökkentése	A mezőgazdaság a piaci igényekhez és a környezeti adottságokhoz való igazítása
	A feketegazdaság arányának csökkentése	A mezőgazdasági szaktanácsadási rendszer kialakítása
	A termékek helyben való feldolgozása (hozzáadott érték növelése)	A termelés és értékesítés összehangolása
Hosszú	A megújuló energiaforrások kiaknázása	Logisztikai illetve zöldség-gyümölcs TÉSZ létrehozása
	Feldolgozó tevékenység létesítése	A termásvíz nyújtotta lehetőségek kihasználása a mezőgazdaságban és a falu közintézményeinek fűtésére
	Adókedvezmény biztosítása	A mezőgazdasági termelés szerkezetének átalakítása

Forrás: saját forrás

Összefoglalás

Baks község jelene és jövője a megélhetés perspektívájából nézve nem igazán biztató. A tradíciók és adottságok miatt a munkahelyteremtési lehetőségeket elsősorban a mezőgazdaságban kell rövid távon keresni. Úgy vélem, a mezőgazdasági termelés, valamint az erre épülő felvásárló és feldolgozóipar lehetne az igazi kitörési pont. Növelné a foglalkoztatást és a jövedelmeket. Ennek értelmében szükséges volna egy globális stratégia kidolgozása, melyben a mezőgazdaságot támogató program keretében a termelést, a gazdálkodást, az áru értékesítését a közvetve és közvetlenül érintett szereplők bevonásával aktiválni lehetne. Ehhez természetesen külső pénzügyi erőforrásokra, marketingre és támogató profit- és nonprofit szervezetek együttműködésére is szükség van. Mindenképpen fontos, hogy a munkahelyteremtés kérdése és az agrárium helyzetének javítása ne csak átmeneti és rész megoldást hozzon, hanem hosszú távon fenntartható stratégiát.

Az is fontos volna ugyanakkor, hogy ne csupán Baks, hanem a környék gazdasági versenyhelyzete is javuljon. Létkérdés ez, hiszen a helyben élő kvalifikált, helyben nem foglalkoztatható munkaerő számára is szükséges a térségben, elérhető közelségben biztosítani a boldogulást. Ez azért fontos, mert a helyi társadalom nem nélkülözheti az ilyen, magasabban kvalifikált társadalmi csoportok jelenlétét sem, akik agilitásukkal, ötleteikkel, támogatásukkal sokféleképp tudják szolgálni a köz javát.

A jelenlegi kormány támogatja a vidéki átalakulást: „A polgári kormány igen fontos feladatának tekinti a foglalkoztatás növelését és ennek egyik kiemelt eszközeként kezeli az agrárgazdaságot. A 2020-ig kitekintő Nemzeti Vidékstratégiai Koncepcióban a célkitűzések között elsőként fogalmazza meg a vidéki munkahelyek megőrzését és gyarapítását, valamint

rögtön utána a vidéki népesség megtartását, a demográfiai egyensúly helyreállítását. Ezért az elkövetkező évek változásainak fő indikátora a mezőgazdaságban foglalkoztatottak létszámnövekedése.” (Fazekas S. 2011, I. kötet 35. o.) Baks szeretne osztozni ezekben a bizakodó célkitűzésekben és eredményekben.

Felhasznált irodalom:

- Bódi Ferenc (1999): Szociális ellátórendszerek a falvakban, Agroinform Kiadóház, 56.-57. p.
Csete László - Láng István (2005): A fenntartható agrárgazdaság és vidékfejlesztés, MTA Társadalomkutató Központ, 62.p, 152.p, 125.p, 136.p, 276. p.
Fazekas Sándor (2011): J/4455. számú jelentés az agrárgazdaság 2010. évi helyzetéről I-II. kötet, Magyar Köztársaság Kormánya, I. kötet 14. p., 35. p., 116. p.
Kovács Teréz (1998): A vidékfejlesztés problémái és feladatai, Agroinform Kiadóház, 169. p.
Molnár Béla (2003): Baks község története. Baks, Baks Község Önkormányzata, 136. p., 16. p., 93.-108. p

Kézirat

Csongrád vármegye törvényhatósági bizottságának közgyűlésének jegyzőkönyve. Szentes 1946.

Online forrás

<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp?query=testquery&lang=hu>
(letöltve: 2011.október 25.)

Adatközlők (interjú-alanyok)

Mihályné Tóth Margit, őstermelő valamint Baks község képviselőtestületének tagja, 2011. június 25.

Tóth István, őstermelő, 2011. június 26.

Baloghné Farkas Nóra, őstermelő 2011. június 25.

IDEGENFORGALOM ÉS VENDÉGLÁTÁS BAKSON

Topa Zoltán egyetemi hallgató (SZIE-GTK-VAM)

Bevezetés

Tanulmányom megírásakor az a cél vezérel, hogy megvizsgáljam, milyen turisztikai lehetőségek rejlenek Bakson. Bemutatom, milyen értékekkel rendelkezik/fog rendelkezni a falu, amelyeket később vonzó idegenforgalmi attrakcióként lehet megjeleníteni a piacon; továbbá, milyen vendéglátóipari egységek vannak jelen/lesznek a jövőben a településen, valamint azt, hogy a helyi lakosság a jelenlegi körülmények között milyen mértékben vonható be a turisztikai fejlesztések megvalósításába. A település idegenforgalmi helyzete meglehetősen kialakulatlan, bár nem elvetendő a benne rejlő lehetőség, hisz a szomszédos Ópusztaszer kiemelt turisztikai vonzású helyszín. Kiindulásképp fontos azt is hangsúlyozni, hogy a település jelenleg lényegében nem rendelkezik olyan turisztikai lehetőséggel, amely önmagában elég lenne jelentősebb külső keresletet generálni.

Baks és a turizmus: dilemmák

A turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat (WTO, Hágai Nyilatkozat, 1989). A turizmussal foglalkozó szakirodalmak kiindulópontja, hogy az idegenforgalom meghatározó tényező egy település életében, mivel jól szolgálja a helyi gazdaság fejlesztését, a lakosság összetartásának erősödését, és munkahelyek létrejöttét is eredményezheti. Pozitív változások viszont csak bizonyos feltételek mellett érhetők el. Ezen feltételek egyik része *külső tényezőkből* (így a településen kívüli tér lakosságának jövedelmi helyzete, kereslete, a településig vezető közlekedési infrastruktúra, stb.), más részük *belső tényezőkből* (a helyi lakosság aktivitása, céltudatossága, a helyi infrastruktúra állapota, közbiztonság, stb.) eredeztethető. A turizmus szerepét a vidékfejlesztésben az alábbi pontok foglalják össze a legjobban:

- a turizmus segítségével hasznosíthatók olyan erőforrások, amelyek egyébként parlagon hevernének, vagy csak szerényebb gazdasági hozamot eredményeznének,
- a turizmus több formája kapcsolódik a mezőgazdasághoz (pl. a lovaglás, a vadászat, a horgászás, a falusi és tanyasi turizmus stb.) és ezáltal fontos kiegészítő tevékenységeket jelenthet az ott dolgozó lakoságnak,
- helyben teremt piacot a mezőgazdasági termékeknek, emellett ez biztos piacot jelent, mert a turizmusban nem létezik protekcionizmus
- a jövedelmezőség mellett bővíti a foglalkoztatottságot is, mert új munkahelyeket teremt, ezekre való felkészítéssel növeli a vidéki lakosság képzettségi szintjét
- segít a hagyományok megőrzésében, illetve felélesztésében
- hozzájárul az infrastruktúra és a szolgáltatások fejlesztéséhez, valamint az urbanizációs folyamat gyorsításához (Lengyel, 1997).

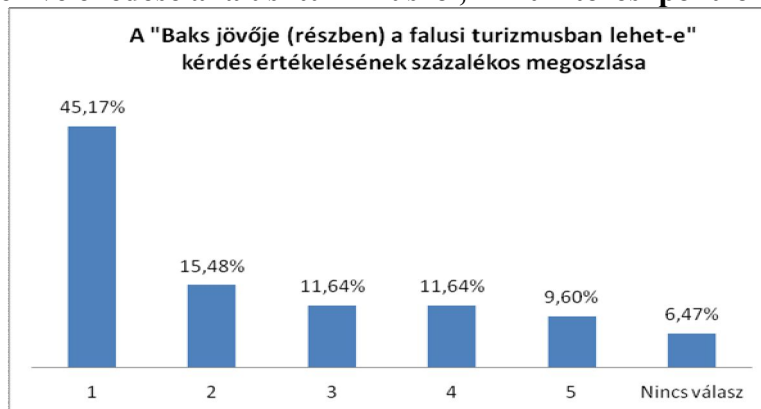
Baks esetében az idegenforgalom kérdése több okból is vizsgálatra érdemes. Egyrészt azért, mert a helyi gazdaságfejlesztésben a beszűkülő mezőgazdasági lehetőségek miatt egyre hangsúlyosabb lesz a több lábbon állás. Másrészt, mert a szomszédos, kiemelt turisztikai jelentőségű Ópusztaszer, ha jelentős vendégforgalmat nem is eredményez a faluban, de

kiaknázatlan adottság. Harmadrészt a Búza Zsolt polgármester és településirányító csapata által körvonalazódó településfejlesztési tervekben is megjelentek ilyen szándékok, melyhez számos, már meglévő alap adott: a falu szépülését célzó beruházások, modern és a nevezetességeket feltüntető weboldal, 0%-os helyi idegenforgalmi adó stb.

A település helyzete azonban speciális, hiszen a turisták leginkább a szomszédos Ópusztaszer miatt látogatják Baksot. Ennek oka, hogy a látogatók számára ott nincs elég szálláshely, így Baks is részesül a vendégéjszakákból. Hivatalos adatok ugyan nem állnak rendelkezésre Ópusztaszer turistaforgalmának változásáról az elmúlt évek során, azonban az interjúk és személyes beszélgetések alapján leszűrhető, hogy a baksiak fokozatosan, minden évben egyre kevesebbnek érzékelik a látogatók számát.

A kérdőíves felmérésünk is egy, az üggyel szemben kevésbé optimista lakossági hozzáállást tükröz. Arra a kérdésre, hogy Baks jövője (részben) a falusi turizmusban lehet-e (1-es az abszolút nem, jeles a teljes mértékig egyetértő választ jelentette), elég szkeptikus válaszadást tapasztaltunk (1. ábra).

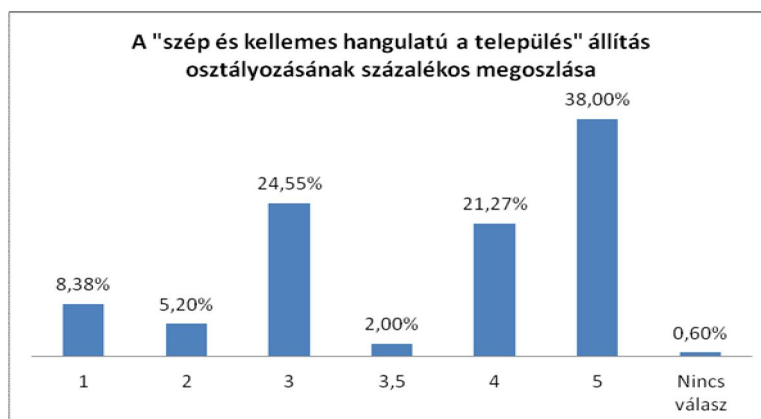
1. ábra: A helyiek vélekedése a falusi turizmusról, mint kitörési pontról

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Az 1. ábra arra int, hogy a turizmus kérdésével foglalkozni, jövőterveket megfogalmazni Bakson akkor lesz igazán érdemes, ha ahhoz helyi közösségépítés is tartozik, és mindenki meggyőzőhetővé válik a turizmus támogatásával kapcsolatban.

2. ábra: A baksiak vélekedése a település esztétikai értékéről

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A falubeliek motiválásában jó érv lehet, hogy a megkérdezettek túlnyomó része jelenleg sem a munkalehetőségekkel, sem a helyi minőségi szórakozási lehetőségekkel nincs megelégedve. Jó kiinduló alap lehet a vélemények közös nevezőre hozásában, hogy egyébként a falubeliek többsége szerint szép és kellemes hangulatú a falu. (2. ábra)

Az is sokat segíthet, ha az ilyen irányú tervekről és lehetőségekről megfelelő az önkormányzat tájékoztatása. Ezzel a tanulmánnyal igyekszem objektíven végigmérni az adottságokat és lehetőségeket.

Turisztikai szuprastruktúra

A turisztikai szuprastruktúra egyik fontos eleme a vendéglátóipar. Természetesen nem minden ilyen létesítmény képezi részét a turisztikai szuprastruktúrának. A helyi kocsmák a település természetes velejárói, eredendően a helyi lakosság igényeinek kielégítésére szolgálnak, nem turisztikai jelentőségűek. Itt kell azonban megjegyezni, hogy természetesen ideális esetben nem a kocsmák az egyetlen szórakozásnak keretet adó forma egy település életében. Ez a nézőpont a megkérdezett baksiak szemében is fontos, hisz több lakos is jelezte, hogy sürgető volna szórakozási lehetőségeket biztosítani a fiatalok számára, hogy ne feltétlenül a kocsmában töltsék szabad idejüket.

A turizmussal ténylegesen összekapcsolható vendéglátóipari egység lehet a vendéglő. Ilyen Bakson a *Tisza vendéglő*. A vendéglő vezetőjével készített interjúból kiderül, hogy a hétvégi (péntek-szombat-vasárnap) időszak a legforgalmasabb, a hétköznapiakon nem számottevő a vendégek száma. A vendéglátóhely egyébként főleg a helyieket, valamint a környező települések lakóit vonzza. Jól példázza a helyi közösségen belüli együttműködést, hogy a Falunapok lebonyolításában ők is segítenek, leginkább termékekkel. A vendéglő vendéglőre az interjúalanyom szerint korrekt: nagyon ritka az összeszólalkozás.

A turizmussal összekapcsolódik a szállásvendéglátás is. Baks ilyen háttérstruktúrával is rendelkezik. A *Krónikás Park Fogadónak* vezetőjével készített interjúból kiderült, hogy vendégeinek legnagyobb részét az Ópusztaszeren megtekinthető Feszty Körképet látogató turisták adják. Közülük a legtöbben magyarok, ám nem ritka a svájci, francia, német vagy holland vendég sem. Ez az intézmény – úgy ítélem meg – elég érett marketing-stratégiával is rendelkezik. Bár a fogadó vezetője leginkább abban hisz, hogy az elégedett vendég az egyik legjobb reklám, de természetesen a falu weboldalán és a saját hivatalos oldalukon is reklámozzák magukat. Különösen fontosnak tartom kiemelni, hogy a létesítmény szerepet vállal a közösségi életben is: több falubeli eseményre (citeratalálkozó, disznótor, bálók) biztosítja a helyet, adott esetben bérleti díj nélkül is. A fogadó tulajdonosa is megerősítette, hogy az Ópusztaszer miatt érkező vendégek száma az utóbbi évek során visszaesést mutat, ezért – véleménye szerint – az idegenforgalom megtartása és élénkítése érdekében két dolgot tehet a település: továbbra is külső attrakciókra támaszkodik (Ópusztaszer, és mellette más település/közelbi térség látnivalóira), vagy pedig a saját lehetőségeit fejleszti. A két megoldás természetesen nem zárja ki egymást.

A turizmussal jelenleg nem összekapcsolódó, de az üzlet vezetője szerint hosszú távon bekapcsolható vendéglátóipari egység a falu központjában működő *Memphis kávézó*. A Memphis kávézó azelőtt volt lángos sütő, büfé, és egyéb is, mielőtt kávézó lett. Jelenlegi vezetője elmondta, eredeti képzettségeihez (többek között ápolónő) nem kapcsolódik mostani

foglalkozása, kényszerből lett vállalkozó. Két alkalmazottja családtag, akik szintén azért dolgoznak ott, mert máshol nem tudtak elhelyezkedni (annak ellenére, hogy az egyik felszolgáló lány felsőfokú képzettséggel is rendelkezik). Forgalmukról azt mondták, hogy a jövővel kapcsolatban nem optimisták, ám megpróbálják bővíteni kínálatukat. Az interjúnk idején (2011 júniusa) éppen egy fagyaltos pultot vettek használatba. Bár eredeti elképzelésük szerint nem a büfé üzemeltetése volt a cél, mégis magasabb vendégforgalom mellett szívesen folytatnák a jövőben is tevékenységüket. Az idegenforgalom fellendülése őket mindenképp pozitívan érintené, bevételeik növelésével szolgáltatásaik minőségét is javítani tudnák.

Természetesen a falu általános ellátó rendszerei is megvannak, boltok, pékség, egészségház (általános és fogászati ügyelettel), és van futball-pálya, kosárlabda pálya is, de ezek nem elégségesek egy komolyabb turizmus kiszolgálására.

A turisztikai attrakciók és a tervek

A tervezés során meg kell vizsgálni, hogy milyen lehetőségek rejlenek Bakson. Azt tehát már tudjuk, hogy a faluba érkező vendégforgalom egy része azon turistákból származik, akik Ópusztaszerre látogatnak, ám mivel ott nem találnak elég szálláshelyet, így itt szállnak meg. A szálláshelyek biztosítása fontos, viszont kívánatos lenne, hogy a községet saját értékei miatt is látogassák.

Baks, mint homokhátsági kis falu esetében kézenfekvő lehet a *falusi (vidéki) turizmus*. A vidéki turizmus természetesen nem egy konkrét turizmusfajta, hanem turizmusfajták és csoportok egyfajta halmazának tekinthető, amely a vidéki élmény teljességét nyújtja, az általános és egyedi elemek kellően strukturált, a természetességen és a tradíciókon alapuló diverzifikált kínálatát jelenti (Dávid et al, 2007). A vidéki turizmuson belül több lehetőség is kínálkozik, így például a *kulináris, a természeti, a kulturális, az agro-turizmus* kiemelendő. Elvileg lehetőséget kínálhat a falu az elszigeteltség, a városi élet és a munka világából való szabadulás vágyának kielégítésére is. Ezt a stratégiát országszerte egyre több szállásadó próbálja kihasználni, leginkább a zsáktelepüléseken, a hegyvidéki, vagy egyéb periférikus területeken. Falusi turizmusban igazán azonban csak akkor lehet sikeres egy település, ha egyediségét, különleges vonásait és lehetőségeit is hangsúlyozza. Ha plusz élményt képes adni a turistáknak. Ez Baksra is vonatkozik. Ha sikerül kialakítani mindezt, akkor akár az is elérhetővé válik, hogy a településhez szorosan kötődő, visszatérő vendégkör teremtsédjön.

Baks zsáktelepülés jellege ellenére azonban nem egy, a történeti korok által érintetlenül hagyott, ódon jellegű település. A falunak a XX. századi története sem a múltba fordulásról, hanem épp ellenkezőleg, az új kihívásoknak való megfelelésről szól. Mégis van saját arca; ma is hordozza magán a falu a múltbéli agrárarculatot, és számos olyan periféria-jelleggel is bír, amely értékévé tehető. (Pl. a természeti értékei révén.)

Mielőtt számba vennénk a kiaknázható lehetőségeket, két dolgot le kell szögezni. Az első az, hogy Bakson eddig leginkább a helyiek igényét szolgálták ki. A vendéglátóipari egységek és az itteni rendezvények is leginkább a helyi lakosságot vonzották. Egy falu egyediségének kialakítását és a turizmus lehetőségeinek megteremtését természetesen a tipikus helyi rendezvények mindenképp jól szolgálják. A civil szervezetek segítségével szervezett éves programok már most is jól jelzik a helyiek aktivitását. Fátyolné Ménes Ildikó, a baksi Faluház 2011. év végéig alkalmazásban álló vezetője rendelkezésünkre bocsájtott egy összeírást a 2010-es évben megrendezett programokról. (1. sz. melléklet) A rendezvények közül

kiemelem azokat, amelyek ünnepekhez, szórakozáshoz kapcsolódnak, és a helyieken kívül turistákat is vonzhatnak:

- Zenész-vőfély találkozó,
- Cigány kultúra napja,
- Citerás találkozó,
- Baksi falunapok (ld. 1. melléklet)
- Pünkösdlő,
- Szent Iván éji mulatság,
- Erzsébet bál,
- A helyi színtársulat évközi előadásai.

Fontos azonban kiemelni, hogy egy esetleges (és kívánatos) külső keresletnövekedést célzó terv kidolgozását mindenképp meg kell, hogy előzze egy alapos tervezés, hatásvizsgálatok készítése.

A falu rendezvényeihez és közösségi életéhez sokban hozzájárul a faluban 2010-ben megépült impozáns római katolikus templom és gyülekezete. A templom minden bizonnyal kedvezően hat a közösségre, aminek számos pozitív hozadéka lehet. Egy megerősödött falusi közösség mindenképpen hozzájárulhat a település fejlődéséhez. A helyiek összekovácsolódása ugyanis olyan civil kezdeményezéseket is indukálhat, amelyek az idegenforgalomra és általában a gazdasági fejlődésre, de legalábbis a szabadidő értékes eltöltésére mindenképp jótékonyan hathat.

Ami a természeti értékek kiaknázását illeti, a falu jó adottsága, hogy a község egész területe része a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetnek. A terület rendkívül sok állat- és növényfajnak ad otthont. Olyan madárfajok élnek itt, mint például a bíbicek, a gulipánok, nádírigók, kanalas gémekek, szürke gémekek és pólingok. Dankasirály és szerecsensirály rajok is látogatják a vidéket. Az erdőfoltokban kék vércse fészkel, és a réti sas is fellelhető a területen, az ornitológusok és természetfotósok legnagyobb öröme. A növényvilágot többek között a bárányparéj, a pozsgás zsázsa, a magyar sóvirág és az orvosi székfű képviseli.

Az önkormányzat ehhez kapcsolódóan sikeresen pályázott az ún. "*Vizes Élőhely Rekonstrukcióra*". Az önkormányzat a nyert forrásokat a természeti értékek védelmére költheti, 5 év elteltével pedig (megfelelő intézkedések és szabályok betartása mellett) hasznosíthatják, akár turisztikai attrakcióként is.

A település életét sokféle vonatkozásban meghatározza a Tisza. Turisztikai szempontból különösen fontos a rajta folyó folyami horgászat. Ennek alternatíváját kívánja kiépíteni Búza Zsolt polgármester és csapata, akik *horgásztavat* terveznének kialakítani a faluban. Mellé egy szállót (*Bárka szálló*) is építenének, hogy többnapos időtöltésre ösztönözzék az ide érkezőket. Természetesen ennek megvalósíthatóságára és fenntarthatóságára vonatkozóan is további vizsgálatok szükségesek.

A tervek szerint át szeretnék alakítani a polgármesteri hivatal melletti rég nem használt tűzoltó szertárat is "*Tűzvédelmi Régiségek Házává*". A Faluház melletti udvaron létre szeretnének hozni egy "*Népi Régiségi Házat*", amely a falu történelmét, hagyományait elevenítené fel. Az önkormányzat az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 3. tengelyéből korábban pályázott egy *szabadidőpark* és egy *kézilabda pálya* megvalósítására a futballpálya melletti zöldfüves területen. Nem jártak sikerrel, de az ügy nem került le a

napirendről egészen.

Az idegenforgalom számára fontos érték lehet továbbá a baksi ivóvíz és termálvíz hasznosítása. Az ásványi anyagokban gazdag baksi vizet a helyiek is értéknek tartják, bár a csapból nem ez a víz folyik. A termálkút is csak feltételesen tekinthető közkincsnek, mivel a helyi privatizáció során a kút magántulajdonú földterületre került.

A turisztikai fejlődés szempontjából rendkívül hasznos volna az is, ha megvalósulna a falut a már meglévő kistérségi kerékpárhálózattal összekötő *kerékpárút*, amelynek terveit már elfogadták, építését hamarosan megkezdik. Ehhez kapcsolódóan – a tervek szerint – *kerékpárparkolók* is létesülnének.

A tervek megvalósulását nehezítő adottságok

Amennyiben egy térség továbbfejlődését akadályozó tényezők erősebben jelen vannak, úgy a fejlesztési tervek sikerét nem csupán a kidolgozottságuk fogja eldönteni, mivel a fejlődést korlátozó helyben levő tényezők is beeshetnek a kimenetbe. (Nagyné Molnár M. 2011)

Szakadozott társadalom

A baksi társadalom nem konfliktusmentes. A konfliktusok a különböző értékeket és igényeket valló, más szempontokat előtérbe helyező társadalmi csoportok között alakulnak ki.

Közbiztonsági problémák

A közbiztonság az idegenforgalom egyik leglényegesebb befolyásoló tényezője. A turisták döntéseit, és ennek következtében a desztinációk helyzetét meghatározzák a lehetséges kockázatok és a biztonságérzet megléte vagy hiánya (Hall et al, 2003). Kérdőíves felmérés során megkérdeztük a lakosokat, hogy milyennek értékelik a közbiztonságot (1-5-ig, 1: a legrosszabb, 5: a legjobb). Az eredményt a 3. ábra mutatja.

3. ábra: A közbiztonság minősége Bakson

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A 3. diagramból az derül ki, hogy a 155 megkérdezett szerint a településen a közbiztonság állapotán volna mit javítani. Ezt az eredményt azonban tovább finomítja, hogy az általában megkérdezettek kárára általában nem történt bűncselekmény, csupán hallottak róla, hogy mással igen. Többen javasolták, hogy "csak a biztonság kedvéért" lehetne kamerás

megfigyelőrendszert létesíteni a településen, mert ez a helyieknek és a turistáknak is nagyobb biztonságérzetet nyújtana.

Megközelíthetőségi problémák

A közbiztonság mellett a másik olyan tényező, amely gátat vethet az idegenforgalmi fejlesztéseknek, az a megközelíthetőség. A közlekedés a turizmus létezésének egyik alapfeltétele. Olyan kulcselem, amely összekapcsolja a turistákat az általuk elérni kívánt célterületekkel (Tóth, Dávid, 2009).

Ami Baksot illeti, személygépkocsival Budapesttől 1 óra 45 percnnyire (157 km), Szegedtől 41 percnnyire (37,3 km) fekszik. Mindkét városból az M5-ös számú autópályán haladva, majd pedig a kisteleki leágazástól egy alacsonyabb rendű úton kell haladni. Külön megemlítendő, hogy Ópusztaszertől mindössze 6,4 km-re, azaz 7 percnnyire fekszik a Google maps útvonaltervező számításai alapján. Megközelítés szempontjából gondot jelenthet a kisteleki leágazás felől közelítők számára, hogy nem világos Baks kitáblázása. Olyan térkép is van, mely a települést nem mutatja. A falu lényegében zsáktelepülés, tranzitforgalma nincsen. Vasút nem szeli át a települést, azonban busszal meg lehet közelíteni. Járatok indulnak Baksról több megyei településre is.

Összefoglalás, javaslatok

A település a jövőjét tekintve választás előtt áll. A Búza Zsolt irányította településépítő csapat által megtervezett fejlesztések egyértelműen a turizmusfejlesztés irányába mutatnak, ugyanakkor a népesség – a kérdőívek tanulsága szerint – nem tartja valószínűnek, hogy az idegenforgalom egyértelmű kitörési pont lehet. Ha a turizmus fejlesztése felé halad továbbra is a falu, akkor minden eszközt fel kell használni, minden potenciált fel kell tárni, hogy egy minél komplexebb programcsomagot tudjon a település kínálni, és minél nagyobb vonzerőt jelentsen a látogatók számára, hogy ne pusztán a szálláshelyek miatt látogassák. Ehhez azonban meg kell nyerni a helyi közösség támogatását is.

Javasolt, hogy a turizmus ne csak egy pillér legyen, mert önmagában nem elégséges a település fellendítésére. Érdemes azonban kapcsolódási pontokat keresni a többi pillérrel, így például a mezőgazdasággal. Az ide érkező turistákat lehetne helyi termékekkel (lekvárok, húskészítmények) kínálni, akár a falusi vendégasztal szolgáltatáson belül, vagy pedig különböző baksi rendezvényeken, fesztiválokon. Ehhez kapcsolódóan lehetne új fesztiválok megvalósításán is gondolkodni, vagy pedig a már meglévők egyediségét hangsúlyozni a látogatók felé.

Szorosabbra lehetne fűzni az Ópusztaszerral való viszonyt is, hiszen a múltban a baksi szálláshelyekre a szomszédos körképet és emlékparkot látogatók érkeztek a legnagyobb számban. A további együttműködés célja az lenne, hogy mindkét település vendégéjszakáinak száma megnövekedjen, ezt pedig úgy lehetne elérni, hogy a két település attrakcióit (amelyek külön-külön egyébként jórészt egynapos turisztikai élményt nyújtanak) összekapcsolnák. Erre jó lehetőség lenne például az attrakciók és vendéglátóhelyek közös felületen való meghirdetése, a programok összehangolása, közös turisztikai térkép készítése. Közös erőforrásokkal és programokkal a turisztikai célú támogatásokra is könnyebben lehet pályázni, ami további forrásokat jelentene a jövőbeli fejlesztésekhez.

Összefoglalásként fontosnak tartom megemlíteni, hogy bármilyen irányba is fejlődik Baks, a legfontosabb, hogy a helyiek beleegyezésével, támogatásával és részvételével történjen, hiszen végső soron az ő életkörülményeik múlnak rajta.

Felhasznált irodalom

C. Michael Hall, Dallen J. Timothy, David Timothy Duval (2003): Safety and security in tourism

Dávid Lóránt, Jancsik András, Rátz Tamara (2007): Turisztikai erőforrások

Hágai Nyilatkozat (1989)

Lengyel Márton (1997): A turizmus versenyképességét befolyásoló tényezők. In: Műhelytanulmányok, 16.

Nagyné Molnár Melinda (2011): A területi egyenlőtlenségek főbb összefüggései 200-250 pp. In: Regionális gazdaságtan (szerk.: Káposzta József) ISBN 978-615-5224-10-2

Tóth Géza, Dávid Lóránt (2009): Az elérhetőség és az idegenforgalom kapcsolata. In: Tér és Társadalom, 23. évfolyam, 3. szám

Útvonaltervezéshez használt *internetes oldal*:

Google maps (<http://maps.google.com/>)

1. Melléklet:

XVI. BAKSI FALUNAPOK

2010. július 29-30.

Július 29. péntek

18.00	Megnyitó – Búza Zsolt polgármester Oklevelek átadása, virágos ház verseny díjazása
18.30	Külföldi táncgyüttesek bemutatkozása - török és görög néptánc csoport
19.30	Őszirózsa dalkör előadása
19.45	Pengetős együttes /cigány autentikus zene
20.30	Fáklyás felvonulás a Subás zenekarral
21.30	nosztalgia discó

Július 30. szombat

5.00	Horgászverseny- Dong-ér
7.00	Zenés ébresztő a Subás zenekarral
10.00	Mucsi Ferencné festménykiállításának, valamint Elekes Lajos fafaragó kiállításának megnyitója
11.00	Ünnepi szent mise a templom átadásának 1. éves évfordulója alkalmából
11.00- 16.00	Véradás –iskola aulája
15.00	Motoros felvonulás a Fő utcán, veterán jármű kiállítás- Május 1-utca
17.00	Villanások színtársulat bemutatkozása –iskola aulája
16.00	Kézműves foglalkozás, hennafestés, testdíszítés -park
18.00.	Kulturális program megnyitó
18.05	Riba László énekel - nosztalgia, retró- Poén Színtársulat
18.10	Külföldi táncgyüttesek bemutatkozása – óbecsei modern táncscsoport, bolgár néptánc csoport
19.10	Ágoston Anita előadóművész „ időutazás” c műsora /operett, cigány nóták
19.45	Zsolnai Tamás és Süli Gina - társas táncok
20.00	SZTÁRVENDÉG – DRED ÉS DORIS
20.45	Disco

Szórakozni a Horváth Vidámparkban lehet, a vendéglátásról a Hódmezővásárhelyi Jóétvágyatkft. gondoskodik (többfajta pörkölt, sülték, pácolt húsok.)
A parkban kirakodóvásár várja az érdeklődőket.

BAKS MEGKÖZELÍTHETŐSÉGE ÉS ÉLELMISZER-ELLÁTÁSA

Murinkó Balázs egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)

Bevezetés

E fejezet Baks közlekedési infrastruktúrájának bemutatásával, valamint az alapvető élelmiszerellátásával foglalkozik. A téma tanulmányozását azért választottam, mert kíváncsi voltam arra, hogy egy zsáktelepülés lakói miképpen oldják meg a szükségleteik kielégítését, valamint az ezzel kapcsolatban felmerülő utazást. A közlekedés kérdését azért emeltem ki különösen is, mert a megközelíthetőség kulcsfontosságú tényezőnek számít a fejlődésben.

Munkám során az alábbi kérdésekre keresem a válaszokat:

- Miként közelíthető meg a település?
- Milyen forgalomterhelése van a falunak?
- Milyen élelmiszer- ellátás van helyben?
- Amit nem lehet helyben beszerezni, azt honnan szerzik be?
- Összekapcsolódik-e a termelés és a szolgáltatás: vannak-e őstermelők a helyi áruforgalomban?

Anyag és módszer

Munkám első szakaszában adatokat gyűjtöttem a településről a TEIR adatbázisból. Ezek alapján felállítottam hipotéziseimet. A munkám során kérdőíveket is készítettem azzal a céllal, hogy felmérjem a lakosok véleményét, hogyan látják a saját településük által nyújtott szolgáltatásokat. Kíváncsi voltam arra is, hogy a lakosok hová és milyen közlekedési eszközzel mennek a helyben nem elérhető igények kielégítése céljából. A falukutató tábor keretében a helyi bolt tulajdonosait is megkerestem, és interjúkat készítettem velük. Megfigyeléseket végeztem a település közlekedési struktúrájára vonatkozóan is: a helyszínen felmértem a helyi forgalomterhelést.

A település közlekedésföldrajza

Baks elhelyezkedése a településhálózatban

Baks Csongrád megyében, Szegedtől 35 km-re északra, a Kisteleki kistérségben helyezkedik el. A kistérségben 6 település található. A települést észak felől Csanytelek, délről Ópusztaszer, kelet felé Mindszent, illetve a Tisza, nyugatra Pusztaszer veszi körül. A kistérség központja a városi rangú Kistelek. Baks a kistérségen belüli népesség szempontjából (2008-ben 2141 fő) a 4. település, csak Csengelét és Pusztaszert előzi meg. (TEIR 2010)

Megközelíthetőség szempontjából a település annak ellenére sem kedvezőtlen adottságú, hogy átmenő forgalma nincs, azaz zsákfalú. Ennek fő oka, hogy a településtől kb. 16 km-re található az M5-ös autópálya kisteleki felhajtója, ami Szeged és Budapest felé is jó elérhetőséget biztosít.

A helyi közlekedési lehetőségek és az útviszonyok

A település a településhálózatban elfoglalt helyzetét tekintve összességében nem rossz helyzetű, bár vonattal közvetlenül nem elérhető el. A településen belül mégis vannak közlekedési problémák, ami részben összefügg a települést 3 oldalról természetes akadályként körülvevő Dongér jelenlétével. Ennek köszönhető az a jellegzetes településszerkezet, melynek eredménye a térben elkülönülő Máriatelep elnevezésű településrész. A Szőlő és Major alkotja a falumagot, Máriatelep pedig teljesen elkülönül ettől, és a Fő úttal kapcsolódik Bakshoz. (1. ábra) A település morfológiai szempontból alapvetően sakkárta elrendezésű. (Molnár M. 2010)

1. ábra: Baks térbeli elrendeződése és utcáinak elhelyezkedése

Forrás: Google maps

A település életében az utak artériaként funkcionálnak a gyalogos, a biciklis és a gépjárműves forgalom számára egyaránt. A település úthálózatának kiépítettsége 52%-os. Az összes út és köztér 65,79 km, ebből kiépített 34,27 km. A gyalogos forgalom kedvezőbb helyzetben van, mivel a település 11 km kiépített járdával rendelkezik. (TEIR, 2010) Összességében azonban nem minden településrészen egyformán kiépített a burkolt út és a járda. A legrosszabb helyzetben Máriatelep van. Igaz 2011-ben komoly beruházás vette itt is kezdetét.

A kiépített úthálózatban nem minden utca egyformán forgalmas. Az 1. ábrán jól látható, hogy a település belső úthálózatának gerince: a Fő út. Az intézményekkel jobban ellátott falubelsőben néhány távolabbi utca (pl. Petőfi utca, Közértesség utca) is jelentősebb átmenő forgalommal rendelkezik. A településszéli utcákon csak célforgalom figyelhető meg.

Forgalom-terhelés vizsgálat

A vizsgálat során a települést elhagyó, és ide beérkező gépjárműveket számláltuk meg a reggeli csúcsidejében (reggel 6 órától 9 óráig) az ott létünk alatt egy hétköznapon. A felmérés alapján látható a kimenő és beérkező forgalom közötti nagy különbség. (1. táblázat)

1. táblázat: A forgalomszámlálás eredménye

Jármű	Befelé	Kifelé
Tehergépkocsi	7	8
Személygépkocsi	16	40
Bicikli	6	19
Összesen	29	67

Forrás: saját helyi forgalomszámlálás (2011 június 24. péntek)

Vizsgálatom során azt tapasztaltam tehát, hogy a település – nyilván a zsákfalu jellegéből adódóan – nem rendelkezik túl nagy forgalommal. Az autósok egy része csak behajt a településre, és utána távozik is. A célirányú forgalmat bonyolítók között sok teher- illetve kisteherautó figyelhető meg. Ebből arra következtettem, hogy főként áruszállítási feladatok illetve munkaerő-felvétel miatt érinthetik a települést.

A település ellátottsága

A különböző szerepeket betöltő intézmények és vállalkozások térbeli elhelyezkedését nyomon követve megrajzolható egy térkép a település ellátórendszerének térbeli elhelyezkedéséről. (Molnár M. 2006) A szolgáltatások a Fő út mentén koncentrálódnak a legnagyobb mértékben. (2. ábra) A 2. ábrán jól látható, hogy a legintézményesebb utcája a falunak a Fő út. A település többi részén ugyan fel-feltűnik egy-egy bolt, de itt a lakóövezet dominál.

Ellátás

A falu szolgáltatásokkal való ellátottsága jól tükrözi a fizetőképes kereslet milyenségét. Luxus szolgáltatások egyáltalán nincsenek jelen a településen. Az alapvető cikkekkel való ellátás (élelmiszer, ruhanemű, napi használatú iparcikkek) biztosítása minden településen kulcsfontosságú. Az összes településen valamilyen formában jelen van ez a funkció (vegyes kereskedés, kisbolt, szatócsbolt), azaz részét képezi a település életének. (Kőszegfalvi 1991) Az alapvető cikkekkel való ellátás elsődleges funkciója a napi szükséglet kielégítése, de számos vállalkozás talán kicsit többet is nyújt: megpróbál alkalmazkodni a vevők tágabb igényeihez is. Így igyekeznek megtartani a meglévő vásárlókat, esetlegesen tovább bővíteni a vásárlói kört. Baks esetében az ellátásban érintett vállalkozások legfőbb célja a vásárlók megtartása, a helyben képződő jövedelmek megkötése.

A település ellátási rendszerét vizsgálva azt tapasztaltam, hogy főként az alapvető élelmiszerek és napi fogyasztási cikkek jelennek meg a boltok választékában. A boltok nagy része magánvállalkozásként működik. A településen található egy ÁFÉSZ bolt is, mely a COOP üzletlánc tagja, és egy kisebb REÁL üzlet is működik.

Ami a vevőkör jellegzetességeit illeti, két fő adottságból kell kiindulni. Az egyik a település magas átlagéletkorából adódik: a fogyasztók jelentős hányada idős. A másik fontos adottság,

hogyan a településen jelentős a szociális segélyezettek száma. E két tényező együtt azt eredményezi, hogy a vevők számára inkább az alacsonyabb árminőség és az alacsonyabb ár lesz a meghatározó a vásárlásban. Ez a termékkínálatot egyértelműen behatárolja.

2. ábra: A főbb boltok és szolgáltatások elhelyezkedése a település egyes részein

Forrás: Google Maps alapján szerkesztette a szerző

Jelmagyarázat:

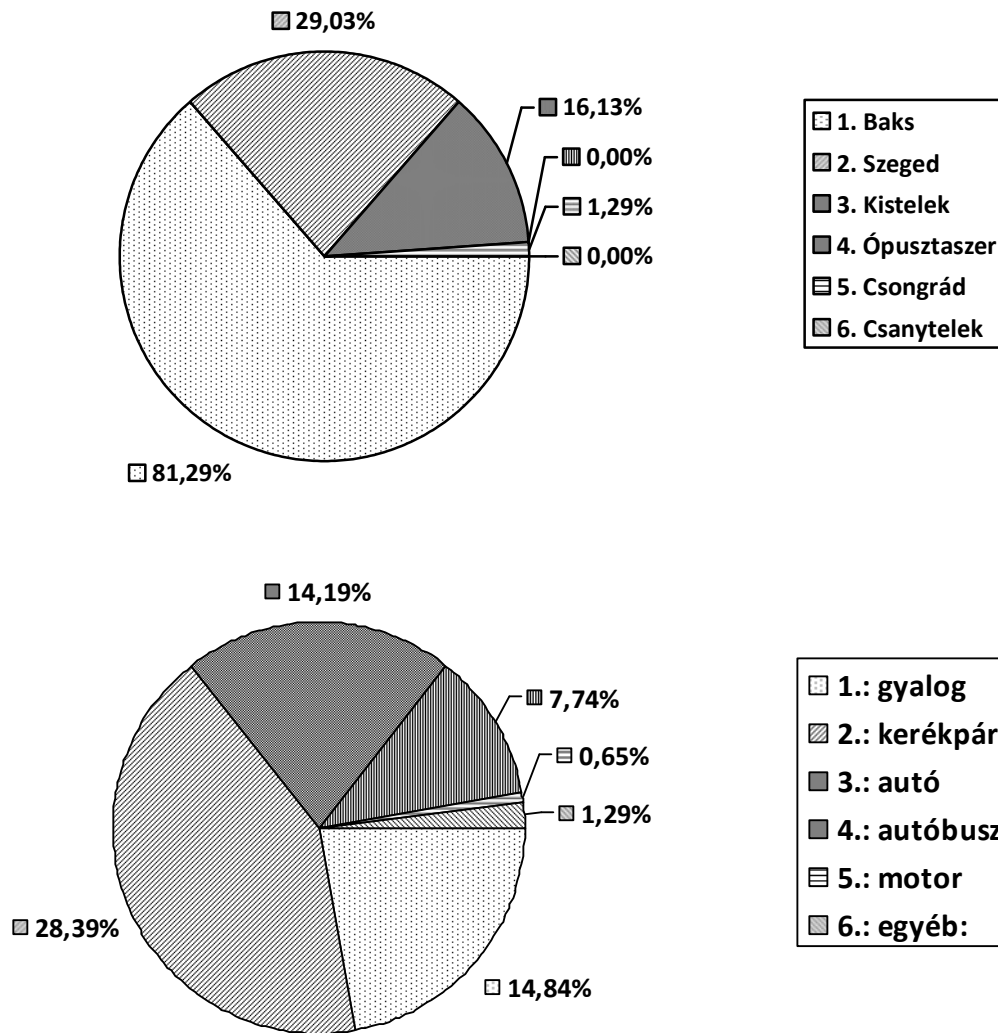
Szürke kör: bolt

Szürke téglalap: a település központja, hivatalokkal, intézményekkel

A helyi piac

A Piac is a központban található, egy tágas szabad ingatlanon. Általában 6-8 árusból áll, melyek főként a helyben hiányzó árucikkek árúításával foglalkoznak. A piacon van 1-2 műszaki cikkel, 1-2 ruházati árucikkel foglalkozó (gyakorta használt holmikkal kereskedő) árus. Az itteni eladók az anyagi ráfordítás/bevétel arányra hivatkozva, gyakorta mondták, hogy nem nagyon profitáló számukra a baksi piac, sokkal jobbak a lehetőségeik a közeli városi piacokon. Ugyanakkor nem tehetik meg, hogy kihagyják a kisebb jövedelemszerzési lehetőségeket, ezért jelennek meg újra meg újra itt is.

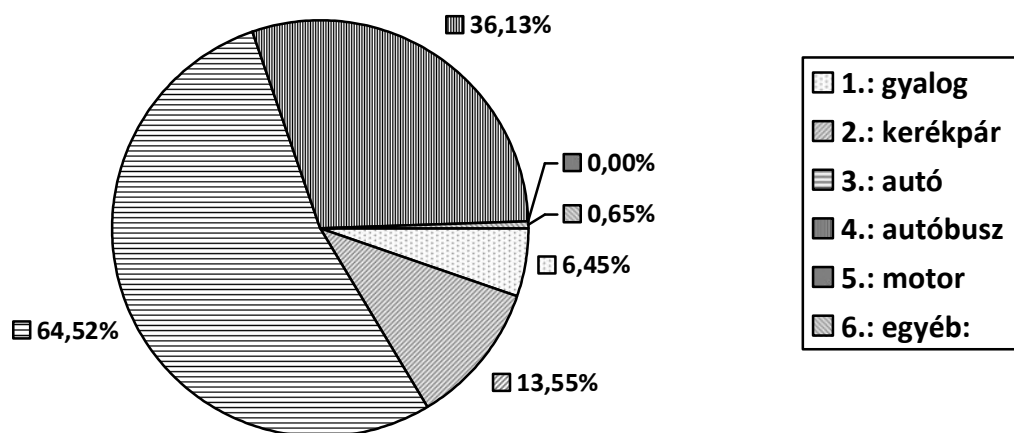
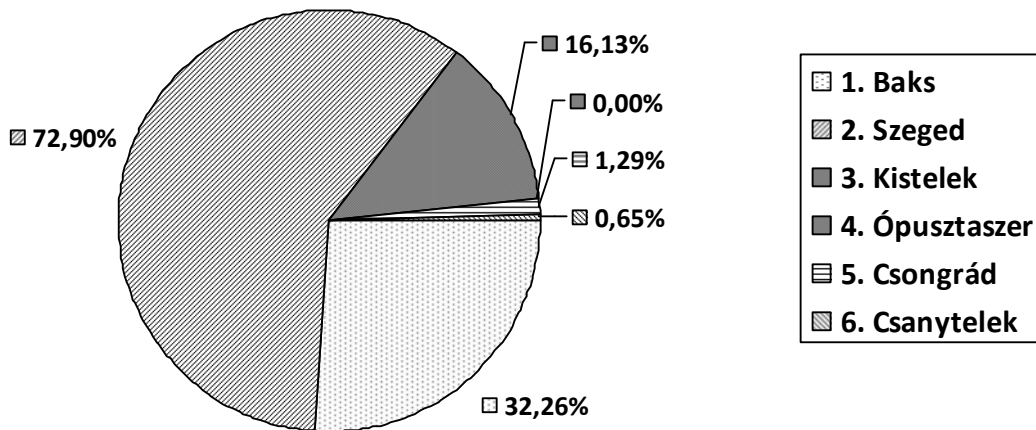
3. ábra: A megkérdezettek élelmiszer beszerzésének helye (%) és a használt közlekedési eszköz (%)

Forrás: kérdőív alapján szerkesztette a szerző

Mint ahogyan az a 3. diagramból látható, a helyiek az alapélelmiszereket elsősorban a faluban vásárolják meg, ritkábban a közeli városokban. Helyben a közlekedésre elsősorban biciklit használnak, vagy gyalogolnak. eltérő a helyzet az egyéb cikkek (iparcikkek, műszaki cikkek) esetében (4. ábra). Ezeket főleg a városokban vásárolják meg, és főleg autóval közelítik meg a helyeket.

4. ábra: A megkérdezettek egyéb, nem élelmiszer beszerzésének helye (%), és a használt közlekedési eszköz (%)

Forrás : kérdőív alapján szerkesztette a szerző

A településen 2011 júniusában összesen 7 vegyesboltot regisztráltam. Vizsgálatom során felkerestem mind a 7 boltot, illetve interjút készítettem az eladókkal és a tulajdonosokkal. Az interjúkból kiderült, hogy a tulajdonosok főként a rendszerváltás utáni években a helyi munkahelyek megszűnésével összefüggően indították a vállalkozásukat.

A legtöbb bolt ellátó szerepe a lakókörnyezetére terjed ki: a vevők túlnyomó hányada a környező utcákból való, azaz néhány száz méteres vonzáskörzettel rendelkeznek. Az interjúk alapján kiderült, hogy vevőik törzsvásárlókból áll. A boltok főként a közvetlen környezetüket (utca esetleg háztömb) látják el a napi fogyasztási cikkekkel, esetlegesen az egyéb rendelt árucikkkel. Ez alól kivétel a REAL és a COOP, amik a település nagy részét magukhoz vonzzák. A COOP-ban az üzletlánc által forgalmazott termékek a jellemzőek, főként alacsony és közepes árfekvésben és minőségben, a helyi keresletnek megfelelően. A

bolt egyedisége, hogy kimért húskészítmények is kaphatóak széles választékban. A bolt üzemeltetése alkalmazottakkal történik a COOP-ban és REÁL-ban is. A boltok főként családi együttműködéssel működnek, illetve közös beszállítók révén töltik fel áruval a készleteiket.

2. táblázat: A vegyesboltok osztályozása

Bolt	Törzsvásárlói kör	Minősége	Árfekvése
COOP	Van	magas- közép-alacsony	Közép
REÁL	Van	közép – alacsony	Közép
Mária Vegyes	Van	Alacsony	alacsony
Molnár Béla	Van	Alacsony	alacsony
Kun János	Van	Alacsony	alacsony
Szivacs ABC	Van	Alacsony	alacsony
Máriatelep	Van	Alacsony	alacsony

Forrás: a terepbejárás során készítette a szerző

Különösen a kisebb vegyesboltok eladói általában szoros kapcsolatot tartanak fenn a vásárlókkal. Egy sajátos bizalmi kapcsolat épül ki eladó és vevő között, ami esetenként például a hitelezés működésében is megjelenik. Ez utóbbira – vélhetően az alacsony jövedelmek miatt – a lakosok egy részének nagy szüksége van.

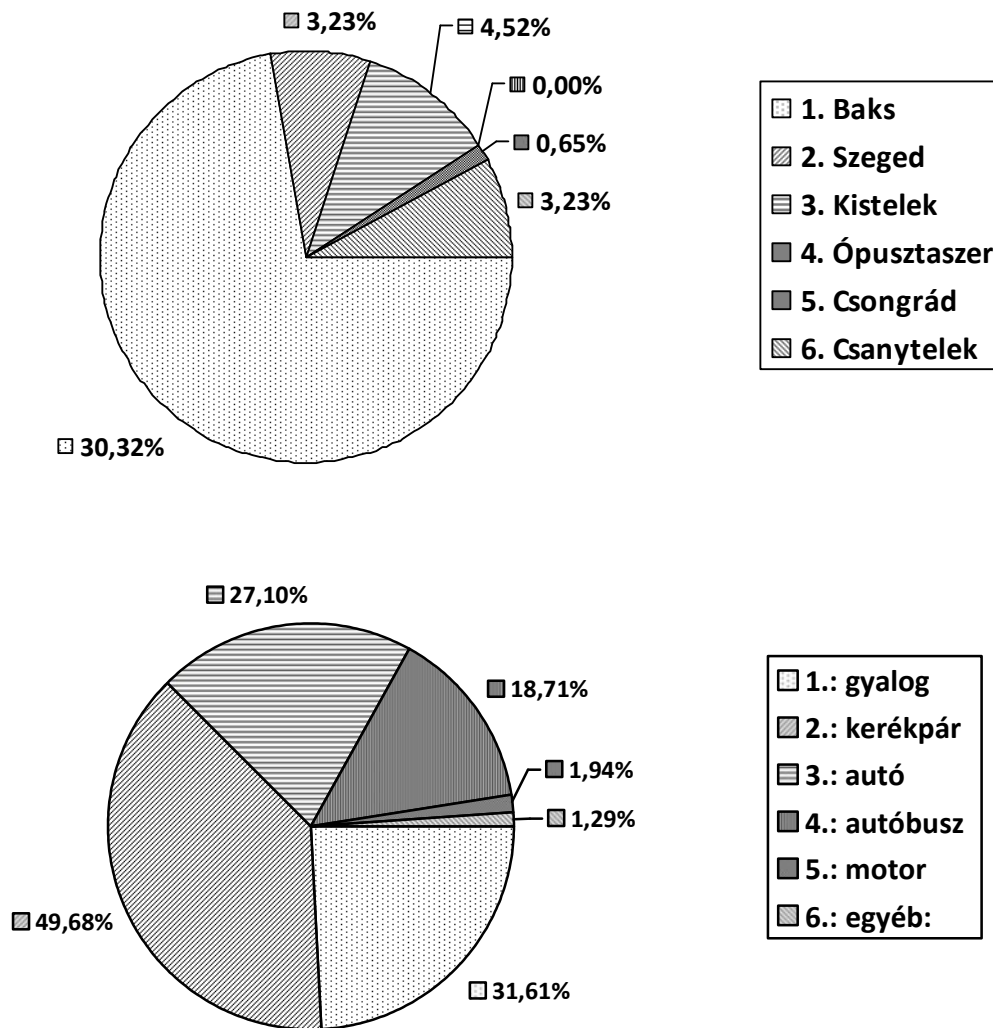
Az áruellátottságot tekintve ezekben a boltokban főleg a pékáruk (kenyér, zsemle, kifli), az előcsomagolt felvágottak (szalámi, vákuum csomagolt húskészítmények) és a kimérős húskészítmények (szalonna, párizsi) a legelterjedtebbek. A vásárlók között az alacsony minőségű és alacsony árfekvésű termékek a preferáltak. Feltűnően nagy választékban kapható a dohányáru, valamint sokféle alacsony minőségű szeszes ital is megtalálható a polcokon.

Az élelmiszerboltok mellett a településen vannak szakboltok is. Ilyen a pékség, amely a hajnali óráktól friss pékárut kínál a lakosság számára. Van ajándék- és virágbolt, valamint mezőgazdasági bolt is. Mivel a település társadalmi és gazdasági életéhez a mezőgazdaság szorosan hozzátartozik, ezért külön is megvizsgáltam a helyi mezőgazdasági áruellátás kérdését. Ami a termékkínálatot illeti, az egyértelműen az igények szerint alakul. Az 5. ábra jól jelzi, hogy a helyi mezőgazdasági bolt az ellátásban igen jelentős. A boltban nincs minden készleten, de megrendelésre a kívánt árut meghozzák. Úgy tűnik, a bolt uralja piacot, ugyanakkor az is igaz, (a helyi gazdálkodókkal folytatott beszélgetésekből ez derült ki), hogy a nagyobb mennyiségekért Kistelekre valamint Szegedre járnak.

A helyi termékek, helyi beszállítók a bolthálózatban

A boltok árubeszerzéseiket főként saját erőből oldják meg. Fontos megállapítani, hogy egyik bolt sem forgalmaz rendszeresen helyi vagy helyben termelt árut (gyümölcs, zöldség). Az interjúalanyaim szerint ennek egyik oka a helyben, hetente kétszer megszervezett piac, valamint – ahogyan ők mondják– hogy irreálisan magasak a beszerzési árak. A baksi termelők szerint ugyanakkor a helyi boltosok nem is érdeklődnek a helyi áruk forgalmazása iránt, így valóban nem marad más, mint a településen kívülre elszállítani, és ott értékesíteni a megtermelt javakat. Csak az esetlegesen megmaradó terményeket próbálják meg helyben értékesíteni a már említett piaci napokon. Lényegében tehát a helyi östermelők minimális mértékben, vagy egyáltalán nincsenek jelen a helyi piacon.

5. ábra: A megkérdezettek mezőgazdasági termékek beszerzésének helye ((%), és a használt közlekedési eszköz (%),

Forrás: kérdőív alapján szerkesztette a szerző

Összefoglalás

Munkám során arra a megállapításra jutottam, hogy Baks könnyen megközelíthető zsáktelepülés. A Fő út és a Tisza utca képezi a település gerincét. A falunak alacsony forgalomterhelése van. Ami az ellátást illeti, a lakosság végső soron megfelelőnek minősítette az alapellátás szintjét. A falu ellátó hálózata igazodni próbál az igényekhez, de értelemszerűen a falun belül nem lehetséges mindent megoldani. A hiányzó szükségleteket a közelebbi nagyobb városokban szerzik be a helyiek. Ebből a szempontból kiemelten fontos Szeged és Kistelek. Kihasználható kapacitásnak tartom a helyi őstermelők tevékenységét, akik intenzívebben bekapcsolódhatnak a helyi élelmiszerellátásba, ha párbeszéd alakulna ki a boltokkal.

Irodalomjegyzék

Kőszegfalvi György (1991) : A települési infrastruktúra Akadémiai Kiadó Budapest

Molnár, Melinda (2006): Az alkalmazott társadalomföldrajz alapjai egyetemi jegyzet Szent István Egyetem Gödöllő 84p.

Molnár Melinda (2010) : Település- és településhálózati ismereteke egyetemi jegyzet Szent István Egyetem Gödöllő, p.52.

TEIR adatbázis

KÖZINTÉZMÉNYEK, A HELYI KÖZÖSSÉG SZÁMÁRA: MEGHATÁROZÓ INTÉZMÉNYEK BAKSON

Lankó Anita egyetemi hallgató (SZIE-GTK VAM)

Bevezetés

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény az önkormányzatok számára kötelező helyi közszolgáltatások biztosítását határozza meg, melyek közül e tanulmány az alapfokú nevelésre, oktatásra, a szociális ellátásra, a gyermek és ifjúsági feladatokra, valamint a közösségi terek biztosítására fog részletesebben kitérni. Természetesen e téma vizsgálatakor nem lehet eltekinteni attól a tényről, hogy napjainkban a települési önkormányzatok nehéz anyagi helyzetben vannak, évről évre jellemzően egyre kevesebb forráshoz jutnak a központi költségvetésből. Ennek következményeként arra kényszerülnek, hogy a törvényben deklarált kötelezettségeikre- a hatékonyság és a fenntarthatóság jegyében- társulásokat hozzanak létre, bizonyos feladataikat pedig kistérségi társulási összefogásban lássanak el. A kis települések szűkös költségvetése önálló finanszírozású felújításokat, fejlesztéseket nem tesz lehetővé, ezért a beruházásaikat gyakran a hazai és uniós pályázati kiírások határozzák meg. A pályázatokhoz szükséges önrész biztosításához hitelekhez folyamodnak, melyek törlesztő részletei, kamatai tovább mélyítik, nehezítik a pénzügyi lehetőségeket. Ez a tendencia Baks esetében is megfigyelhető. E feladatok megvalósulásának színtereit, módjait taglalom tehát az alábbi fejezetben Baks példáján keresztül. A következőkben, az alábbi önkormányzati fenntartású intézményekkel, illetve a helyi társadalom, a közösség szempontjából meghatározó közintézményekkel, részben egyházi működtetésű intézményekkel foglalkozom:

- Általános Iskola és Óvoda,
- az Egészségügyi Központ,
- a Szociális Központ és Gyermekjóléti Szolgálat,
- a Művelődési Ház,
- a Settlement ház.

Anyag és módszer

A kutatás alapjául a Falukutató tábor keretében történt személyes megfigyeléseim, illetve a Bakson kérdőíves felmérés során gyűjtött információk, vélemények szolgálnak. A Bakson végzett munkám része volt az is, hogy mélyinterjúkat készítsek a település jelenlegi és korábbi meghatározó vezetőivel, valamint a fent említett intézményeket koordináló személyekkel:

- Antal Imre, plébánossal,
- Balogh Lajosné, korábbi polgármesterrel,
- Búza Zsolt, polgármesterrel,
- Fátyolné Ménesi Ildikóval, a Faluház vezetőjével,
- Kocsó Ákos, IT-mentorral,
- Kovács Krisztiánnal, a Gondozási Központ vezetőjével,
- Mihályné Tóth Margit, képviselővel,
- Somogyiné Utasy Ibolya, iskolaigazgatóval,
- Zimmerné Maszlag Anikóval, a Settlement ház vezetőjével.

Az interjúk során első kézből szerezhettem információkat, ezáltal az intézményekről, működésükről, jelentőségükről és jövőjükéről hitelesebb képet kaphattam. Szekunder adatgyűjtéshez az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) adatait használtam.

Alapfokú oktatás- Általános Iskola és Óvoda

A település első iskolája az 1880-as években épült [Molnár, 2003.]. Természetesen nagy utat tett meg az épület és az oktatásügy is az elmúlt száz esztendőben, de dolgozatomban, csak az utóbbi évek változásaira koncentrálok. Az iskola történetében az elmúlt 5 év különösen mozgalmas volt. Több alkalommal is változott az intézmény-fenntartó. Az önkormányzat és a civil szféra kezdetben az iskola önállóságát féltve visszakozott a társulási üzemeltetéstől, ám a finanszírozási nehézségeket követően a Kistelek- Baks- Pusztaszer településhármas kistérségi oktatási intézményi társulást hozott létre Térségi Közös Igazgatású Közoktatási Intézmény (TKIKI) néven. Az egyes településeken a TKIKI tagintézményeiként működtek az oktatási intézmények. A baksi tagintézmény vezetője Somogyiné Utasy Ibolya. Az iskolában zajló folyamatok jellemzően követik az országos trendeket: egyre kevesebb a (beiskolázott) gyermekek száma, a cigány és magyar gyermekek aránya a korábbi évekhez képest változásokat mutat (csökken a magyar gyermekek aránya), emellett egyre inkább emelkedik a speciális nevelési igényű, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok aránya. A 2010-es adatok alapján az iskolában 29 védelembe vett kiskorú gyermeket, valamint 62 veszélyeztetett kiskorú gyermeket tartattok nyilván Bakson.

Az általános iskolába 2010-ben 176 diák járt (1. táblázat). A napközis tanulók száma 92 fő volt, gyógypedagógiai ellátásban 9 fő részesült. A 8. osztályt 20-an fejezték be eredményesen, ugyanennyi volt az első osztályosok száma is. Az iskolában a főállású pedagógusok száma 17 fő volt. Az óvodában 3 csoport működik, összesen 78 fő volt a beírt gyermekek száma, akikkel 6 fő óvodapedagógus foglalkozott.

1.táblázat A baksi általános iskola és óvoda jellemző mutatószámai 2010-ben (gyógypedagógiai oktatással együtt)

	Fő
1-4. évfolyamosok száma a nappali oktatásban	80
5-8. évfolyamosok száma a nappali oktatásban	96
A napközis tanulók száma	92
A 8. évfolyamot eredményesen befejezte nappali oktatásban	20
Az első évfolyamosok száma	20
Az óvodai gyermekcsoportok száma	3
Az óvodába beeírt gyermekek száma	78

Forrás: Saját szerkesztés TeIR adatok alapján, 2011

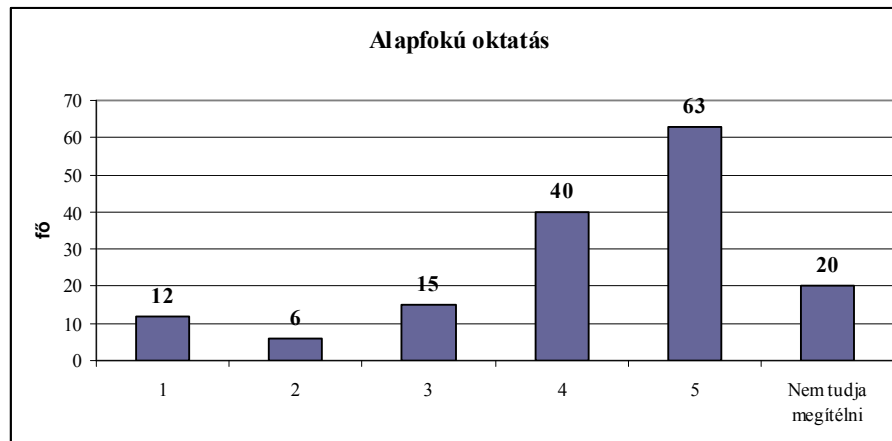
Három művészeti iskola telephelye van Bakson, melyek térítés ellenében, illetve ingyenesen tartanak foglalkozásokat az alábbi művészeti területeken:

- a Classic Művészeti Iskola- néptánc,
- a Múza Alapfokú Művészeti Iskola- zene (szolfézs, szintetizátor, furulya, képzőművészet (hátrányos helyzetű hallgatókkal is foglalkoznak)), valamint
- a Collage Művészeti Iskola- képzőművészet.

Az általános iskolában további szabadidős tevékenységként, szakkör keretében a diákok választhatják a tömegsportot és az énekkart.

A lakosság körében végzett kérdőíves felmérés tapasztalatát az alapfokú iskolai ellátásról az 1. ábrán láthatjuk. A diagramról látszik, hogy a válaszadók 39%-a nagyon jónak, 26%-a jónak minősítette a baksi oktatást. Ugyanakkor a megkérdezettek 22%-a közepest vagy annál is rosszabb minősítést adott. 13%-uk pedig nem válaszolt a kérdésekre.

1. ábra A megkérdezettek véleménye a Bakson elérhető alapfokú oktatási ellátásról

Forrás: a kérdőíves felmérés adataiból saját szerkesztés, 2011
(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

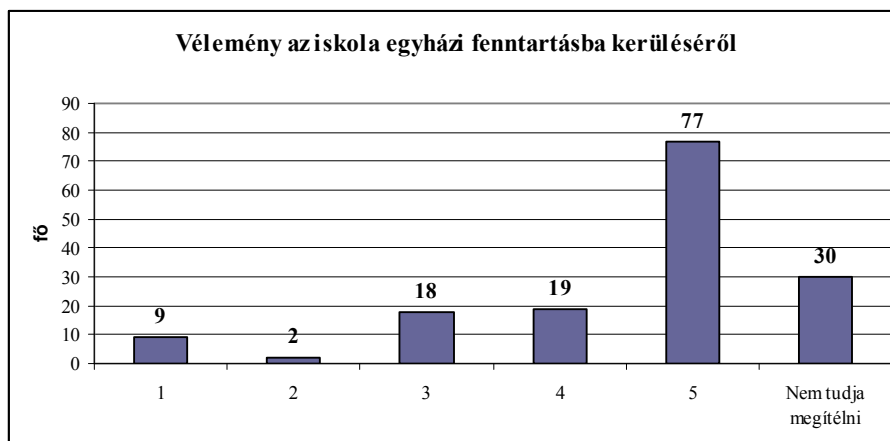
Az elmúlt években a Szeged- Csanádi Egyházmegye több nehéz helyzetben lévő, esetenként bezárás előtt álló oktatási intézmény fenntartását vállalta át. Közéjük tartoznak a baksi alapfokú közoktatási intézmények is, melyek üzemeltetése 2011 szeptemberében került az Egyházmegyéhez. Immár a Szent Miklós Katolikus Általános Iskola és Óvoda nevet viseli. A tanrendbe beépült heti két hittan óra és a tanítás előtti csendes elmélkedés. Az iskolai dolgozói egyházi alkalmazásba kerültek át. A körzeti, állami iskolát választó szülők gyermekei ezt követően Pusztaszerre járhatnak. (Az általános iskola elvégzését követően a diákok a közép fokú tanulmányaikat legközelebb Kisteleken folytathatják.)

A válaszadók 50%-a örömdetesnek találta, hogy az iskolát átveszi a katolikus egyház (2. ábra), melytől leginkább a finanszírozási gondok mérséklődését, az iskola megszűnésének elkerülését várják. A tanítás minőségének javulását, a fegyelem erősödését további elvárásként fogalmazták meg. Összesen 7% mondta azt, hogy nem örül a fenntartó váltásnak, legtöbbször a vallásszabadság korlátozásától tart.

Egészségügyi ellátás- Egészségügyi Központ

„A lakosság egészségügyi állapota romló képet mutat a kistérségben. Gyakoriak a nem megfelelő életmód, a stressz miatti megbetegedések, valamint a dohányzás és alkoholizmus okozta betegségek. A prevenció szervezeti és intézményi hálózata gyengén kiépített a kistérségben, további gondot okoz a lakosság egészségmegőrzés tekintetében mutatott nem megfelelő magatartása, amit részben a kedvezőtlen anyagi és mentális helyzet vált ki” [A Kisteleki kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja, 2006].

2. ábra A megkérdezettek véleménye az iskola egyházi fenntartásba kerüléséről

Forrás: a kérdőíves felmérés adatiból saját szerkesztés, 2011
(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

A baksi egészségügyi alapellátást vizsgálva elmondható, hogy a hasonló lakosságszámú és területi adottságú hazai településekhez viszonyítva rendkívül széleskörű és magas színvonalú egészségügyi szolgáltatáshoz lehet hozzáférni helyben. A településen működő Egészségügyi Központ önkormányzati ingatlanban kapott helyet. Néhány éve Európai Unió pályázati forrásból felújításra kerültek a homlokzati falak, nyílászáró csere és akadály-mentesítés történt.

Itt is az a gyakorlat, hogy vállalkozóként üzemeltetik a praxisokat az orvosok. A rendelőként szolgáló helyiségeket az önkormányzattól bérlik. A Bakson elérhető egészségügyi ellátások: két házi orvos, egy gyermekorvos, egy fogorvos és kéthetente nőgyógyász. Természetesen a védőnői szolgálat közalkalmazásban betöltött feladat. Az épületben működik a települést ellátó egyetlen gyógyszertár.

A házi orvosi ellátás 2010-es legfontosabb mutatószámait a 2. táblázat mutatja. A településen két házi orvos praktizált, a házi orvosi ellátásban nyújtott szolgáltatások (a rendelésen megjelentek és a lakásokon történt beteglátogatások száma) összesen 20 887 db volt.

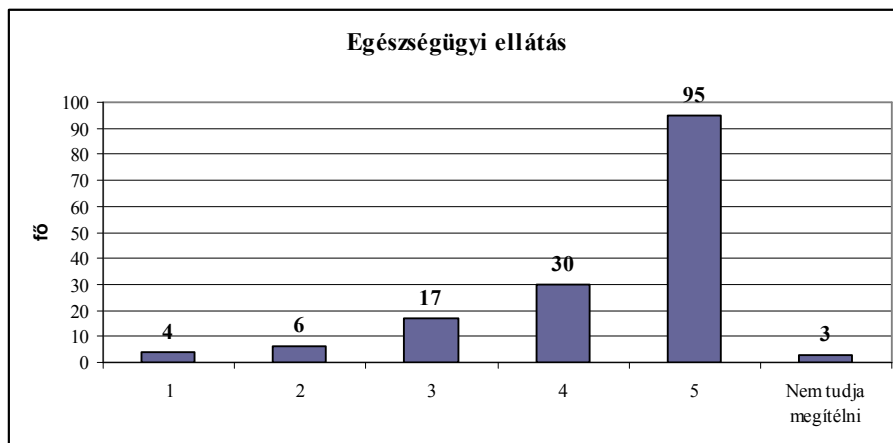
2. táblázat A házi orvosi ellátás legfontosabb mutatószámai 2010-ben

A házi orvosok által ellátott szolgálatok száma (db)	2
A házi orvosi ellátásban a rendelésen megjelentek száma (db)	18 823
A házi orvosi ellátásban a lakásokon történt beteglátogatás (db)	2 064

Forrás: Saját szerkesztés TeIR adatok alapján, 2011

A megkérdezettek több mint 80%-a (125 fő) jónak tartja a Bakson elérhető szolgáltatásokat (3. ábra). Pozitívként értékelték, hogy az egészségügyi szolgáltatások széles palettája érhető el Bakson, annak ellenére, hogy mindössze egy 2 000 fős településről van szó. Emellett kiemelték, hogy a meghatározott rendelési idők is megfelelnek a helyi igényeknek.

3. ábra A megkérdezettek véleménye a Bakson elérhető egészségügyi ellátásról

Forrás: a kérdőíves felmérés adataiból saját szerkesztés, 2011

(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

Szociális ellátás- Szociális Központ és Gyermejjóléti Szolgálat

„Az elmúlt évtizedben végbement gazdasági- demográfiai- társadalmi átalakulás következtében a Kisteleki kistérségben megnőtt az igény a rászorultak védelmét és létbiztonságát jelentő szociális háló megerősítésére. Az országos szinttől elmaradó jövedelmi viszonyok, a munkanélküliség és ezen belül a tartós munkanélküliség alakulása, valamint a kistérség előregedő társadalma együttesen kijelölték a szociális kérdések főbb irányait. A szociális szolgáltatások lehetséges alanyai a kedvezőtlen körülmények között élők, közülük is elsősorban az idősek, betegek, fogyatékosok és hajléktalanok” [A Kisteleki kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja, 2006].

A baksi önkormányzat a kötelező szociális feladatainak ellátását társult formában valósítja meg. A társulás neve: Kistelek Környéki Települések Többcélú Társulása Szociális Központ és Gyermejjóléti Szolgálat. A baksi tagintézmény vezetője: Kovács Krisztián.

A tagintézmény többféle szolgáltatást nyújt:

- családsegítő szolgálat,
- támogató szolgálat (szociális étkeztetés, idősek nappali klubja),
- házi segítségnyújtás,
- jelzőrendszeres házi segítségnyújtás.

A támogató szolgáltatási körébe tartozó szolgáltatások (szociális étkeztetés, idősek nappali klubja) önkormányzati, a többi pedig térségi társulási költségvetésből finanszírozott.

Családsegítő Szolgálat

A Gondozási Központ mellett kapott helyet egy kis épületben a Kistelek Környéki Települések Többcélú Társulása Szociális Családsegítő és Gyermejjóléti Szolgálat irodája. A Gondozási Központ vezetőjétől kapott információk alapján a községben nincs gyermekéhezés, jellemzően a „csonka” családokban szükséges a családsegítő szolgálat

munkája. 2009-ben 20 család vett részt önkéntesen gyermekvédelmi programban, míg 5-6 családot kényszerűen vontak be a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény nyomán. A program keretében családsegítőket rendeltek a védelemre szoruló gyermekek mellé. A Családsegítő Szolgálat, a Fő úton lévő irodája mellé a Settlement ház mellett kapott még egy épületet, ahol várhatóan hetente két alkalommal tartanak majd ügyfélfogadást.

Gondozási Központ

Baks előregedő társadalommal bír. A településen jelentős számban élnek nyugdíjasok (3. táblázat). Nyugdíjban, valamint nyugdíjszerű ellátásban 2010-ben 723 fő részesült. Nemek szerinti megoszlásuk alapján 298 fő férfi, 425 fő nő. Többségük képes az önellátásra, ám a társasági életre, a közösségi létre való igény számukra is fontos. A nyugdíjasok „felkarolását”, életminőségük javítását célozta meg az önkormányzat a Gondozási Központ létrehozásával.

3.táblázat Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 2010-ben

Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülő	
férfiak száma (fő)	298
nők száma (fő)	425
összesen	723

Forrás: Saját szerkesztés TeIR adatok alapján, 2011

2010-ben Bakson a TeIR adatai alapján jelzőrendszeres házi segítségnyújtást 30 fő vett igénybe, míg a házi segítségnyújtást 29 fő. A szociális étkeztetésben részesülők száma 110 fő volt.

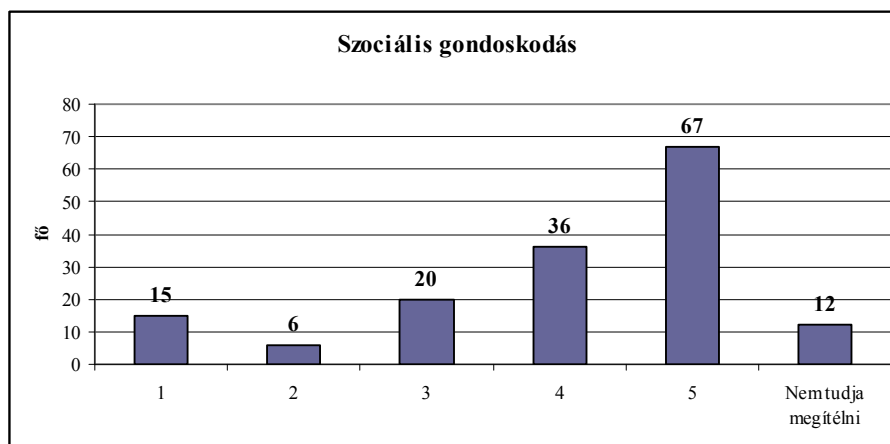
Az idősek nappali klubja számára a Gondozási Központ épületében egy közösségi tér (házi könyvtárral), egy étkezési hely tálalókonyhával, egy iroda és egy tisztálkodási hely (mosási lehetőséggel) került kialakításra. Az intézmény különféle szolgáltatások nyújtásával pl. bevásárlás, vasalás, kirándulási lehetőségek próbálja megkönnyíteni, színesíteni a település időskorú lakóinak életét, illetve napi két alkalommal étkezési lehetőséget is biztosítanak számukra. *„Az étkeztetés keretében azoknak a szociálisan rászorultaknak a legalább napi egyszeri meleg étkezéséről gondoskodnak, akik azt önmaguk, illetve eltartottjaik részére tartósan vagy átmeneti jelleggel nem képesek biztosítani koruk, egészségi állapotuk, fogyatékoságuk, pszichiátriai betegségük, szenvedélybetegségük vagy hajléktalanságuk miatt”* [Baks Község Önkormányzat Képviselő-testületének 7/2011.(VII. 20.) önkormányzati rendelete az egyes szociális ellátásokról 10§ (1)]. Az étkeztetés térítési díj köteles.

Az idősklubban 1 fő vezető és 3 fő gondozó dolgozik. 2010-ben a TeIR szerint 25 fő nyugdíjas járt rendszeresen. A klub működéséhez tartozik, hogy a nagyobb állami és egyházi ünnepek alkalmával megemlékezéseket tartanak, illetve az iskola diákjai megörvendeztetik őket a műsorukkal.

A 4. ábra mutatja, hogy a faluban végzett kérdőíves felmérésünk szerint a megkérdezettek 65%-a úgy gondolja, hogy Bakson jó, illetve kiemelkedően jó a szociális gondoskodás. A válaszadók között többen voltak olyanok, akik igénybe veszik a Gondozási Központ

szolgáltatásait is. Pozitív véleményüket a Gondozási Központ munkájával, valamint az elvégzett munka kommunikációjával magyarázták. 13% nem tudott véleményt alkotni.

4. ábra A megkérdezettek véleménye a szociális gondoskodásról Bakson

Forrás: a kérdőíves felmérés adataiból saját szerkesztés, 2011
(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

Civil szervezetek- Faluház

A civil szervezetek jelentős szerepet játszanak a helyi identitás megőrzésében, a hagyományok továbbörökítésében. A baksi Faluház a helyi civilszervezetek befogadó intézménye. Az épület felújított homlokzatai, a rendkívül jó fekvése, az infrastrukturális környezete (jó megközelíthetőség, parkolási lehetőségek, a játszótér), az épületen belül kialakított közösségi terek, színpaddal rendelkező előadóterem, kisebb termek teszik alkalmassá, hívogatóvá a civil kezdeményezések számára. Ugyancsak itt működik az e-Magyarország Pont hely. A TeIR szerint az itteni nyilvános könyvtárba beiratkozottak száma 2010-ben 125 fő volt, a leltári állomány nagysága 8029 db, a kölcsönzött egységek száma 2129 db.

A kérdőíves felmérés során a megkérdezettek több mint fele értékelte fontosnak a Faluház szerepét, valamint 78% tartotta szükségesnek a közösségi kezdeményezéseket a faluban [Kozma Eszter, 2012].

A mindössze két embert foglalkoztató Intézmény sorsa már ott jártunkkor is bizonytalan volt. Végül a Faluház korábbi rendszerszerű működését a magas fenntartási költségek okán az Önkormányzat végül felfüggesztette. Az Intézményt fenntartó és gondozó két teljes állású foglalkoztatott korábbi munkaviszonya 2012-től megszűnt. Az Intézményt eddig vezető Fátyolné Ménesi Ildikó már nem Bakson dolgozik. A Faluházban tartott foglalkozások új helyszínéül várhatóan a Gondozási Központ fog szolgálni.

Integráció- Settlement ház

A Settlement házak gondolata Angliából ered. Magyarországon egyelőre csak néhány példát találhatunk erre pl. Debrecenben és Ramocsaházán. A „Settlement- programok” kiemelt célja, hogy olyan közösségként funkcionáljon, ahol a rosszul vagy egyáltalán nem szocializált

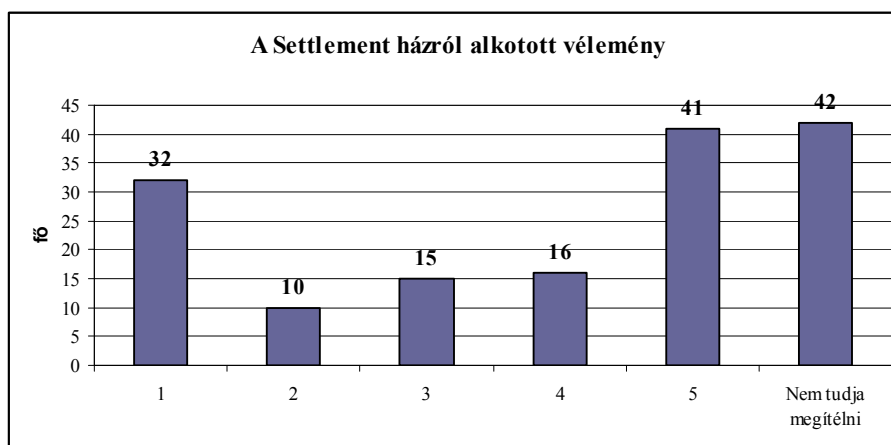
kisebbséget az öngondoskodásra nevelje, motiválja, valamint a célcsoport társadalmi integrációját elősegítse. Ezen célok elérésére a korcsoportokhoz igazodó foglalkozásokat, tábort, tanfolyamokat szerveznek (pl. főzőtanfolyam), illetve a korunkban elengedhetetlen szolgáltatásokhoz való hozzáférést biztosítja (pl. internet hozzáférés, könyvtárhasználati lehetőség).

A Kisteleki kistérség települései által uniós pályázati úton nyert forrásból a Settlement ház Baks máriatelepi részén épült meg 2011-ben. A pályázat megvalósítása során a helyszín kiválasztásában az döntött, hogy a kistérségben egyedül itt található nagyobb, térben koncentráltan együtt élő cigányközösség. Az intézmény egy korábbi lakóház átalakításával született meg, melyben egy nem túl nagy közösségi termet, egy konyhát, egy irodát, egy számítógépes termet és egy vizes blokkot alakítottak ki. A közösséghez a Settlement- házak gyakorlata szerint működik, mindenekelőtt tehát a cigány kisebbség integrálása, közösségépítése céljával. Vezetője: Zimmerne Maszlag Anikó.

A Dél-alföldi operatív program keretében a Settlement ház mellett található korábban nyári konyhaként funkcionáló épületből a gyermekjóléti szolgálat számára irodát alakítottak ki.

A Settlement- ház Máriatelepen a településmag felől közelíthető meg: a Fő utcán található. Ebből a térbeli helyzetéből adódik, hogy mindenekelőtt a máriatelepi közösséget szolgálja. És bár a máriatelepi cigánygyermek és fiatalok jelentős része örömmel vette birtokba a házat, azért aggodalmas hangokat nem csak a falu más részeiben hallhattunk az intézménnyel kapcsolatban. A Telepen élő kisgyermekes szülők, nagyszülők egy része azt kifogásolta, hogy a ház kicsi, ráadásul egy forgalmas út melletti kis portával rendelkező; udvar, tágas tér nélküli épület. Így az esetleg az épületből kiszoruló, kint játszó gyermekek nincsenek biztonságban. Szerintük ki kellett volna építeni egy közösségbarát környezetet, játszóteret, parkot is a ház körül.

5. ábra A megkérdezettek véleménye a máriatelepi Settlement házról

Forrás: a kérdőíves felmérés adataiból saját szerkesztés, 2011
(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

A baksi lakosság körében elvégzett kérdőíves felmérésünk során az is látható volt, hogy az általános közvélemény is megosztott a Settlement házzal kapcsolatban (5. ábra). Igaz látogatásunkkor csak a pályázat fizikai háttere, azaz az épület készült el, a programok csak akkoriban vették kezdetüket; vélemény azonban már ekkor sokakban megfogalmazódott: 26%

jónak tartotta, míg 21% egyáltalán nem tartotta jónak a ház megépülését. A megkérdezettek körülbelül egynegyede (27%) nem alkotott véleményt a kérdésben.

A lakosságban felmerült ellenérzések legfőbb oka, hogy a baksiak előtt nem volt világossá téve, hogy mi a Settlement ház szerepe. Sokan gondolták úgy, hogy ezzel a Faluház szerepe meg fog kérdőjeleződni. Nem azért, mintha funkciójukban átfedés lenne, hanem mert nem lesz forrás a két intézmény fenntartására.

Összefoglalás

Kutatásom során megvizsgáltam a Baks életében kiemelt szerepet betöltő intézményeket, ezek működési rendszerét, az intézmények munkájának megítélését a lakosság körében. Példaértékűnek tartom a települést, amennyiben jó példát szolgáltat arra, hogy az önkormányzati működést általában is ellehetetlenítő forrásszűkösség ellenére próbálja megtalálni a módját (pl. kistérségi társulás, kooperáció az egyházmegyével) a feladatok ellátására; elérni, hogy a község a törvényben meghatározott feladatait teljesíthesse. A falu több pályázati lehetőséget is megragadott a településképzés javítására, a falu fejlesztésére. Ugyanakkor kívülállóként úgy tűnik, hogy néha akkor is, ha az egyes pályázatok fenntartási kérdése nem egyértelmű.

Az általános iskola helyzete az egyházi fenntartásba kerülésével stabilizálódni látszik. Az iskola légkörváltozása várhatóan pozitív irányban fogja változtatni a gyermekek magatartását, illetve az oktatás színvonalát, mely a jövőben javíthatja a település közhangulatát. Az egészségügyi ellátás, illetve a szociális gondoskodás a településen kifejezetten jónak mondható, mindezt a lakosság véleménye is egyértelműen megerősíti. A szűken vett alapellátás rendszerei tehát jól kiépültek.

A közösségi tér befogadását szolgáló színterek a Settlement- ház megjelenésével ugyan átmenetileg bővültek, de a Faluház utóbbi bezárása rontott a helyzeten. Ez azért kritikus, mert ezek a Faluházhoz hasonló létesítmények teszik lehetővé, hogy a lokális közösségeknek teret, programot, értelmes időtöltést biztosítsanak. Félő, ha nincs biztosított színtér, nincs meg a korábbi szervező erő, akkor a lokális közösségek is pusztulásnak indulnak. Márpedig a lokális közösségek nagy szerepet játszanak a települések népességmegtartó képességében. Az önkormányzatnak -még akkor is, ha nehezen megoldható- valódi lehetőségeket, teret kell biztosítani a civileknek, a „társasági életnek”. Fontos tanulság, hogy mivel az egyes közösségi színterek eltérő, speciális funkciókat töltenek be Baks életében, így -bár rövid távon megoldásnak tűnhet-, hosszú távon mégsem lehet ezen helyszínek megszűnéséből fakadó, nem számszerűsíthető társadalmi veszteségeket „áthidaló, helyettesítő” megoldásokkal pótolni.

Felhasznált irodalom

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A Kistéleki kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási Programja, 2006. [http://www.terport.hu/webfm_send/260 , letöltés. 2012- 01- 15]

Baks Község Önkormányzat Képviselő-testületének 7/2011.(7/2011.(VII. 20.) önkormányzati rendelete az egyes szociális ellátásokról [<http://www.baks.hu/wp->

content/uploads/2011/12/7.-rendelet-2011.-07.-20.-szocialis-rendelet.pdf , letöltés:
2012-01-17]

Kozma Eszter (2011): Közösségek Bakson [In: Acta Regionis Rurum 5. (szerk. Molnár M,
Deáky Z.) ISSN 1789 5588]

Molnár Béla (2003): Baks község története

KÖZÖSSÉGEK BAKSON

Kozma Eszter egyetemi hallgató (SZIE-GTK-VAM)

Bevezetés

Dolgozatomban szeretném bemutatni a közösségi élettel, a civil szervezetekkel és az egyházakkal kapcsolatos tapasztalataimat és megfogalmazni következtetéseimet egy homokhátsági kisfalun, Baks példáján keresztül. Vizsgálatommal a legfőbb célom az volt, hogy megtudjam, hogy a helyiek hogyan értékelik településükön a gyülekezetek, illetve a civil szervezetek szerepét, illetve ismerik-e egyáltalán ezeket a csoportokat. Tanulmányom további célja, az aktuális helyzet feltárása, a pillanatnyi állapotok rögzítése után a következtetésem megfogalmazása is.

Anyag és módszer

Tanulmányom elkészítését a szakirodalom tanulmányozásával kezdtem, hogy a témában kutató szakemberek munkája alapján áttekintsem a közösségek szerepét, szervezőelveit. Mindezen információk birtokában úgy határoztam, hogy vizsgálatomban a vallási meggyőződések alapján szerveződő és a civil szerveződésekben alapuló csoportokat mutatom be. A szakirodalmi forrásfeltárást követően egy hetet töltöttünk a faluban, hogy a személyes megfigyelés során szerzett tapasztalatainkkal kiegészítsük az előzetes információinkat. A rendelkezésre álló rövid idő alatt a helyi lakosok véleményét is megpróbáltuk rögzíteni kérdőívek segítségével, azzal a céllal, hogy a falu lakóinak minél nagyobb hányadáról legyen értékelhető képünk. A kérdőíves felmérés közben adódó beszélgetések is hasznosak voltak a számomra. A kérdőíves felmérés mellett interjúkat készítettem a következő személyekkel:

Antal Imre, plébánossal,

Balogh Lajosnéval, Baks előző polgármesterével,

Baloghné Váradi Brigittával, a Néptáncsoportok vezetőjével,

Búza Zsoltal, Baks jelenlegi polgármesterével,

Dobos Péter hitoktatóval, a Baksért Hagyományörző és Szabadidős Egyesület elnökével,

Fátyolné Ménesi Ildikóval, a Faluház, a Baksi Poén Szintársulat és a Nyugdíjas Klub vezetőjével,

Herpai Mihállyal, a Horgászegyesület elnökével,

Mihályné Tóth Margittal, a Baksi Kulturális Egyesület vezetőjével és

Zsóri Péterrel, a Baks Községi Sport Egyesület elnökével.

A fenti interjúalanyok sokat segítettek abban, hogy jobban belelássak az egyház és a civil szervezetek mindennapjaiba, jelenlegi működésük rendszerébe, a falu ezen a téren várható távlataiba.

Természetesen tisztában vagyok vele, hogy a rendelkezésre álló rövid idő alatt a szerzett személyes tapasztalataimmal és a végzett felmérésekkel együtt sem lehet teljes mértékben átlátni még egy ilyen kis szegmensét sem a településnek. Ennek figyelembe vételével igyekszem a használt vizsgálati módszerek segítségével kapott eredményeket objektíven értékelni, saját véleményemmel kiegészítve megfogalmazni a következtetéseket.

A közösség, mint érték

A Homo sapiens egyik alapvető késztetése, valamely csoporthoz való tartozás, a csoport érdekeivel való azonosulás. Mély evolúciós gyökerei vannak az emberek életét nagymértékben befolyásoló csoportorientációnak. Kialakulásában számos kognitív és emocionális mechanizmus vesz részt. A létrejövő csoportok méretét és szerkezetét a kognitív feltételek mellett szociális és ökológiai adottságok is befolyásolják. Születésétől fogva él minden emberben a csoporthoz tartozás vágya, az évek során pedig egyre fontosabb szerepet töltenek be az önértékelés kialakításában, ezek alapján határozzák meg önmagukat, mint társadalmi lényeket. A csoportidentitás kialakulása, a valahova-tartozás élménye nélkülözhetetlen az intellektuálisan és emocionálisan stabil személyiség kialakítása szempontjából (Bereczkei 2008).

Természetesen egy ember egyszerre több csoporthoz is tartozhat. Ezek lehetnek alkalmi, vagy állandó csoportosulások, de jellemzően annál fejlettebb, strukturáltabb a társadalom, minél többféle közösséget tartalmaz, minél több közösség tevékenységében vállalnak az emberek aktív szerepet. A rendszerváltást követően nagy számban megjelenő egyesületek, egyletek és alapítványokon keresztül a magyar társadalom is lehetőséget kapott, hogy felzárkózzon a fejlett európai országokhoz, végérvényesítse a modernizációt és a polgárosodást. Ezek a szervezetek a gazdasági, politikai szférákon túl, non-profit jelleggel működnek, önszerveződéssel alakulnak a helyi társadalmak mindennapi életének javítása, segítése érdekében. A századforduló idején már tucatszám működtek ilyen csoportok Magyarországon, de a huszadik század második felében többségük megszűnt, háttérbe szorult. A rendszerváltás után az újjáépítések, átalakulások időszakában újra felerősödött az alulról szerveződő civil szervezetek szerepe hazánkban; népfőiskolák, szakmai körök, baráti társaságok, egyházi szervezetek, alapítványok alakultak és alakulnak (Perczel, 1996).

A közösségek aktivitása, eredményes működése tovagyrúzó hatású, azaz a társadalmi-kulturális szférán túlmutató pl. gazdasági következményei is lehetnek. A helyi kezdeményezések sokfelől jöhetnek, sokféle céllal. Összességében mégis az alábbi közös jellemzők miatt mindig kiemelt fontosságúak:

- megfelelő támogatás hiányában hatásuk, erejük és szándékuk messze túlmutat azon, amit valójában tenni tudnak;
- vannak pótolhatatlan készségeik a szervezésben, mások megmozdításában;
- továbbadható tapasztalataik vannak;
- közösségi véleményt alkotnak, melynek erőssége, hogy tompítja az erős politikai vitákat és elősegítik a cselekvéseket (Márczis, 1999).

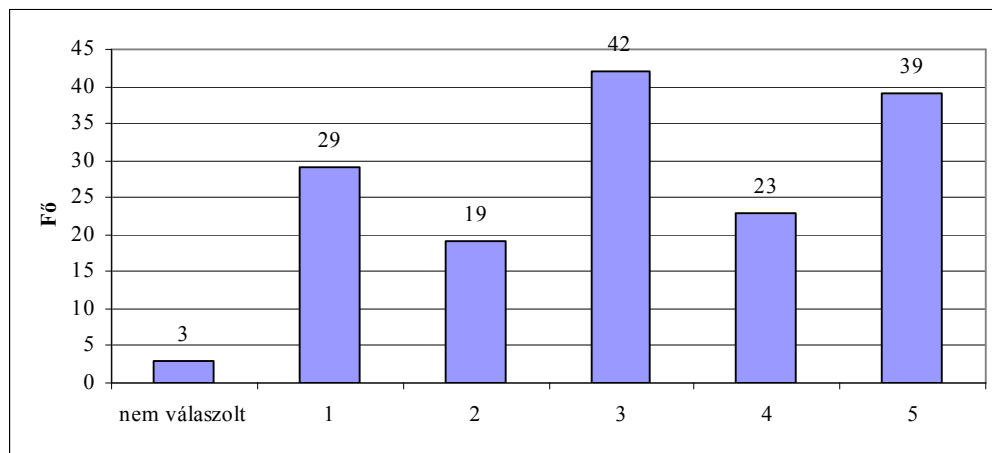
A baksi közösségek

Bakson igen rétegzett a közösségszerveződés, bár a falu nem minden tagjának egyformán van benne része. Éppen ezért fontos, hogy elkülönítsük, milyen *típusú* szerveződések vannak, valamint hogy ebben milyen a helyiek *aktivitása*. A szerveződési típusok megismerése érdekében éppen ezért először számításba veszem a legfontosabb civil és egyházi közösségeket. Mivel azonban ezek nem egyformán töltik be közösségformáló szerepüket, ezért megvizsgáltam, hogy milyen a lakosság hozzáállása a helyben működő (elméletben az ő érdekeiket szolgáló) csoportosulásokhoz. Mindezek kiderítésére részben a kérdőív, részben a mélyinterjúk voltak a segítségemre.

Az előzetes helyzetfeltárás során megállapítottam, hogy a település alacsony lakosságához viszonyítva magas a civil szervezetek száma, melyek a rendelkezésemre álló információk alapján aktív részesei a településen élők mindennapjainak. A rendkívül rétegzett civil-szerveződés mellett rétegzett a szakrális közösség is.

Egy település életében fontos szerepet játszanak a különböző csoportok és a közösségek. Ezeken keresztül az egyén könnyebben, hatékonyabban tudja megoldani az esetlegesen felmerülő problémáit, jobb lesz a közhangulat, élhetőbb lesz az egész település. A közösségben működő hangulat fölmérésére vállalkoztunk akkor, amikor kérdőívvel felmértük, hogy a lakosok mennyire érzik úgy, hogy megértik egymást a baksi emberek. Válaszadóink feladata az volt, hogy osztályozzák 1-től 5-ig, azt az állítást, hogy „Bakson az emberek megértik egymást”. (Az 5-ös azt jelentette, hogy teljes mértékig egyetért, az 1-es pedig, hogy egyáltalán nem ért egyet az állítással.) A 155 kitöltött kérdőívből 152 volt értékelhető. A tapasztalatunk a kérdőívek alapján az, hogy a megkérdezettek nagyobbik fele (60%-a) átlagosnak, vagy még átlagosnak sem tekintette ezt a viszonyt (3-t, 2-t, 1-t adott). Csaknem 20 %-uk szerint az emberek egyáltalán nem értik meg egymást (1-est adtak). (1. ábra)

1. ábra Megértik-e egymást az emberek?

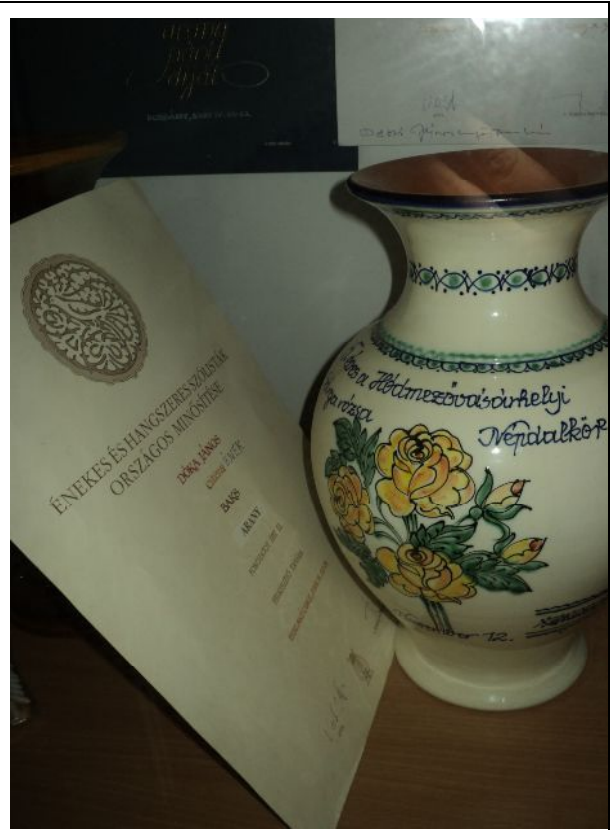
Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: egyáltalán nem értik meg egymást az emberek, 5: teljes mértékig megértik egymást az emberek.

Civil szervezetek

A következőkben bemutatom a civil szervezeteket, feladatköreiket, célkitűzéseiket, valamint azt, hogy milyen rendszerességgel működnek.

Bakson tíz különböző civil szervezet működött 2011-ben. Ezek lefedik a lakossági igényeket, mivel az itt élők érdeklődési körére épülve, a felmerült igényekre adott válaszként jöttek létre. Sokszínű az önszerveződő csoportosulások palettája, hagyományörző, sport, kulturális, szociális és polgárőr egyesületek alakultak. A következőkben ezeket a csoportokat mutatom be kicsit részletesebben:

Baks Községi Sport Egyesület

A Zsóri Péter elnöksége alatt működő egyesületnek 63 igazolt játékosa volt 2011-ben. A tagok korosztályi megoszlása itt a legszélesebb, hiszen az óvodásoktól a felnőtt csapattagokig képviselik magukat. A felnőtt csapat ebben az évben a megyei II. osztály ezüstérmese lett, ezzel kivívta magának, hogy 2012-ben már a megyei I. osztályban indulhatnak. A versenyszerű sportolás mellett a futballpályán bárkinek lehetősége nyílik egy kis mozgásra. Baks egyik legaktívabb szervezete a 200-300 fős nézőközönség előtt zajló meccsek mellett a Falunapra is szervez programokat, így erősítve a lakosok közötti összetartást. A közösségi élmények nyújtása mellett az Egyesület az egészséges életmód terjesztését is a zászlajára tűzte. A mindennapi működéshez szükséges általános kiadások fedezése mellett igyekeznek fejleszteni, javítani a meglévő lehetőségeken. Természetesen pályázati forrásokból.

Baksi Horgászegyesület

A 2000 októberében tíz fővel alakult Egyesület 2010-re már 99 taggal büszkélkedhetett. A Herpai Mihály elnökségével működő szervezet, saját vízfelület hiányában, a Tiszára biztosít horgászati lehetőséget. Az engedélyek kiadása mellett évente egyszer helyben biztosítanak vizsgázási lehetőséget, valamint horgászversenyt is rendeznek.

Néptánc Egyesületek

A Baloghné Váradi Brigitta által vezetett csoportok a Classic Alapfokú Művészeti Iskola keretein belül kilenc éve működnek, céljuk a hagyományörzés, a közösségépítés és az értékteremtés. A közel 60 gyermek koruk alapján három csoportban (Picinkék, Prücsök és Cinege csoport) tudja elsajátítani a néptáncot a heti két alkalommal tartott foglalkozásokon, de az általános iskolások mellett öt éve már az óvodások is részesülnek oktatásban. A koreográfiát a csoportvezető mellett Sári Balázs tanítja be. A csoportok országos, regionális és megyei szinten is rangos helyezeket szereznek a különböző versenyeken, így öregbítve a falu hírnevét.

Citerazenekar és Népdalkör

A Deák Ferencné vezetése alatt működő csoportnak nem csak baksi tagjai vannak. A 16 főből két fő Szegedről, míg egy fő Ópusztaszerről csatlakozott az Együtteshez. A civil szervezetek közül legnagyobb múlttal rendelkező csoport több település citerás találkozóján vesz részt minden évben és már maguk is rendeztek Bakson találkozót. Mindezek mellett felkérésre a helyi Park Fogadó vendégeit is szórakoztatják.

Baksért Hagyományörző és Szabadidős Egyesület

Ahogy az Egyesület nevéből is látszik, feladatának a helyi hagyomány őrzését tekinti. A 25 állandó tagból álló csoport 2009-ben alakult. A jelenleg Dobos Péter vezetésével működő Egyesület különböző rendezvények szervezésével igyekszik megőrizni a helyi hagyományokat és sportolásra ösztönözni a helyieket. 2010-ben megszervezték a cigány hagyományokra épülő Pünkösdlőt, a sportolási lehetőségek mellett hagyományörző játékokat bemutató Vakáció kupát, a Tök Fesztivált és a Szilveszteri Mulatságot.

Baksi Kulturális Egyesület

Az Egyesület 2003-ban alakult meg, tagjainak száma 46 fő. A Mihályné Tóth Margit által vezetett csoport célja: különböző rendezvények segítségével erősíteni a lakosság összetartozását. Az év folyamán többször is tartanak ünnepeket: Télbúcsúztatót, Bográcsos Főzőfesztivált, Szentivánéji Mulatságot, Erzsébet Bált, Szépkorúak Estjét és Idősek Karácsonyát. A különböző csoportokat megcélzó programjaik szervezése mellett, lehetőségeikhez mérten támogatják a helyi civil szervezeteket, egyesületi tagokat és az intézményeket.

Baksi Poén Színtársulat

A 16 éve alakult csoport 14 taggal Fátyolné Ménesi Ildikó vezetésével működött. Céljuk a lakosság szórakoztatása, hiszen a saját maguk által összeállított műsorukat minden évben az Erzsébet Bálon adják elő. A baksi szervezetek által rendezett ünnepeken is szívesen fellépnek, de a helyi szereplés mellett Mindszenten és Pusztaszeren is nagy sikerrel vendégeskedtek már.

Nyugdíjas Klub

A szintén Fátyolné Ménesi Ildikó által vezetett klub 32 tagja 2011-ben is heti rendszerességgel tartotta összejöveteleit. A szervezet lehetőséget teremt az idős embereknek, hogy jó társaságban beszélgetve, kártyázva kicsit kiszakadjanak a mindennapi gondok közül és legalább egy kis időre megfeledkezzenek a problémáikról. A rendszeres találkozások mellett közös kirándulást, egészségnapot, kézműves foglalkozásokat is szerveznek, valamint kisebb ünnepeket is rendeznek.

Mozgáskorlátozottak Egyesülete

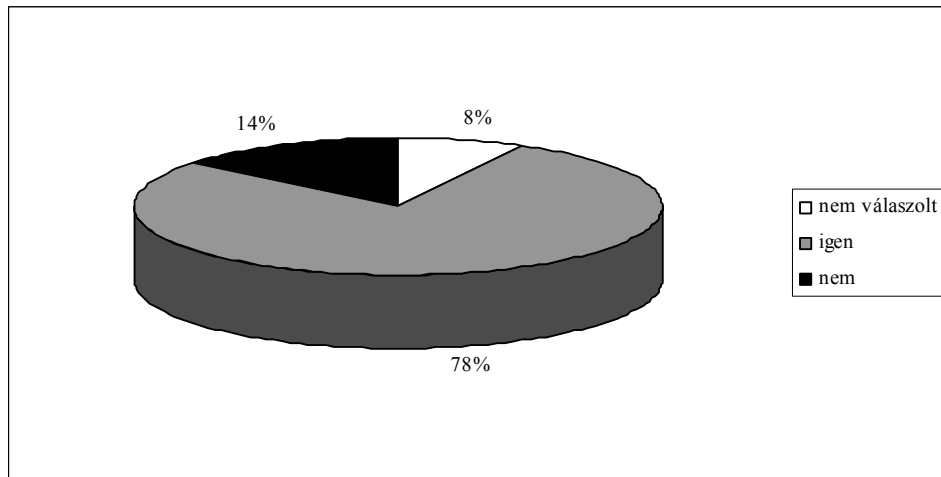
A legnagyobb taglétszámmal (138 fő) büszkélkedő csoport Kecskeméti Józsefné koordinációja alatt a Mozgáskorlátozottak Csongrád Megyei Egyesületének tagjaként működik. A rendszeres összejövetelek mellett az év során közös kirándulásokat, egészségmegőrző programokat szerveznek.

Baksi Bűnmegelőzési és Vagyonvédelmi Egyesület

A Tóth Vilmos elnöksége alatt működő csoport taglétszáma 25 fő. Céljuk a béke és a rend biztosítása a településen. A járőrözés mellett biztosítják a rendezvényeket, a postai kifizetéseket, részt vesznek az idősek segítségét szolgáló segélyhívó rendszer felügyeletében, valamint hetente egy napon ügyeletet tartanak a településen.

A továbbiakban megvizsgálom, hogy milyen a lakosság civil szervezetekről alkotott véleménye, illetve ismerik-e egyáltalán az érdeklődésükben életre hívott egyesületeket. A kérdőíves felmérésünk alapján határozottan állítható, hogy a civil szervezetek általános megítélése nagyon jó Bakson. A kérdőív kitöltői szerint ezek a közösségek szükségesek a faluban. A 155 válaszadó közül 12-en nem válaszoltak a kérdésre, 121 fő fontosnak találta és mindössze 22 fő vélekedett úgy, hogy nem fontosak ezek a kezdeményezések (2. ábra)

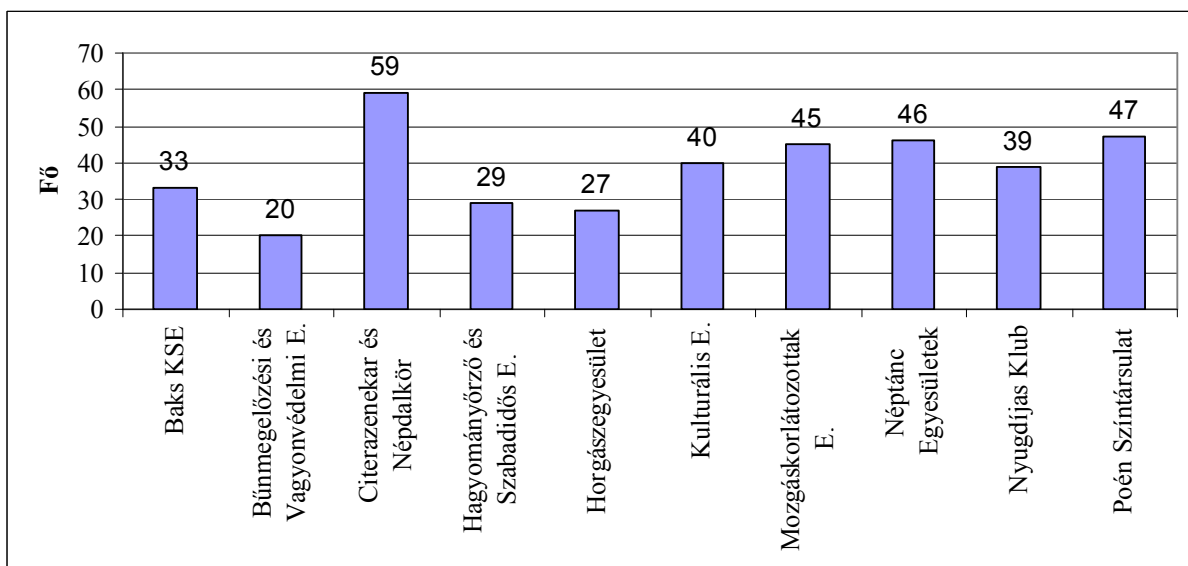
2. ábra Szükségesek-e a közösségi kezdeményezések a faluban?

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

A kérdőíves felmérés eredményeiben szembejövő, hogy bár fontosnak tartják a lakosok a civil szervezeteket a település életében, munkájukban kevésbé vesznek részt. A személyes részvétel csekélynek mondható, 115 válaszadó egyetlen civil csoportnak sem tagja. 28-an egy szervezethez tartoznak. Tíz fő volt, aki két szervezetnek, míg egy-egy fő volt, aki három, illetve négy csoportnak a tagja. Ezt a képet tovább árnyalja az a tény, hogy az 51 válaszadó egyetlen civil szervezetet sem tudott megnevezni. A válaszokról általában elmondható, hogy a tíz szervezetből négyet-ötöt tudtak megnevezni az emberek, valamint, hogy a kulturális és hagyományőrző csoportokat ismerték leginkább, melynek okát én főként abban látom, hogy ezek a csoportok a falu életében fontos szerepet játszó programokon aktívan részt vesznek, illetve a különböző versenyeken elért eredményeiknek köszönhetően szélesebb körben is megismerhetik őket. (3. ábra)

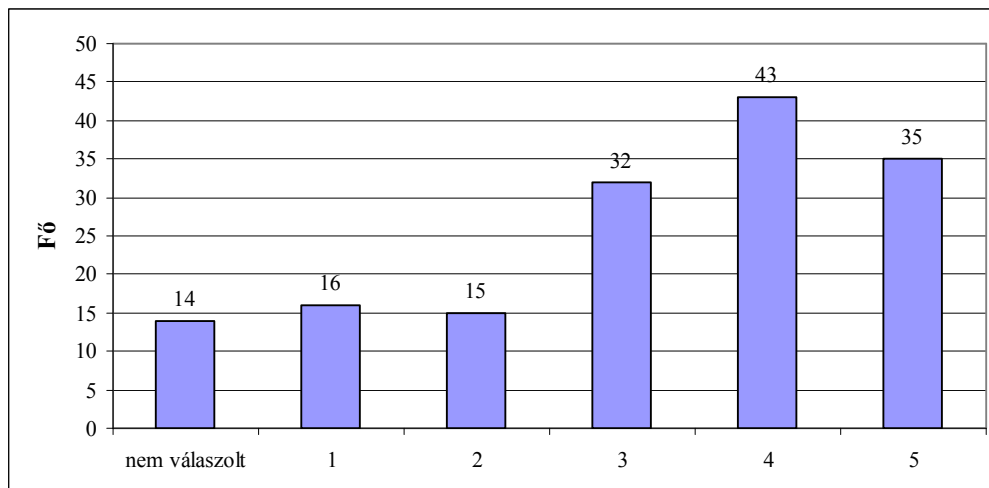
3. ábra A civil szervezetek ismertsége

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

A legtöbben (59 fő) a Citerazenekar és Népdalkört tudták megnevezni, ezt követte a Baksi Poén Színtársulat, a Néptánc Egyesületek, a Mozgáskorlátozottak Egyesülete, valamint a Baksi Kulturális Egyesület. 39 fő ismerte a Nyugdíjas Klubot, 33 fő pedig a Baks Községi Sport Egyesületet. 29-en említették meg a Baksért Hagyományőrző és Szabadidős Egyesületet, 27-en a Horgászegyesületet és mindössze 20-an a Baksi Bűnmegelőzési és Vagyonvédelmi Egyesületet. (3. ábra)

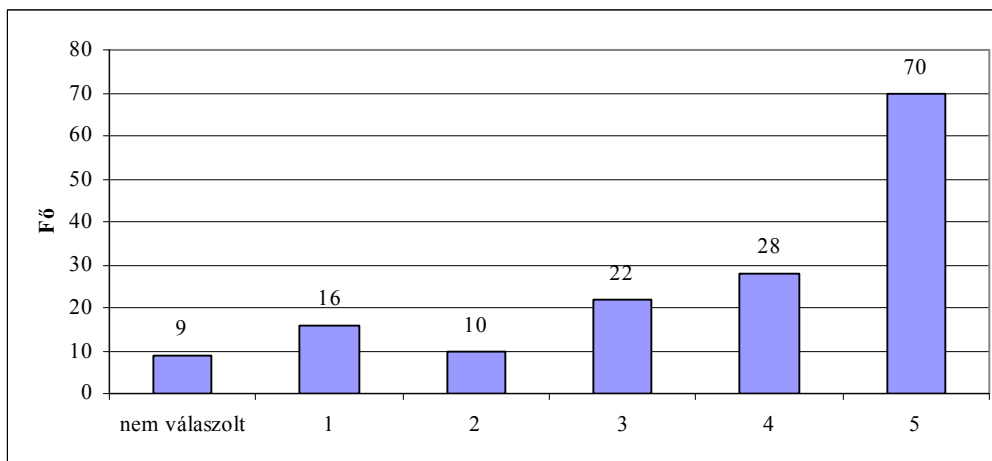
4. ábra A hagyományőrzés értékelése

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

5. ábra A Faluház fontosságának értékelése

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

Egy kistelepülés életében nagyon fontos szerepet játszanak a hagyományok és ezen hagyományok őrzése. Bakson ezzel a céllal több civil szervezet is működik. A kérdőív kitöltői közül 35 fő minősítette nagyon jónak a munkájukat, míg 43 fő jó minősítést adott. A

hagyományőrzést 32 fő találta átlagosnak Bakson és 31 fő értékelte az átlagosnál rosszabbra a hagyományok ápolását (4. ábra)

A civil szervezetek központi helye a baksi Faluház. A rendszeres összejövetelek, az alkalmi próbák, megbeszélések helye mellett a Faluház ad otthont a Könyvtárnak és hetente kétszer a falugondnoki szolgálatnak is. A néptáncosok a nagyterem színpadán tartják próbáikat, míg a kisebb teremben különböző alkalmakból tartanak csoportos rendezvényeket. A sok feladat ellátásával a falusiak életének fontos helyszíne lett a Faluház. Ezt mutatja a kérdőív eredménye is, hiszen 70 válaszadó találta úgy, hogy nagyon fontos közösségi hely, 28-an fontos, míg 22-en átlagos szerepet tulajdonítottak neki. A kitöltők mindössze 17%-a szerint elhanyagolható az intézmény szerepe a település életében (5. ábra)

A civil szervezetekről összességében elmondható, hogy szervezett körülmények között működnek Bakson. A tíz működő civil szervezet a társadalom különböző részeinek igényét igyekszik lefedni és véleményem szerint ez a törekvés teljesül is. Ez erősödött meg bennem a helyiekkel folytatott beszélgetéseim során is. Az is igaz, hogy a megalakult csoportosulások mögött aktív részvétel van. Egyetlen egyesület esetében nem volt egyértelmű ez: a Baksért Hagyományőrző és Szabadidős Egyesülettel kapcsolatban.

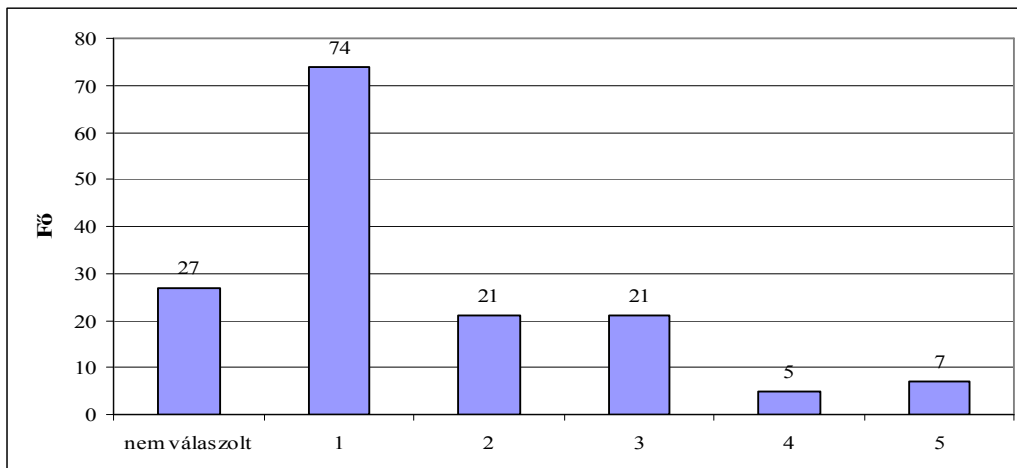
A szűkös önkormányzati forrásoknak köszönhetően várhatóan a civil szervezetek működése is egyre nehezebb lesz. A tagsági díjak, az esetleges pályázatok és egy racionális vezetői szemlélet mellett azonban továbbra is működhetnek, lefedve ezzel a társadalom azon igényeit, melyet az önkormányzat nem tud vagy nem akar megvalósítani. Működésük, fenntartásuk mindenképp kívánatos, hisz a közösségépítéshez ezek mindenképp hozzájárulnak.

Következtetésem

A települések életképességét, versenyképességét nem csupán a gazdasági potenciáljukra lehet visszavezetni. A társadalmi potenciál is meghatározó elem. A társadalmi potenciál összetett fogalom, mivel munkaerőpiaci, ellátórendszerbeli, közösségi értelmezése egyaránt fontos. Míg azonban az előbbi vonatkozásokra általában hangsúly kerül a helyi fejlesztési programokban, addig ez utóbbi, a közösségi értelmezés nem kap mindig kellő figyelmet. (Nagyné Molnár M. 2011) A közösségek erősítése tehát mindenképp fontos cél. Ez legkönnyebben közös programok szervezésével érhető el, melyek során a szórakozás, kikapcsolódás mellett az embereknek alkalmuk nyílik jobban megismerni egymást, és a közös élményeknek köszönhetően nő az összetartozás a lakosok között.

De vajon van-e megfelelő szórakozási lehetőség helyben? Erre vonatkozóan is volt kérdés a kérdőívünkben. A 6. ábrán látható, hogy jelenleg a helyiek nagyon rossz véleménnyel vannak a baksi szórakozási lehetőségekről. A válaszadók 58%-a elégtelen minősítést adott erre a kérdésre és csak 12 fő találta az átlagosnál jobbnak a helyi lehetőségeket. A rendszeres szórakozási lehetőségek hiányában a helyieknek két lehetősége van, vagy a közeli települések által kínált lehetőségek közül válogatnak (7. ábra), vagy a helyi szervezetek által rendezett, alkalmi programokon vesznek részt. Ez utóbbi tekinthető igazán közösségépítő hatásúnak, bár rendkívül nagy energiával valósítható csak meg.

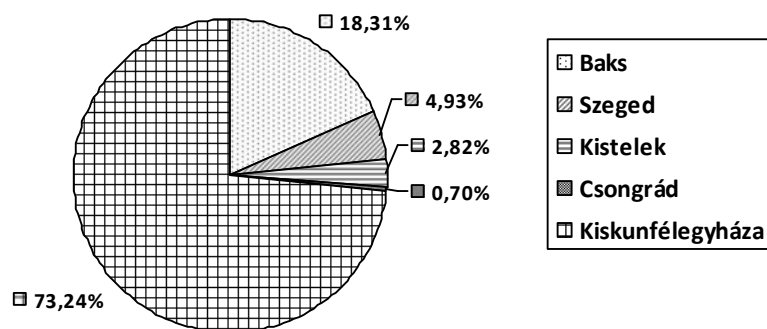
6. ábra A szórakozási lehetőségek értékelése

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

7. ábra: A lakosság szórakozási célpontjai

Forrás: A kérdőív adatai alapján szerkesztette Murinkó B. 2011.

Egyházi közösségek

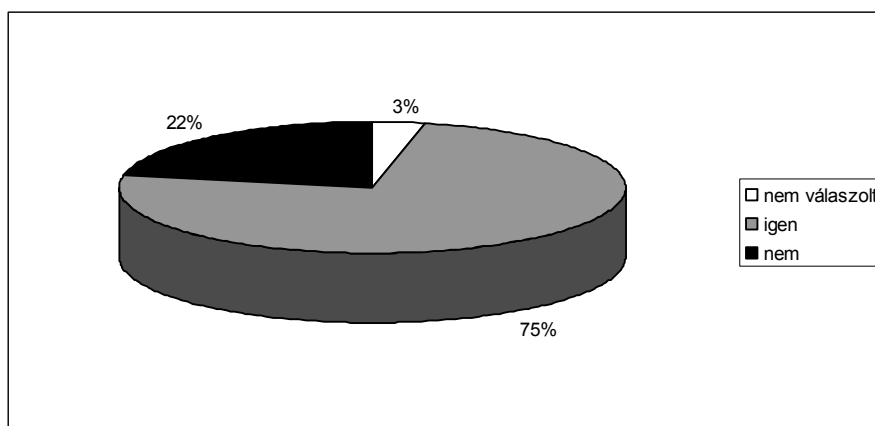
A második világháború után drasztikusan csökkent a magukat vallásosnak tartók száma Magyarországon. Ez a tendencia a nyolcvanas évekig folytatódott, amikor is lassú ütemben, de újra elkezdett gyarapodni a számuk. A rendszerváltás után nagymértékben változott a vallásosság összetétele is. A strukturális változás következtében egyaránt csökkent a nem hívők és a vallásukat rendszeresen gyakorlók aránya, valamint nőtt a maguk módján vallásosak részaránya, akik saját bevallásuk szerint hisznek valamilyen felsőbbrendű „Irányító” létezésében, de semelyik egyház tanait sem érzik ehhez megfelelőnek. Mindez azt mutatja, hogy bár csökkent a hagyományos értelemben vett vallásosság iránti igény, ugyanakkor egyre több emberben jelentkezik valamiféle hiányérzet a transzcendencia iránt. A vallásosság, az adott vallás alapvető tételei azonban nagymértékben meghatározzák az egyén gondolatvilágát, értékrendjét és ezeken keresztül cselekedeteit, pszichológiai- és egészségi állapotát is. (Székely 2008)

Vallásosság Bakson

A vallásosság meghatározása több szempontból is nehéz feladat, mert vizsgálhatjuk e fogalom alatt az alapvető vallási hovatartozást, vagy a vallásgyakorlást, melynek egyik indikátora lehet például a templomba járás, vagy azt, hogy adott egyén mekkora szerepet vállal egy vallási közösség életében, vagy az egyénnek a transzcendens világhoz fűződő viszonyát. Ha a fogalmi lehatárolást még sikeresnek is mondhatjuk, újabb nehézséget okozhat, hogy az emberek többségét érzékenyen érinti, ha ebben a témában kérdezik. A vallás(ok)ról mindenkinek van véleménye, mely sokszor az (részben) alaptalan információk hatására pontatlan képet ad, de az előítéletek mellett az ilyen jellegű kérdésekre adott válaszokat gyakran olyan egyéb benyomások határozzák meg, mint például a kérdező személye, a pillanatnyi benyomások, indulatok vagy félelmek. Hazánkban ezeket még tovább nehezítik a szocialista rendszerben szerzett emlékek, melyek a mai napig kihatnak az emberek egy részének gondolkodására (Székely, 2008).

Az általános magyarországi tendenciák mellett az a tény is nehezítette a vallásosság vizsgálatát Bakson, hogy még a múlttal rendelkező katolikus egyháznak sincs meg igazán a mély gyökere helyben, mely élővé tudná tenni a hitéletet. Noha temploma és egyben legnagyobb közösség-szervező hagyománya Bakson mégis ennek a felekezetnek van; fontos kiemelni, hogy a faluban „rendezett” szertartásokkal működő kereteket ez a történelmi egyház is csak a templomszentelés óta (2010) mondhat magáénak. A római katolikus egyház mellett a kérdőív kitöltői által adott válaszokban még két gyülekezet jelent meg: a Hit Gyülekezete és a Jehova Tanúi. Ugyan a kérdőíves felmérésünkben nem találoztunk egyéb csoporttal, de a faluban megtudtuk, hogy van még egy szakrális közösség: heti rendszerességgel tart összejöveteleket a Krisztus Szeretete Egyház, amely kézzrátétellel történő gyógyításáról ismert a helyiek között. A kérdőívre adott válaszok alapján mindezzel együtt elmondható, hogy a baksiaiak fontosnak tartják a vallási közösségeket (8. ábra).

8. ábra A vallási közösségek fontosságának megítélése

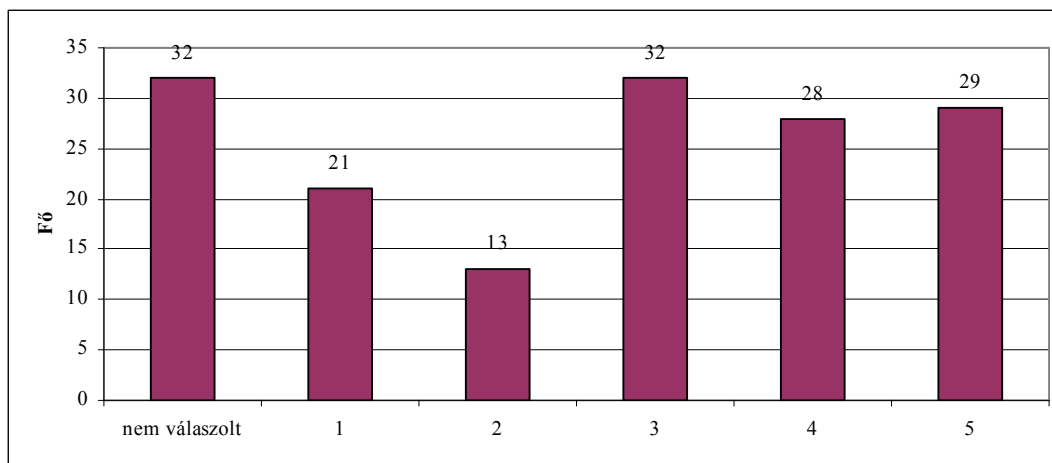

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

A gyülekezeti életet összességében az átlagosnál jobbra értékelték a válaszadók (9. ábra). A hitélet vizsgálata során arra is kíváncsi voltam, hogy a válaszadóink milyen vallásgyakorlással rendelkeznek. A kérdőívet kitöltő 155 baksiai lakos közül 82 válaszadó egyetlen egyházi közösséghez tartozónak sem vallotta magát, hárman pedig nem válaszoltak erre a kérdésre. A fennmaradó 70 emberből négy fő nem nevezte meg a közösségét, két-két fő a Hit

Gyülekezetéhez, illetve Jehova Tanúihoz tartozónak, míg 62 fő római katolikusnak vallotta magát. A vallásgyakorlását 66 válaszadó ítélte rendszeresnek, de ebből csak 53 fő válaszolta azt korábban, hogy valamely gyülekezethez tartozna. Mindezekkel együtt úgy tűnik, Bakson is jellemző a „maguk módján” vallásosak jelenléte. A gyülekezethez tartozók összességében közösségüket általában elég jónak minősítették. (9. ábra)

9. ábra A gyülekezeti élet értékelése

Forrás: A kérdőív adatai alapján saját szerkesztés, 2011.

(Jelmagyarázat: 1,2, 3, 4, 5 fokozat jelentése. 1: legrosszabb osztályzat, 5: legjobb osztályzat.)

A történelmi egyházak közül Bakson tehát a római katolikus egyház hívei élnek a legnagyobb számban. Bakson azonban nincs önálló plébánia: Pusztaszer és Dóc mellett az Ópusztaszeri Plébániához tartozik. Önálló templommal is csak 2010 óta rendelkezik a falu. Ezt megelőzően a település közepén található imaházban tartották az istentiszteleteket. A templomépítés első lépéseit már az előző polgármester, Balogh Lajosné megkezdte, de sajnos abban a ciklusban csak az előzetes munkálatokat sikerült elvégezni. Az Egyházmegye új püspökének, Kiss-Rigó Lászlónak beiktatása után felgyorsultak az egyházmegye fejlesztései. Az új vezetés új tervek készítésével, de most már 100%-os egyházi finanszírozásból felépíttette a Germán Géza által tervezett épületet. A hívek felajánlása mellett megyei segítséggel készültek el a harangok és az üvegablakok, így 2010. július 31-én Jézus Szíve tiszteletére felszentelték a templomot.

A 2011-ben végzett felmérésünk során úgy tűnt számunkra, hogy Baks bármennyire is hagyományosan katolikus falu, valójában a jelenlegi formájában nagyon fiatal a gyülekezeti élete. A megelőző plébánosok faluban betöltött munkássága nem igazán teremtett szervezett, katolikus hitéletű faluközösséget. Az előző időszak katolikus hitéleti gyakorlata tulajdonképpen a szokásos katolikus hitgyakorlat hagyományos formai és tartalmi rendjétől is eltért. Talán ez is oka lehet, hogy például jelenleg sincs sem Rózsafüzér Társulat, sem litánia a faluban.

A 2010-ben érkező új plébánosnak, Antal Imre atyának a kezdeti időkből nagy nehézséget okozott, hogy az alapoknál kellett kezdenie az „építkezést”. Úgy tűnik azonban, hogy elindult valamiféle fejlődés. Hittan-tanulásra óvodás és általános iskolás korban is van lehetőség a településen, jelenleg összesen közel 60 gyermek kap vallásos oktatást, melynek körét tovább bővítheti majd, hogy 2011. szeptember 1-től az általános iskola fenntartását átvette az

Egyházmegye. Négy megye önkormányzatainak megkeresésre a 2011-es tanévtől 14 intézmény működését biztosítja a Szeged Csanádi Egyházmegye.

A fiatalok helyi katolikus hitéletéhez hozzátartozik, hogy a hitoktatás mellett évente kétszer ifjúsági napot tartanak, helyet biztosítanak az óvodásoknak a karácsonyi műsor előadására valamint nyári tábort is szerveznek. Így próbálják erősíteni a közösséget, és segíteni a hitéletben való elmélyülést. Általános, hogy az egyház különösen nagy figyelmet fordít a fiatalabb korosztályokra. Talán rajtuk keresztül el lehet majd jutni a felnőtt korosztályokhoz, azokhoz, akik jelenleg távol maradnak a gyülekezettől.

Tapasztalataink szerint Baks hitéletében a többi gyülekezetnek jóval kisebb a jelentősége. Érdekes tapasztalat volt ugyanakkor, hogy olyan hitgyakorlat is létezik, mely nem csupán egyetlen gyülekezethez kötődik. Vannak olyan magukat katolikusként jegyző személyek, akik katolikus közösségük mellett például a Krisztus Szeretete Egyház heti rendszerességgel megtartott összejövetelein is részt vesznek.

Következtetésem

Tapasztalataim szerint a településen megtalálható vallási közösségek napjainkban még formálódóban vannak. Különösen szembetűnő, hogy jelenleg nem teljesen letisztult a felekezetekhez és gyülekezetekhez tartozás. Véleményem szerint szükség lehet egy „új evangelizációra”, melyben Imre atyának és segítőinek nagy szerepe lesz. Az ifjúsági- és felnőtt korosztályok helyét meg kell találni a hitéletben. Valószínűleg nem mindenkinek a katolikus hitre való megtérés lesz az útja, de rendkívül fontos lenne, hogy egy letisztult, biztos lelki alapokon nyugvó felekezet- és gyülekezet-közösség jöjjön létre a faluban. Ez tudná jól szolgálni a közösségi életet.

Összegzés

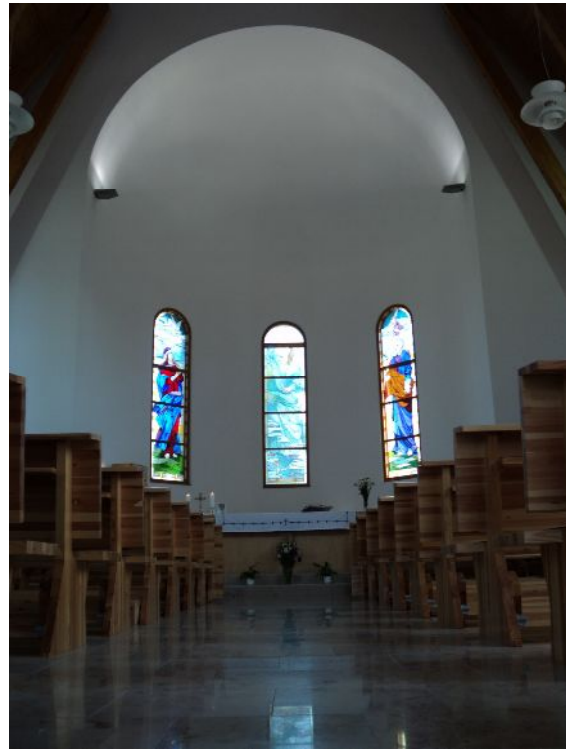
Az egyén teljesebb életet él, ha van olyan közösség, amihez tartozhat és ez hosszútávon mind a mentális, mind pedig a fizikai egészségére kihat. A „*valahova tartozás*”-élményét a legkülönbözőbb közösségformákban lehet megélni. Természetesen azok a közösségek az igazán fontosak a helyi társadalomban, melyek közösségi értéket is teremtenek. Bakson a civil szervezetek alkotta közösségek jelenleg jól működnek, a meglévő igényekre alapozva alakultak meg és működnek, de a forráshiány következtében működése csak kevésnek biztosított a jövőben is.

Az egyházi közösségeknek már a jelenlegi működése sem zökkenőmentes. A hitélet sokszereplős, a helyi társadalom hitgyakorlata nem gyökerezik túl mélyen. A római katolikus egyház a legfontosabb közösségszervező, de itt is leginkább a fiatalabbakat sikerült megcélolni, lévén az egyházmegye iskolafenntartóvá vált Bakson is. Fontos lenne, hogy a későbbiekben egy letisztult, minden generációt megszólítani tudó felekezet-és gyülekezet-közösség jöjjön létre a faluban.

Felhasznált irodalom

Székely A. (2008): A vallásosság alakulása Magyarországon 1995-2006 között. A vallásosság összefüggései a gyermekszámmal. Vallásosság és lelki-egészségi állapot. In Kopp Mária (szerk.): Magyar lelkiállapot 2008, Semmelweis Kiadó, Budapest, 373-381. o.

- Berezkei T. (2008): Evolúciós pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest
- Perczel Gy. (szerk.) (1996): Magyarország társadalmi- gazdasági földrajza, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 189-219.o.
- Márczis M. (1999): „Az élet él és élni akar”. In Pócs Gyula (szerk.): Vidékfejlesztés, vidékpolitika, Agroinform Kiadóház, Budapest, 231-244.o.
- Nagné Molnár M. (2011): A területi egyenlőtlenségek főbb összefüggései 200-250 pp. In: Regionális gazdaságtan (szerk.: Káposzta József) ISBN 978-615-5224-10-2

BAKS MENTÁLIS TÉRKÉPE

Kistamás Tünde egyetemi hallgató (SZIE-GTK-GVAM)- Molnár Melinda egyetemi docens (SZIE- GTK-RGVI)

Bevezetés

Azt, hogy mi a távoli és mi a közeli, mi a sajátunk és mi az idegen, az szubjektív kérdés. Előzetes tapasztalatok, motivációk képességek függvénye. A mindennap bejárt távok rövidebbnek tűnnek, a ritkán látott helyek távolinak gondoljuk. Saját környezetünket barátságosnak véljük, más településeket, településrészeket idegennek vagy egyenesen rossz környezetnek tartunk. (Down és Stea 1973.)

Az egyén tehát szubjektív képet alkot a térről. Az egyes emberek ugyanabból a konkrét térből nem csak mást és máshogy érzékelnek, hanem különbözően értelmezik, értékelik is a teret. (Nemes Nagy 1998) *„A térkutatás szempontjából a mentális térszerkezet-vizsgálatok jelentősége egyrészt abban van, hogy azáltal, hogy rámutatnak a valóság és a mentális leképződés közötti különbségekre, árnyaltabb képet adnak a településen belüli térszerveződésről. Másrészt a mentális vizsgálatok azért is hasznosak, mert az egyéni véleményekből kialakítható csoportvélemények alapjául szolgálhatnak egy-egy lokális közösség gondolkodásának jobb megismeréséhez. Az ilyen típusú vizsgálatok éppen ezért nagyban hozzájárulnak egy település, térség területi és közösségfejlesztéséhez.”* (Molnár M. 2009.33.pp.)

Anyag és módszer

2011 júniusában Bakson összesen 155 kérdőívet töltöttünk ki (többek között) azzal a céllal, hogy megrajzolhassuk a falu mentális térképét. A kérdőíves felmérés a falu lakosaihoz szólt azzal a céllal, hogy egy szisztematikus mintavétellel előállított megkérdezett csoport vizsgálatán keresztül képet kapjunk a lakosok társadalmi helyzetéről, megélhetési adottságairól, valamint hogy megtudjuk, hogy saját községükről hogyan gondolkodnak, vélekednek. A szisztematikus mintavétel azt jelentette, hogy a kérdőívek kitöltésénél a legfontosabb szempont az volt, hogy mindhárom településrészen (Mária-telep, Szőlő, Major) lakosság-arányosan legyen kitöltött kérdőív. A kérdőív háztartásokra vonatkozott.

A kiindulópontunk a mentális térképezés általános tapasztalatai alapján arra épült, hogy bennünk, a minket körülvevő világgal kapcsolatban egy esszenciális tartalom, gondolati és érzelmi sűrítmény társul. Ez a tény legalább annyira meghatározza egy település közösségi rendszerét, mint amennyire az objektív tények. E tanulmány a kérdőívnek azon részével foglalkozik, mely a „fejekben” leképződő teret kutatta.

Baks, avagy Szőlő, Major, Máriatelep

A tér nem csupán tárgyiasult létesítmények, dolgok halmaza. Éppen ezért megismerése sem csak ezeken keresztül valósulhat meg. Azaz nem egyszerűen az objektív tartalmak, hanem a térhez kötődő szubjektív vélemények, tapasztalatok is téralakító tényezők. Az objektív

tényezőellátottság felmérése természetesen irányadó a tér értékének elemzésében, ugyanakkor az is igaz, hogy ezt a képet a különböző társadalmi csoportok értékítéletén keresztül árnyalni tudjuk. Árnyalni, hiszen általuk az objektív végeredményhez képest különböző tér-érték minősítéshez juthatunk.

A mentális tér vizsgálata különösen célravezető olyan lokális közösségekben, ahol jól tapintható, definitív a társadalom, vagy a tér esetleg mindkettő heterogén struktúra. Az összetett társadalmi struktúrák mentális térképezésének lényege, hogy az objektív teret a társadalmi vélemények mentén árnyaljuk. A heterogén települési tér mentális térképezése során egy a különböző településrészeket jól reprezentáló társadalmi véleményezéssel keressük a heterogén struktúra mentálisan leképeződő tulajdonságait.

Különösen izgalmas ez a kutatás olyan esetekben, amikor egy közigazgatás alá tartozó település önálló névvel illetett részekre tagolódik, azaz saját identitás-nyomokat mutató részekből áll; ráadásul az egyes településrészek társadalmi összetétele sem azonos. Baks ilyen település. A három 3 településrész neve: Baksi Major, Baksi Szőlő, Mária telep. A megkérdezett 155 háztartásban megszólalók túlnyomó hányada érzékeli a településrészek közötti különbségeket. Igaz, a válaszadók között 38-an nem találtak különbséget a településrészek között (24%), és volt 8 olyan válaszadó (5%) is, akik ugyan határozottan elismerték a különbség létét a településrészek között, de nem tudták a válaszukat indokolni, kifejteni.

A falu központi elhelyezkedésű része, *Szőlő* képezi a település „centrumát”. Funkcionális értelemben is. Itt található lényegében minden intézmény, és a szolgáltató szektor is itt épült ki a legjobban. Itt találhatóak a fontosabb intézmények, létesítmények: általános iskola, faluház, polgármesteri hivatal, piactér, központi buszmegálló, templom, több vegyesbolt, vendéglő, fagyizó. Ez tekinthető tehát a falubeliek térpálya-csomópontjának. Ez azt jelenti, hogy a baksiak zöme ezen a falurészen függetlenül attól, hogy egyébként hol is él, lényegében nap mint nap megfordul. E településrész szerepköréből adódik, hogy itt látható a legnagyobb változás, fejlődés is. Ilyen például a játszótér kialakítása, a park és parkoló létrehozása, az általános iskola felújítása, a templom felépítése. A falu másik két településrésze minden téren elmarad a központtól. *Máriatelep* térben is jelentősen elkülönül. Lemaradását a központtól a szolgáltató szektor majdnem teljes hiánya, az infrastrukturális hiányosságok (például tömegközlekedés, belvízelvezető csatornarendszer, járdák hiánya) is jól jelzik. Elkülönülését tovább erősíti a cigány kisebbség erre a területre történő koncentrálódása. A községben élő kisebbség jelenlegi létszámának mintegy 95 %-a itt él. Ez a településrész döntően cigánycsaládok otthonainak ad helyet. A *majori településrész* jobb helyzetben van mint *Máriatelep*. A faluközponthoz, valamint az átmenő forgalomhoz való közelsége csökkentti az elkülönülés érzetét. Major településrészen található a magánkézen lévő benzinkút, a temető, és egy helyközi buszmegálló. (Mihály Zs. 2010)

A mentális térképezés eredményei

E háromszatú település vizsgálatában a kérdés számunkra tehát az volt, hogy vajon e háromszatúság jelent-e mentális elkülönülést is. Ennek a kérdésnek a megválaszolására kérdőívünk segítségével föltérképeztük az egyes falurészekben a „saját” falurészeiről és a többitől kialakult véleményeket. A kérdőívben az erre vonatkozó kérdés így hangzott: „*Ön szerint van-e különbség a falu egyes településrészei között? Ha igen, mi a különbség?*” E kérdés tette számunkra lehetővé tehát, hogy megfogalmazzuk: elhatárolják-e a baksi emberek bármilyen módon a falu egyes részeit. Az alábbiakban a kérdőívek alapján nyert

eredményeinket szövegesen és táblázatosan összegezzük. Az értékelés során fontosnak tartottuk elkülöníteni a „saját”, tehát az adott helyen élők magukról megfogalmazott véleményét a más falurészen élők adott településrészről megfogalmazott véleményétől, mely éppen ezért külön oszlopokban jelenik meg.

1. táblázat: Vélemények Szőlőről

Amit a Szőlőben élők gondolnak a Szőlőről	Amit a Majorban élők gondolnak a Szőlőről	Amit a Máriatelepen élők gondolnak a Szőlőről
Tényezőellátottság-alapú értékelés		
Centrum, központi rész Központi fekvésű Legfejlettebb A középületek itt vannak Haldokló településrész Sok eladó ház Itt hamarabb voltak utak, csatornák Rendezett Több szolgáltatás van, ide tömörül minden Közel van minden Csendes Itt jobb lakni	Szolgáltatások ide tömörülnek Rendezett faluközpont Fejlett	Szebb házak vannak itt Van játszótér Gyógyszertár van itt Boltok többsége itt van Intézmények Önkormányzattól többlettámogatás kap Sokkal fejlettebb Szép Ellentéte Máriatelepnek Központ Karbon tartják Több munkalehetőség van Csak itt van központi, nagy buszmegálló Elhanyagolt, csupán két utca van ápolva Üresek a házak
Társadalmi vonatkozású értékelés		
Barátságos, segítőkész emberek Milliomos-negyed Középosztálybeliek itt laknak Előregedő Öregek laknak Csóró magyarok	Vegyes lakosság	Jobban élnek itt az emberek

Forrás: A 2011-ben végzett kérdőíves felmérés alapján készült

A *Szőlőről* kialakult kép a falurészen élők, és a máshol élők véleményeiben rendkívüli mértékben hasonlatos. (1. táblázat) A különbségeket inkább csak a társadalmi vonatkozású megállapításokban láthatjuk. A Szőlőben élők saját közösségüket jóval árnyaltabban látják. Az összbenyomás *Szőlő* értékelésében azonban egyértelműen *pozitív*. Ugyanakkor e településrész pozitív értékeiben a hangsúlyt máshol találjuk a szőlőbeli és máriatelepi adatközlők esetében. A máriatelepiek olyan vonásokat is fontosnak érznek Szőlő értékei között, melyek nem is kerültek elő a szőlőbeli válaszadók esetében. Vélhetően a máriatelepiek azokat a vonásokat emelték ki, amik náluk valamilyen szempontból hiányoznak. Ugyanakkor az adatközlők egy része megfogalmazta, hogy ugyan centrum-helyzetre determinált ez a falurész, de számos problémával is küzd: kiöregedett, elhagyatott házak, utcarészek is jellemzik.

2. táblázat: Vélemények Majorról

Amit a Majorban élők gondolnak a Majorról	Amit a Szőlőben élők gondolnak a Majorról	Amit a Máriatelepen élők gondolnak a Majorról
Tényezőellátottság-alapú értékelés		
Központ közelsége Nyugodt környék Tiszta, rendes Kertfalu	Mezőgazdaság Nincs itt semmi Elhanyagolt Kevésbé fejlesztik, mint Szőlőt Hátrányos helyzetben van Faluszél Semleges (nem tud róla sokat mondani) Uradalmi rész	Szebb, jobb, fejlettebb Anyagilag összetartó közösség Jó közbiztonság
Társadalmi vonatkozású értékelés		
Összetartó Nyugodt, békés kisebbség Jó emberek laknak itt	Rendes emberek laknak itt Középosztálybeliek, jó módúak laknak itt Itt másabbak az emberek Sokan nem beszélnek egymással Kiöregedő	Összetartóak Nem cigányok lakta rész

Forrás: A 2011-ben végzett kérdőíves felmérés alapján készült

A 2. táblázat mutatja a véleményeket *Majorról*. Itt szükséges azonban megjegyezni, hogy Major különállóságát számos esetben nem tudták a válaszadóink értelmezni. Természetesen a nem Majorban élők között állt elő ez a helyzet. Ilyen esetekben olyan mondatok is elhangoztak, hogy „*Egyforma, olyan mint Szőlő.*” A véleményeket adók között az is jól látszik, hogy Majort másként ítéli meg a saját, és a máriatelepi közösség, mint a vele szomszédos Szőlő. A Majorban élők a saját világukat pozitív értéktartalommal töltötték meg. Ugyancsak pozitív az értékítélete Majorról általában a máriatelepieknek is. Vélhetően ennek az lehet az oka, hogy véleményük formálásában Majort a saját településrészük körülményeihez viszonyították. A Szőlőben lakók is nyilván a saját világukból indultak ki, éppen ezért ők a hátrányokra helyezték a hangsúlyt Major megítélésében. Érzékeltették, hogy ugyan közel van a központhoz, mégis a falu szélének, egy kicsit talán kívülálló településrésznek gondolták a megkérdezettek. Major megítélése tehát kissé *ellentmondásosnak bizonyult*.

Máriatelep megítélését a 3. táblázat foglalja össze. Ennek a településrésznek a megítélése a Máriatelepen élők és a máshol élők esetében eléggé egybe cseng: kritikus. A „kívül élők” számára ez a falurész alapvetően a „problémás” baksi élet helyeként jelenik meg, de döntően ugyanez mutatkozik meg a Máriatelepen élők véleményében is. A külső véleményekben az is feltűnő volt, hogy a negatív véleményt sokszor nem a közvetlen tapasztalás formálta: a megkérdezettek zöme nem járt a Telepen, vagy csak nagyon régen. A társadalmi vonatkozású értékítéletben fontos kiemelni, hogy a máriatelepi emberek is árnyaltan látják saját közösségüket. Ugyan elhangzott az is, hogy összetartás van ezen a falurészen, de legalább ennyire markánsan jelent meg a véleményekben ennek éppen az ellenkezője is. Erre azért fontos rámutatni, mert a szegénységből és elhanyagolt környezetből nem kellene szükségszerűen ellentmondásos, szakadozott társadalomnak születnie. Egyes vélemények szerint ez nem is volt mindig így. A telepen hosszú évszázados konfliktusmentes cigány-magyar együttélés volt jellemző. Az érintettekkel való beszélgetésből az is kiderült, hogy a

konfliktusosság azóta van jelen az itt élő közösségben, amióta „idegenből” (nem Baksról) ezeket a hagyományosan működő közösségi normákat nem ismerő új családok jelentek meg.

3. táblázat: vélemények Máriatelepről

Amit a Máriatelepen élők gondolnak a Máriatelepről	Amit a Szőlőben élők gondolnak a Máriatelepről	Amit a Majorban élők gondolnak a Máriatelepről
Tényezőellátottság-alapú értékelés		
A legfejletlenebb Hiányoznak a parkok Elhanyagolt Hátránnyal indulnak a segélyért Nincs játszótér A bolt hiányos és drága Nincs szórakozási lehetőség Nem újítják fel a házakat A legmostohább Nincs kiépülve Különálló rész Az önkormányzat nem látja el a közfeladatokat: árok hiánya, a havat nem kotorják Búza Zsolt (polgármester) óta fejlődik kicsit ez a rész Aszfalt hiánya Lassan fejlődik Régen ez nem volt csúf, ezt nem nézték le	Külön áll a többi résztől Sokat fejlődött, jobban, mint szőlő Kerttel nem foglalkoznak Elmaradott, szegény településrész Messze van a központtól Kevésbé foglalkoznak vele Faluvég Elhanyagolt Rossz infrastruktúra Szemétszállítás szinte megoldatlan Sok új ház épül itt Le van pusztulva Kevés a bolt Sokkal szemetesebb A leghátrányosabb rész, a cigányok miatt Egyre fejlettebb Nagyon kietlen, messze van a központtól Nem lakna ott szívesen	
Társadalmi vonatkozású értékelés		
Elnyomott emberek élnek itt Összetartanak Fiatalokat kellene jobban támogatni Cigányok laknak itt El van különítve Nem segítik az embereket, az önkormányzat nem segít A cigány kisebbség van túlsúlyban Túlszűfolt Nincs magánszféra A gyerekek el vannak hanyagolva (nincs játszótér, játékok) Kihalt, nincs élet (egy fiatal véleménye) Megszűnik a civilizáció El van nyomva Kiközösítik Nem törődnek az emberekkel Etnikum Kisebbség, gazdagság Összetartóak az emberek Itt nincs különbség magyar és cigány között, jól elvannak egymás mellett	Csak önmagukat foglalkoznak Szegénység Sok a cigány, de jól megvannak egymással Közvetlenek, összetartanak az emberek (jól ismeri a telep lakóit) Rezervátum Kisebbség Gazdagabb (építőipari vállalkozó véleménye) A szegénység a település ezen részére koncentrálódik Kisebbség itt jobban él Hátrányosabb helyzetben van A romák itt élnek, emiatt külön áll a településtől Nagyon összetartóak Cigány negyed Cigánypénzesek Már gazdagabb, mint a központ Sok a lopás az egész településen Sok a lopás, félnek az emberek Cigánytelep	Kisebbség Elmaradottabb a műveltség tekintetében Legszegényebb, mélyszegénység jellemzi Itt mindenki ismer mindenkit. A baksi cigányokkal nincsen baj A magyar-cigány kapcsolat feszültségét felülről szítják Régen nem cigányok laktak itt Félelmetes és cigány Cigány, putri

Forrás: A 2011-ben végzett kérdőíves felmérés alapján készült

Tősgyökeresség- kötődés-vizsgálat

A térről kialakult érzetet magunkban, azaz a mentális tartalmakat nagyban befolyásolja a *lokális kötődés*. (Molnár M. 2010) Ennek feltérképezése a tősgyökeresség vizsgálatán keresztül történhet. Tapasztalataink szerint a megkérdezettek többsége születése óta Bakson lakik, vagy ideházasodott. A legtöbben a környező településekről költöztek Baksra. Ennek oka szinte minden esetben a házasság volt. Nyilván ezzel a ténnyel is összefügg, hogy az itt élők általában nem szívesen költöznének el innen. *Szőlő* esetében ennek legfőbb okaként az fogalmazható meg, hogy idős emberekről van szó, akik a mindennapi életet itt szokták meg. A válaszadók közül, akik elköltöznének, inkább aktív korcsoportok, akik szinte minden esetben a könnyebb megélhetés reményében mennének el a településről. A kérdőívből jól kiolvasható, hogy a legfőbb célhelynek Szegedet jelölték meg. Általában a *máriatelepi* megkérdezettjeink sem költöznének el. Okként leginkább az jelent meg, hogy megszokták itt az életet, minden ide köti őket. A válaszadók másik része elmenne. Egy részük nem a faluból, hanem csak Máriatelepről Szőlőbe. Akik a falun kívül gondolkodtak, azok célként Budapestet és környékét, Szegedet, Kisteleket, Soltvadkertet, meg nem nevezett dunántúli településeket, városias területeket, külföldet jelölték meg. *Major* településrész esetében a válaszadók 40%-a válaszolt úgy, hogy elköltözne innen. Legfőbb indok a munkalehetőség volt, valamint a szolgáltatások hiánya a településen. A legtöbb esetben Kisteleken, Sándorfalván, Csongrádon, Budapest és környékén, Szeged vonzáskörzetében képzelnék el életüket.

A tősgyökeresség-vizsgálatunk eredményeképp megfogalmazhatjuk, hogy a baksiai túlnyomó része „beágyazódott” a település társadalmába. Ez mindenképp fontos érték a társadalmi kohézió kialakítása szempontjából. Ugyanakkor a fiatal, agilis társadalmi csoportok, csak úgy mint máshol az országban, a helyi megélhetési lehetőségek, a kilátások beszűkülése miatt kilátásba helyezték a továbblépést, az elköltözést, ha a lehetőségek meglesznek rá. (Nagyné Molnár M. 2011)

A tértudat nyitottságának vizsgálata

Egy közösség mentális tértudatát jól jellemzi az is, hogy milyen tág világban gondolkodik. Kérdőívünkben külön vizsgáltuk, hogy a helyiek szerint melyik az a 3 település, amelyik legkedvezőbb helyzetben van és melyik az a 3 település, amelyik a leghátrányosabb helyzetű. E kérdés vizsgálatkor abból indultunk ki, hogy a *tértudat*, a körülöttünk levő világ érzékelése szintén fontos információt szolgáltat megérteni a belső társadalmi gondolati mechanizmusokat. Általában a zártság és a település társadalmának perifériakussága, valamint társadalmi mobilitásának lehetőségei összefüggnek. Kognitív kutatások mutattak rá arra is (Nagy I. 2006), hogy az elvándorlásban preferált helyek, és a mentálisan kedvezőnek ítélt helyek között is van összefüggés.

A kérdésfeltevésünkön szándékosan nem korlátoztuk az országon belül a választhatóságot, hiszen arra voltunk kíváncsiak, a helyiek milyen messzi távolságokban gondolkodnak egy ilyen kérdés megválaszolásakor. Tapasztalatunk szerint a megkérdezettek túlnyomó hányada számára, függetlenül attól, hogy a teret – melyben gondolkodva a kérdéseinkre választ vártunk – nem korlátoztuk; a válaszadók mégis alapvetően egy jól körülhatárolható viszonylag szűk földrajzi térben adtak választ a kérdésre. A *Máriatelepen* lakók szerint a 3 legkedvezőbb település: , Kistelek, Ópusztaszer, Sándorfalva. A *Szőlőben* lakók szerint a 3 legkedvezőbb település: Szeged, Kistelek, Ópusztaszer. A *Majorban* lakók szerint: Kistelek, Ópusztaszer, Sándorfalva. Megállapítható, hogy többségében egyforma véleménnyel voltak a

3 településrészben, és viszonylag szűk térben jelentek meg a pozitív tartalmakkal társított helyek.

A 3 leghátrányosabb helyzetben lévő településről elmondható, hogy mindhárom településrészben a megkérdezettek közt felmerült Baks neve is. A *Máriatelepen* lakók úgy gondolták, hogy a leghátrányosabb helyzetben Csanytelek, Baks, Tömörkény van. A *Szőlőben* lakók szerint: Baks, Csanytelek, Dóc, a *Majorban* élők esetében: Baks, Csanytelek, Tömörkény jelent meg negatív értéktartalmakkal. Tapasztalataink szerint tehát, függetlenül attól, hogy a kérdésfelvetésben nem volt feladat Baks megítélése, a válaszadók a kérdést egy-két kivételtől eltekintve egyértelműen Baksra vonatkoztatva értelmezték; azaz magától értetődően elhelyezték a hátrányos, vagy kedvező helyzetű települések csoportjában. A válaszadásban a pozitív és negatív megítélésre is volt tehát példa, de a többség hátrányosnak vélte faluját.

Összefoglalás

Vizsgálatunk rámutatott, hogy a falu egyes településrészei nem csupán nevükben különböznek el, hiszen a helyi közösség mentálisan is érzékeli az egyes részek különállóságát. Tapasztalataink szerint a faluban az egyértelműen, minden településrész által *pozitív megítélésű* helyszín, a jó tényezőellátottságú, intézményekkel leginkább ellátott belső rész: *Szőlő*. Ezzel szemben *Major* megítélése *ellentmondásos*. Major és *Máriatelep* lakói pozitívan, *Szőlő* lakói nem igazán pozitívan ítélték meg. *Máriatelep* szintén egyértelmű megítélésű: az ott élők, és a kívülállók is *negatívan* ítélték meg a helyzetét.

Fontos tapasztalatunk volt az is, hogy a falu lakóiban sok esetben nem a tényleges helyismeret formálta a véleményt a nem lakóhelyüket jelentő terekkel kapcsolatban, hanem a hallomás útján nyert információk. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a településrészek között nem csak földrajzi, fizikai, hanem mentális elhatárolódás is keletkezzék.

A településen élők mentális térletására az is jellemző, hogy a Baksot körülvevő világból is szűk teret érzékelnek, mely nyilvánvalóan összefügg a tősgyökerességgel, a lokális kötődéssel, és azzal is, hogy a helyi népesség eredendően immobil.

Felhasznált irodalom

- Downs, Roger M. és David Stea (1973): Térképek az elmében. Robert M. Downs és David Stea: Cognitive Maps and Spatial Behavior: Process and Products. In: Downs és Stea (szerk.): *Image and Environments*. Chicago: Aldine Publishing. (<http://mmap.integratio.ro/pdf/6mentmap.pdf> - 149. oldal, letöltési idő: 2011.10.05)
- Letenyei László(2006): Településkutatás. Budapest
- Mihály Zsófia Margit (2010): Egyek voltak mássá lettek Baks és Ópusztaszer összehasonlító fejlődéstörténeti elemzése. Gödöllő (TDK dolgozat)
- Molnár Melinda (2009): Bag mentális térképe 33-37. In: Acta Regionis Rurum 3., Gödöllő
- Molnár, Melinda (2010): Település- és térségmarketing egyetemi jegyzet Szent István Egyetem Gödöllő, p.73.
- Nagy Ilona (2006.): A mentális szegregáció értelmezése a Berettyóújfalvai kistérség településhálózatában. TDK dolgozat. Szeged

Nagné Molnár M. (2011): A területi egyenlőtlenségek főbb összefüggései 200-250 pp. In:
Regionális gazdaságtan (szerk.: Káposzta József) ISBN 978-615-5224-10-2
Nemes Nagy József (1998): A tér a társadalomtudományban , Budapest

BAKS PROBLÉMATÉRKÉPE

Molnár Melinda egyetemi docens (SZIE GTK RGVI)

Bevezetés

Minden település összetett társadalmi, gazdasági, táji struktúra, mely nyílt rendszerként működik: környezetével szerves kapcsolatban él. Ideális létezés nincs, legfőljebb csak egy-egy körülményhez adaptívabbak a helyi adottságok, míg máskor ennek éppen az ellenkezője teljesül. Természetesen az is fogas kérdés, hogy mi dönti el, hogy egy település mennyire adaptálódott jól a környezetéhez, a körülményeihez. Mi a siker, vagy sikertelenség oka? Ehhez az egyszerű kérdéshez azonban nincs egyszerű válasz. E tanulmány egyik kitűzött célja röviden összefoglalni, hogy milyen tényezők szükségesek általában egy település sikerességéhez. A másik kitűzött cél, hogy a falukutató tábor gyűjtése alapján a kérdőíves felmérés eredményei segítségével néhány szempontból a helyiek véleményén keresztül felvázoljuk a baksi társadalmi, gazdasági tér állapotát. Ez segít megrajzolni a problématerképet, mely tulajdonképp a település összetett rendszerének gyenge pontjait mutatja meg.

Anyag és módszer

Néhány fontos, a témához tartozó szakmai gondolat felvillantása után e tanulmány rögzíti a 2011 júniusában Bakson végzett felmérésünk eredményeit is. A felmérés 155 kérdőívre épült. (Ennyi értékelhető kérdőív gyűlt össze). A felmérésnél érvényesítettük azt az elvet, hogy mindhárom településrészről (Máriatelep, Szőlő, Major) lakosság-arányosan legyen kitöltött kérdőív, háztartásonként egy. E fejezet azon kérdésekre épül, melyben a település lakói egyrészt értékelték (osztályozták) a településüket megadott szempontok szerint, másrészt megadott megállapításokat a településükre vonatkoztatva egy skálán érvényesnek, vagy nem érvényesnek értékelték. Az elemzés során a három településrészen külön-külön végeztük el a vélemények összegzését, hogy az is kiderüljön, van-e eltérés a települést érintő kérdésekben Máriatelepen, Szőlőn, és Majorban.

Siker-tényezők

Mit jelent a siker a települések számára? Természetesen e kérdés sokféleképp értelmezhető. Megközelíthető *gazdasági, politikai, társadalmi* vonatkozásokban, de más irányból is; beszélhetünk sikerről az *individuum* (az egyén, vagy egyének) és a *közösség* szempontjából is. És bár mindegyik fontos lehet, a tapasztalatok azt mutatják, hogy hosszú távon eredményeket igazán azok a települések érhetnek el, amelyek sikere *széles társadalmi, gazdasági bázison* nyugszik.

Társadalmi faktorok

A települések sikerességének egyik fontos ismérve a *közösségi kohézió*. Ez számos formában megjelenhet: kollektív identitás-tudat, elköteleződés, felelősségvállalás, közös érték- és hagyományörzés stb. Ez a siker-faktor önmagában is értéket teremt, de áttételesen is rendkívül hasznos, hisz lehetővé teszi, hogy a helyi társadalom ne atomizálódjon, ne

hasadozzon szét. Erre mutat jó példát Balázs D. (2010) komlóscai falukutatása. Fontos társadalmi tényező a siker szempontjából a helyi *innovátor mag* jelenléte, mely a megújulásban, a fejlődésben, a továbblépésben érdekelt szereplőkből szerveződik. Ez a szűk mag lehet egy civil szervezet, lehet egy vállalkozói kör, de sok más egyéb is. Juhász E. tarjáni tapasztalatai (2000) ez utóbbit mintázzák. Csákberény esete (Böhm A. 2000) viszont a civil kezdeményezésű innovátor-mozgalomról szól. Akármilyen csoportok köré szerveződik is az innovátor mag, a közös vonás bennük az, hogy tevékenységüknek nem csupán a saját szűk körükön belül van hozadéka, hanem *a település egészének életében*. Az innovátor mag működése igazán akkor sikeres, ha szinkronban van *a hiteles, a közösség bizalmát élvező településvezetés* szándékaival. Az az ideális, ha a településvezetés tehát épít az innovátor magra (adott esetben ő maga is szerves része ennek), továbbá ha a közös tervezésben nem csak a belső koalíciók kiépítésére, vagy csak a településmenedzsmentre van figyelme, hanem arra is, hogy a község érdekeit szolgáló változásokat a helyi közösség egésze képes legyen befogadni, támogatni, de legalábbis elfogadni. Az igazán sikeres településeken a konszenzusok révén a tapasztalati tény az, hogy *az ellátórendszerek* is jól kiépültek, vagy legalábbis biztosított a hozzáférésük, ami a közösség megelégedettségét szolgálja. Ez mutatkozik meg Hollókő példájában is (Molnár M. 2011)

Gazdasági faktorok

A települések sikeressége azon is múlik, hogy milyenek a gazdasági szempontból hasznosítható adottságai, ezeket miként sikerül feltérképezni, olyan fejlesztési programok alapjává tenni, melyek *realisan* kivitelezhetők, és épp úgy szolgálják a helyiek megélhetését, mint ahogyan például a helyi vállalkozók, az önkormányzatok bevételét is. Valójában ma már *nem elég, ha* a település gazdasági alapjai egyszerűen csak *a helyi adottságokhoz illeszkednek*. Ha nincs kidolgozva a „területi termék”, ha nincs „piaca” a helyi értékeknek (akár mezőgazdasági, akár a turizmushoz kapcsolódó elképzelésekről van is szó, vagy más egyébről), ha nincs jól megragadott piaci szegmens (profil, célcsoport), amely a keresletet megteremti, akkor elmaradhat a várt siker. (Molnár M. 2010). Pozitív példája ennek Komlóska esettanulmánya. (Molnár M.- Zala V. 2010)

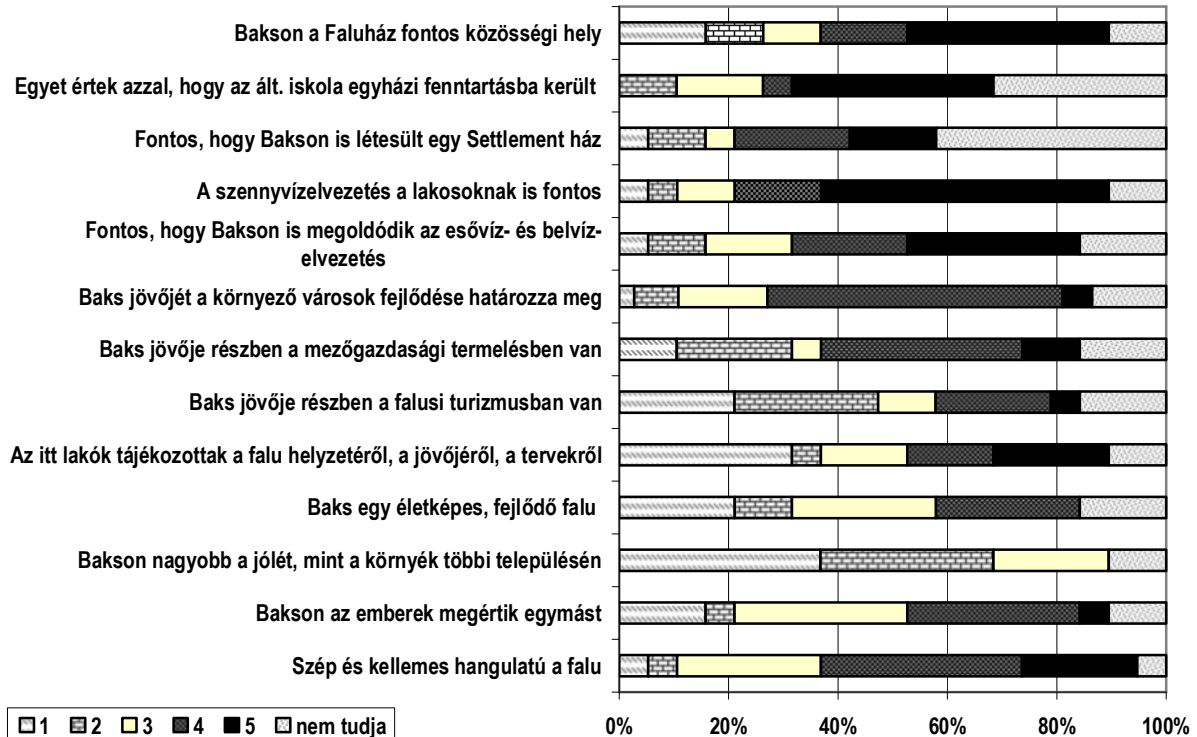
Elérhetőségi faktorok

A települések egyik legfőbb determinizmusa a *közlekedésföldrajzi* meghatározottság. A nehezen megközelíthető települések sikerre való kilátásai mindig rosszabbak a jó forgalmi helyzetű társaikénál. Erre mutatott jó példát Siklód 2007-es kutatása (Molnár M. 2007). Ugyanakkor a jó, vagy javuló elérhetőség felértékelheti a települést, mint ahogyan azt a bagi falukutatásunk is jól példázza (Labát A.- Molnár M. 2009). Ezen a helyzeten sokat javít a modernkori távközlés, az internetes kapcsolati hálóhoz való csatlakozás, mely egyrészt fizikai kontaktus nélkül is lehetőséget teremt gazdasági beruházások (pl. távmunka-program), kapcsolatok megteremtésére, mint ahogyan azt Komlóska esete is jól példázza (Molnár M.- Zala V. 2010); másrészt a települési tér értékéinek közvetítésében is fontos szerepe lehet.

Baks a kérdőívek tükrében

Az alábbi fejezetben a kérdőíves felmérés értékelése következik.

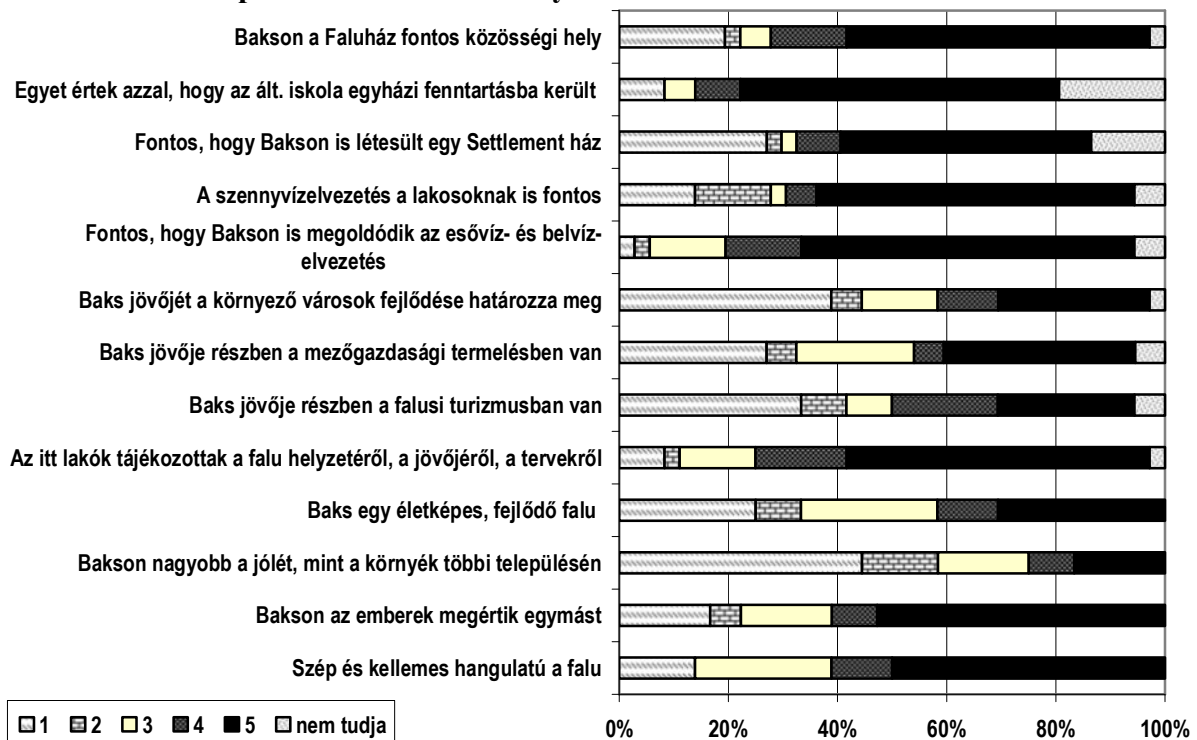
1. ábra Majorból származó vélemények

Jelmagyarázat: 1-5-ig értékelés úgy, hogy az 1-es jelentése: egyáltalán nem ért egyet az állítással, az 5-ös jelentése: teljes mértékig egyetért.

Forrás: a 2011-es bakszi falukutatás alapján szerkesztette a szerző

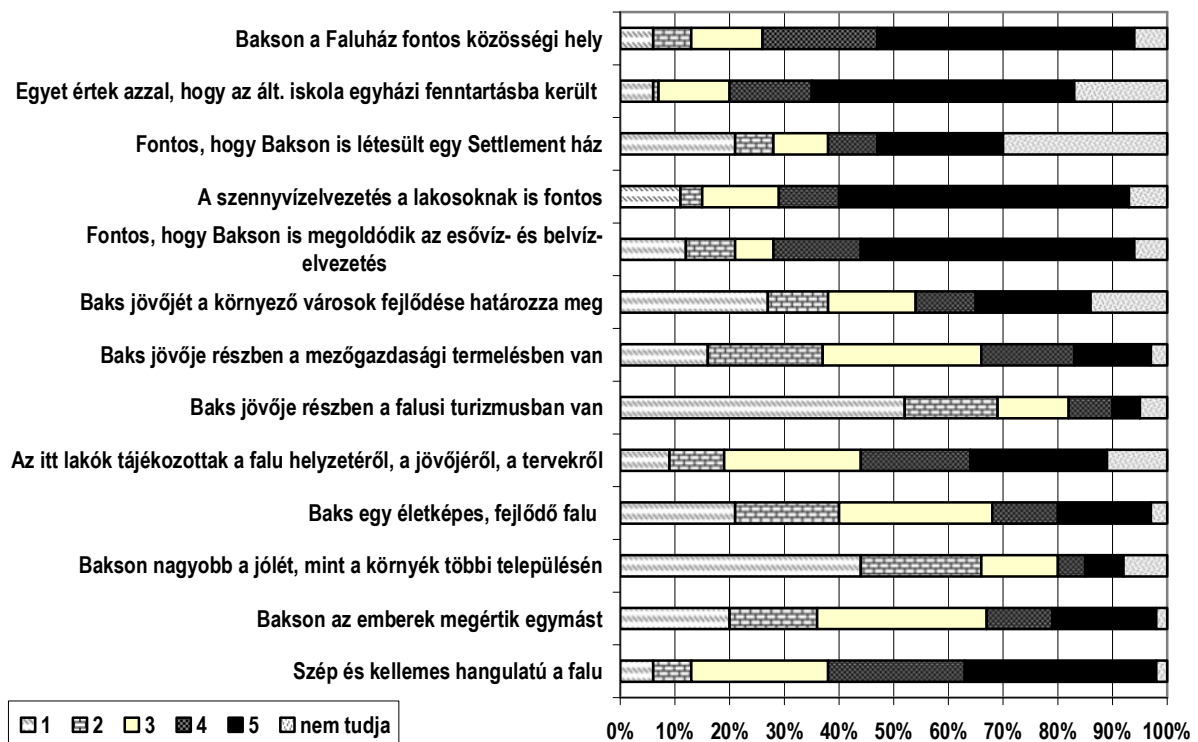
2. ábra Máriatelepről származó vélemények

Jelmagyarázat: 1-5-ig értékelés úgy, hogy az 1-es jelentése: egyáltalán nem ért egyet az állítással, az 5-ös jelentése: teljes mértékig egyetért.

Forrás: a 2011-es bakszi falukutatás alapján szerkesztette a szerző

3. ábra A Szőlőből származó vélemények

Jelmagyarázat: 1-5-ig értékelés úgy, hogy az 1-es jelentése: egyáltalán nem ért egyet az állítással, az 5-ös jelentése: teljes mértékig egyetért.

Forrás: a 2011-es bakszi falukutatás alapján szerkesztette a szerző

Baks társadalmi állapota

A társadalmi állapotfelmérés során kérdéseket fogalmaztunk meg egyrészt arra vonatkozóan, hogy milyenek látják a helyiek a saját falujukát, a saját közösségüket. Vizsgáltuk azt is, hogy mennyire ismerik a falu helyzetét, hivatalos fejlesztési terveit, a jövőképet. Szintén a társadalmi viszonyok jellemzésére végeztünk felmérést az ellátórendszerekre vonatkozóan is. Kérdőíves felmérésünkben arra is kíváncsiak voltunk, hogy az emberek kiket tartanak a falu vezetőinek, akik képviselni tudják az ő érdekeiket.

Ami a faluról alkotott összbenyomást illeti, a megkérdezettjeink nagyobbik része, ha nem is fenntartások nélkül, de *szépnek és kellemesnek* látja saját faluját. Ez valamennyi településrészen megfigyelhető volt. A legszélsőségesebb vélemény-nyilvánítást Máriatelepen láthattuk. Itt voltak a legnagyobb arányban az abszolút pozitív véleményű (ötöst adó), és ugyanakkor az abszolút negatív véleményt megfogalmazók (elégtelent adók) is (1.,2.,3. ábra). Visszafogottabb optimizmus tükröződik Major és Szőlő véleményében *az emberek kapcsolattartására* vonatkozóan is. Szőlőben mutatkozik meg leginkább a szkepticizmus, míg Máriatelepen a megkérdezettek nagyobbik fele egyértelműen vallja, hogy az itt élők jól megértik egymást (1.,2.,3. ábra).

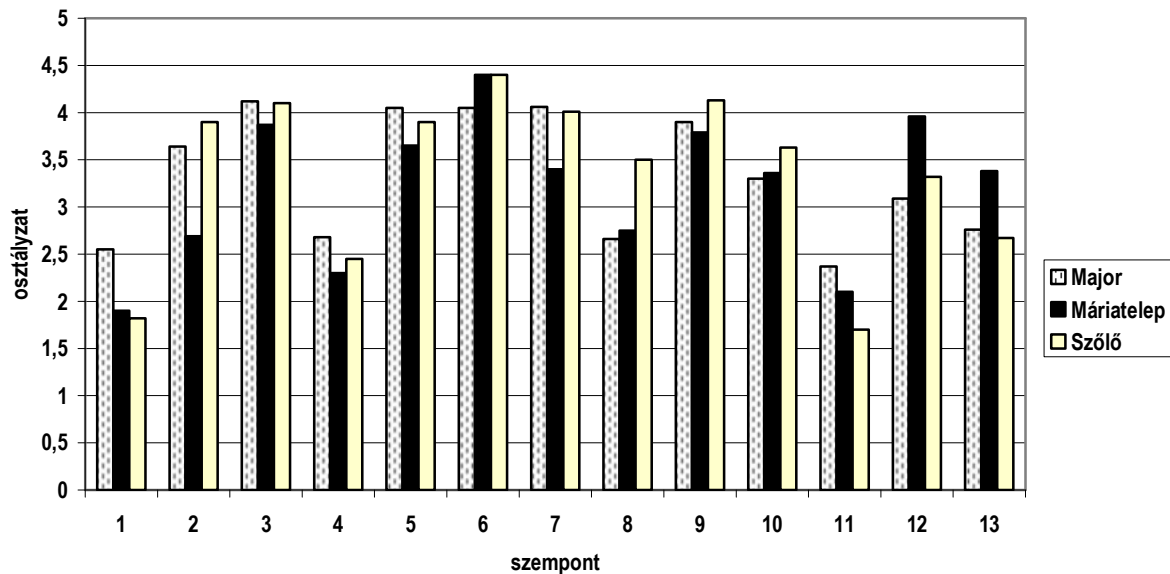
Máriatelepen kiemelkedően nagy arányban jelezték megkérdezettjeink, hogy tisztában vannak *a falu helyzetével, a jövőjével, a falut érintő tervekkel* kapcsolatban is. Ugyanez a határozottság ugyanakkor egyáltalán nem olvasható ki a másik két településrészen mért adatokból (1.,2.,3. ábra).

4. ábra A falu értékelése néhány szempont alapján településrészenként

(Forrás: a 2011-es baksi falukutatás alapján szerkesztette a szerző)

Jelmagyarázat:

1. Megélhetési lehetőségek	7. A szociális gondoskodás minősége
2. Útviszonyok minősége helyben	8. Hozzáférés a jóléti szolgáltatásokhoz helyben
3. A közeli települések elérhetősége tömegközlekedési eszközzel	9. Az oktatás színvonala helyben
4. Esővíz-elvezetés, belvíz-probléma-kezelés	10. A helyi hagyományörzés
5. A falu áruval való ellátottsága	11. A helyi szórakozási lehetőségek
6. Az egészségügyi ellátás színvonala helyben	12. A helyi gyülekezeti élet
	13. A helyi közbiztonság

Ami az ellátórendszerek helyi viszonyait illeti, igazán a helyben levő *szórakozási lehetőségekre* érkezett erősebb kifogás (4. ábra). Ezt minden településrészben nagyon alacsonyan értékelték. A legrosszabb „átlagosztályzatot” a szőlőbeliek adták. Ugyanakkor a létszükségletekhez tartozó ellátórendszerek alapvetően jól megfeleltek. Egységesen magas értékelést kapott valamennyi településrészben az *egészségügyi ellátás, a helyben levő iskola színvonala*, valamint az *áruval való ellátás*. (4. ábra) Az iskolával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy mindenhol nagy többségben voltak azok, akik maximálisan egyet értettek azzal, hogy az *iskola egyházi fenntartásba került*. (1., 2. 3. ábra)

A *szociális gondoskodás* minőségében, valamint a *jóléti szolgáltatások helyben* való elérhetősége terén eltérést lehetett tapasztalni az egyes településrészekben történt felmérésben. Míg az előbbivel a Majorban, Szőlőben alapvetően elégedettek voltak a megkérdezettjeink, addig hozzájuk képest több mint fél jeggyel kapott rosszabb minősítést átlagosan ugyanerre a szempontokra a falu a máriatelepiek megítélésében. Ez nyilvánvalóan összefügg a Máriatelepre koncentrálódó halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportok jelenlétével. A jóléti szolgáltatások elérhetőségében is jelentős volt a nézetkülönbség: míg Szőlőben 3,5-es értékelést adtak, addig Majorban és Máriatelepen az átlag-minősítés a közepest sem érte el.

A közösséget építő és teremtő *tradíciók* valamint a *gyülekezeti élet* összességében nem kapott túlságosan magas értékelést. A hagyományörzés minősége helyben átlagosan 3,4-es értékelést

kapott. Ennél magasabb átlagosztályzatot csak Szőlőben tapasztaltunk, de ott se kiugróan nagy eltéréssel. A gyülekezeti élet minősítése is csak 3,5-es lett átlagosan. E kérdés megítélésében azonban jelentős különbség mutatkozott. Máriatelepen csaknem egy egész osztályzattal kapott jobb minősítést e kérdés, mint Majorban. (4. ábra)

A társadalmi állapot mérőszáma a *közbiztonság* minősége is. E tekintetben jelentős eltérést tapasztalhatunk: a máriatelepi megkérdezettjeink csaknem 1 egész értékkel magasabb átlag-érdemjegyet adtak erre, mint a Majorban és a Szőlőben megkérdezettek. (4. ábra)

A társadalmi állapot-vizsgálat következő indikátora a *közösségi terek működése*. A faluban két fontos, egyértelműen közösségi térként funkcionáló intézmény működött 2011 nyarán. A *Faluház* az egyik, mely a falu egészségének közösségi tere, a másik pedig a Máriatelepen a Bakson élő cigánykisebbség közösségi tereként megálmodott és megvalósított, a kutatásunk idejét megelőző napokban átadott *Settlement-ház*. Ezek fontosságáról is megkérdeztük a helyieket. Itt fontos megjegyezni, hogy a Settlement házzal kapcsolatos véleményekben természetesen még nem a tényleges tevékenység alapján kialakult vélemény, hanem sokkal inkább a várakozások tükröződhetnek ekkor. Szembetűnő ugyanakkor, hogy a Máriatelepen megvalósult intézmény jelentősen megosztotta a Máriatelepen élőket: az itt élők több mint 20%-a egyáltalán nem tartotta fontosnak, hogy megépült ez a ház. Szőlőben és Majorban visszafogottabb véleményekkel találkoztunk. (1.,2.,3. ábra)

Ami a Faluházat illeti, különösen a máriatelepi és a szőlőbeli megkérdezettjeink körében, de Majorban is fontos közösségi térként jelent meg. (1.,2.,3. ábra) Fölmerül a kérdés; vajon a Faluház időközben történt bezárása után mi tudja pótolni ezt a hiányt?

A társadalmi állapot vizsgálatában nem megkerülhető kérdés felmérni, hogy a helyiek *kiket tekintenek a falu vezetőinek*, akik képviselik az érdekeiket. E kérdéssel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a kérdőív kitöltésekor komoly problémát okozott nekünk kutatóknak, hogy ezen kérdés vizsgálata Bakson konfliktusosnak bizonyult. E konfliktus a polgármester és az akkor még regnáló képviselőtestület⁶ működése között természetesen nem volt vizsgálatunk tárgya, és most sem az. Ugyanakkor fontosnak tartom kiemelni, hogy 2011 júniusában megkérdezettjeinknek csaknem 30 %-a *egyáltalán nem tudott (vagy nem akart)* megnevezni senkit, avagy kihangsúlyozta, hogy *senki sincs*, aki képviselné az érdekeit. További csaknem 10%-a a megkérdezetteknek válaszolt úgy, hogy *„nem érdekli”*, hogy ki a település vezetője. Többen azt is megfogalmazták, hogy azért nem érdekli őket ez a kérdés, mert *„mindenki a saját érdekeit képviseli.”* Ez a tény arra figyelmeztet, hogy *konfliktus-helyzetben ugyanúgy atomizálódik a közösség, mintha egyáltalán nem is lenne vezetője.*

Fontos azt is megjegyezni a vizsgálataink kapcsán, hogy a *polgármester, a jegyző és a képviselőtestület akkori szereplőin* kívül sok más személyt is megjelöltek a megkérdezettek fontos helyi szereplőként. Sokan jelölték meg a *helyi pedagógusokat, a helyi cigányönkormányzat vezetőjét, a szociális- és az egészségügyi ellátásban dolgozókat.* Néhányan a *katolikus plébánost, a helyi vállalkozókat, a civil egyesületek vezetőit* is megnevezték. Ez a széles paletta azt bizonyítja, hogy *Bakson sok, a faluért, a közösségért elköteleződött személy van, akiknek munkáját mások is észreveszik.*

⁶ Egy rövid ex lex állapot után 2012-ben időközi választáson a jelenlegi polgármester (Búza Zsolt) megerősítette pozícióját. A korábbi képviselőtestület felállt, az önkormányzati munka új testületi tagokkal folyik.

Baks gazdasági állapota

A gazdasági állapot felmérésében vizsgáltuk a közösség véleményét a megélhetési lehetőségekre vonatkozóan általában ma és a jövőben. Felmértük, hogy miként vélekednek az itt élők két, a falu jelenlegi megélhetési stratégiájában is megjelenő gazdasági terület jövőjével kapcsolatban (a mezőgazdaság, falusi turizmus). Vizsgáltuk azt is, hogy Baksot mennyire látják a helyiek fejlődőképesnek, továbbá, hogy vajon a környék többi településéhez képest milyennek látják megkérdezettjeink a baksi viszonyokat. Azt is próbáltuk kideríteni, hogy a helyiek látják-e összefüggést a környék városainak fejlődőképessége és Baks gazdasági helyzete között.

A helyiek véleményéből világosan kiderül, hogy a *megélhetési lehetőségeket* nagyon szerénynek látják. Egyértelműen ez mutatkozott a legáltalánosabb problémának. (4. ábra) Nyilván ezzel is összefügg, hogy azt a megállapítást, miszerint *Baks egy életképes, fejlődő falu*; sem Majorban, sem Szőlőben nem erősítették meg egyértelműen. Máriatelep ugyanakkor ebben a kérdésben is meglehetősen megosztottnak mutatkozott. A máriatelepi megkérdezetteknel látjuk ugyanis a legnagyobb optimista arányt (5-ös értékelést), és a legnagyobb pesszimista arányt (1-es értékelést) is. Ugyancsak az akkut megélhetési problémával függ össze, hogy *Baks helyzetét a környék többi településéhez képest* is kedvezőtlenebbnek látják. (1.,2.,3. ábra).

Ami a jövőt illeti, a megkérdezettjeink nem igazán optimisták a *mezőgazdaságban való megélhetéssel* kapcsolatban. A Majorban és Szőlőben készült adatsorban ez abban nyilvánult meg, hogy a megkérdezettek nagyobbik fele nem igazán volt optimistának nevezhető. Máriatelepen is hasonló eredményre jutottunk, azzal a kiegészítéssel, hogy itt a válaszadók több mint 20%-a teljes egészében kizárta, hogy a mezőgazdaság a jövő lehetősége. (1.,2.,3. ábra)

A falusi turizmust, mint másik megélhetési lehetőséget a Szőlőben élő megkérdezettjeink nagy többséggel teljesen elképzelhetetlennek minősítette. Kicsit óvatosabb vélemény rajzolódik ki a Majorban összegyűlt véleményekben. A máriatelepiek talán mintha valamivel nagyobb fantáziát látnának benne, de igazán itt sem nyugszik ez az alternatíva széles társadalmi bázison. (1.,2.,3. ábra)

Azt a megállapítást, hogy Baks jövőjét *a környék városainak fejlődése meghatározza*, inkább csak a Majorban készült felmérésben lehet kimutatni (1.,2.,3. ábra). És bár általában a terület- és vidékfejlesztés gyakorlata is azt mutatja, hogy mivel a települések nem pontszerű képződmények, továbbfejlődésükben a tágabb települési környezet társadalmi, gazdasági állapota is fontos befolyással bír (Nagyné Molnár M. 2011), ez összességében a helyiek véleményében nem igazán tükröződött.

Baks elérhetőségi viszonyai

Baks a térkép és a KSH adatok alapján is a jó megközelíthetőségű települések sorába tartozik, lévén az M5-ös autópálya közelsége gyors összeköttetést biztosít a környék nagyobb településeivel. A *tömegközlekedés* ugyan csak buszra épül, de a kérdőív erre vonatkozó adatai (minden falurészen átlagosan jó minősítést kapott e szempont) azt tükrözik, hogy a keresletnek lényegében megfelel a rendelkezésre álló kínálat.

Ami a *helyi útviszonyokat* illeti, jól látható, hogy Máriatelepen, ahol a legrosszabb az úthálózat kiépültsége kiugróan gyenge minősítés mutatkozott. Itt fontos azonban megjegyezni, hogy már ott jártunkkor folyamatban volt Máriatelep egyes utcáinak burkolása, aminek jótékony hatása vélhetően a későbbi elégedettség-vizsgálatokban már tükröződni fog.

Összefoglalás

Minden település egyedi, csak rá jellemző tulajdonságokkal bír. Mindegyik értékek hordozója, értékek várományosa. Akkor is, ha adott pillanatban a mindenkori társadalmi, gazdasági problémák kívül- belül feszítik a település rendszerét. Fontos kiindulópontunk tehát, hogy egy település helyzetét nem egyszerűen csak makrogazdasági okokra kell visszavezetni, hanem föl kell tárni a helyi gazdasági, társadalmi viszonyokat befolyásoló tényezőket is.

Az elvégzett elemzés után, rendszerezve a tapasztalatokat Bakson; a helyi problématerképpel kapcsolatban kiemelendő, hogy összességében a településen *elérhetőségi vonatkozásban nem, de gazdasági, társadalmi vonatkozásban érzékelhető problémák vannak*. A falu életében egyértelműen a *megélhetés* köré rendeződnek a legsúlyosabb, legáltalánosabb gondok. A megélhetéssel kapcsolatban a helyzet-értékelésben érdemben nem, de a jövőre vonatkozó tervekben mutatkozott eltérés az egyes településrészek között. A máriatelepi megkérdezettjeink –megosztott módon ugyan– de általában optimistábbnak tünnek, mint a szőlőbeli, vagy a Majorban élő megkérdezettek.

Ami a társadalmi viszonyokat illeti, e tanulmány a baksi közösség számos problémájára rámutatott. Ezen problémák egy részének egyedi természetrajzot kölcsönöz, hogy az egyes településrészekben nem egyformán jelentek meg. Azaz ugyanarra a társadalmi állapotot jellemző tényezőre vonatkozó kérdésre más válaszok születtek az egyes településrészekben (pl. közbiztonság, gyülekezeti élet). Nem csak az a tény, hogy a különböző társadalmi, települési térben ugyanazt nagyon másként ítélik meg a közösségek; utal arra, hogy a helyi társadalom *szakadozott*. Ezt jelezték a felmérésünkönkor föltárult egyéb helyi társadalmi konfliktusok is. A szakadozott társadalom komoly probléma. Belső kohézió híján ugyanis a társadalmi értékek mentése, ápolása, megtartása jelentős kihívás. Ennek rendezése minden bizonnyal legalább akkora feladatnak ígérkezik majd Bakson, mint a megélhetési problémák orvoslása.

Felhasznált irodalom:

Balázs Dorottya: Egyén- család- közösség/ A vallásosság szerepe a komlóscai társadalom három szintjén In: Acta Regionis Rurum 4. (Deáky Z.- Molnár M. szerk.) 47-59 pp. ISSN 1789-5588

Böhm Antal (2000): Csákberény, az etalon In: Sikeres helyi társadalmak Magyarországon (Bódi F.- Böhm A. szerk.) pp. 85-95 Agroinform Kiadó ISBN 963 508 184 9

Juhász Erika: Magánhaszon és közjólét a települési fejlődésben (Tarján) In: Sikeres helyi társadalmak Magyarországon (Bódi F.- Böhm A. szerk.) pp. 85-95 Agroinform Kiadó ISBN 963 508 184 9

Labát Anett- Molnár Melinda (2009): Bag, az ingázó falu In: Acta Regionis Rurum 3. (Deáky Z.- Molnár M. szerk.) 23-33 pp. ISSN 1789-5588

- Molnár Melinda (2011): Hollókő (VI.2. altípus, VIII.falutáj) Változó falvaink Tizenkét falurajz Kercaszomortól Nyírkarászig Szerkesztette: Beluszky Pál–Sikos T. Tamás Akadémiai Kiadó ISBN 978 963 05 8994 9, pp. 264-291
- Molnár Melinda- Zala Viktória (2010): Komlóska problématerképe In: Acta Regionis Rurum 4. (Deáky Z.- Molnár M. szerk.) 59-69 pp. ISSN 1789-5588
- Molnár Melinda: Siklód térszerkezete In: Acta Regionis Rurum 1. (Deáky Z.- Molnár M. szerk.) 23-32 pp. ISSN 1789-5588
- Molnár, Melinda (2010): Település- és térségmarketing egyetemi jegyzet Szent István Egyetem Gödöllő, p.73.
- Nagyné Molnár M. (2011): A területi egyenlőtlenségek főbb összefüggései 200-250 pp. In: Regionális gazdaságtan (szerk.: Káposzta József) ISBN 978-615-5224-10-2

